

Laura Hietanen

**Atomipommikokemus Japanin ulkopolitiikassa
Menneisyyden läsnäolo nykypäivässä**

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

Kansainvälinen politiikka

Pro gradu –tutkielma

4.5.2010

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

HIETANEN, LAURA: Atomipommikokemus Japanin ulkopoliitikassa. Menneisyyden läsnäolo nykypäivässä.

Pro gradu -tutkielma, 81 s., 2 liites.

Kansainvälinen politiikka

Toukokuu 2010

Japani on ainoa maa, jota vastaan on käytetty atomipommia. Tässä tutkielmassa perehdytään siihen, miten Japanin toisen maailmansodan aikainen atomipommikokemus vaikuttaa ja näkyy maan ulkopoliitikassa edelleen nykypäivänä. Työssä perehdytään diskurssianalyysin avulla Japanin pää- ja ulkoministerien puheisiin sekä atomipommi-iskujen kohteiksi joutuneiden Hiroshiman ja Nagasakin pormestarien rauhanjulistuksiin. Tarkoituksena on löytää puheista toistuvia elementtejä, jotka nousevat menneisyyden kokemuksista, ja joiden avulla Japanin toimintaa ja reaktioita maailman tapahtumiin perustellaan. Japanilaiset eivät halua atomipommikokemuksen unohtuvan ihmisten mielistä, vaan asiaa tuodaan esiin monissa eri tilanteissa.

Tutkielmassa keskeisinä käsitteinä ovat kokemus ja odotus: japanilaisten omakohtaisten atomipommikokemusten seurauksena he pyrkivät edistämään ydinaseiden leviämisen estämistä ja riisuntaa sekä pysyvää maailman rauhaa, toisin sanoen he odottavat näitä asioita tulevaisuudessa. Kansainvälisen politiikan konstruktivistinen suuntaus on myös mukana tutkielmassa, sillä ydinaseiden ja sodan vastaisuutta ylipäänsä pidetään normeina. Japanin päämiehet toimijan roolissa rakentavat kielen avulla yhdessä toisten kansainvälisen yhteisön toimijoiden kanssa näitä normeja, jotka samalla vahvistavat ja uusintavat identiteettejä ja intressejä. Japanilaiset pyrkivät painottamaan rauhan kansan identiteettiään maailmalla. Tällä tavoin maa pyrkii saamaan toisten toimijoiden luottamuksen ja edistämään omia tavoitteitaan: vakaata ja rauhallista maailmaa sekä vaurauden ylläpitoa.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimusaineisto	5
1.2. Japanin rauhan perustuslaki ja itsepuolustusjoukot	8
2. Kokemukset (ja odotukset) nykyhetkessä	11
2.1. Menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus	12
2.2. Kokemus ja odotus	16
2.3. Japani toisen maailmansodan lopulla ja loputtua: ydinasevastaisuuden ja rauha-ajattelun kehittyminen	19
3. Konstruktivismi	21
3.1. Toimijuus ja rakenne	22
3.2. Normit identiteettien ja intressien rakentajina	25
3.3. Ydinaseiden vastainen normi	29
3.4. Kielen ja diskurssi(analyysi)n merkitys	32
4. Atomipommikokemus osana ulkopoliittikkaa	35
4.1. Muistopäivät ja sodan uhrien muistaminen	35
4.2. Ydinaseiden vastaisen normin vahvistuminen ja vahvistaminen: Ydinaseiden riisunta ja ydinaseiden leviämisen estäminen	43
4.3. Militarismin vastaisen normin muutokset: Itsepuolustusjoukkojen toimien laajentaminen ja laajeneminen	50
4.4. Kahdenvälisyys ja kansainvälisyys: Ulkosuhteet eräisiin ydinasevaltioihin ja Yhdistyneisiin kansakuntiin	57
5. Yhteenveto: ydinasevastaisuuden ja rauha-ajattelun rakentuminen atomipommikokemuksen seurauksena	73
6. Lopuksi	80
Lähteet	82
Liitteet	102

1. Johdanto

Yhdysvallat oli ensimmäinen valtio, joka sai päätökseen ydinaseita koskevan tutkimuksensa: Manhattan-projektin seurauksena keksittiin ydinpommi. Tätä uudenlaista asetta on käytetty vain kaksi kertaa sodan aikana. Toisen maailmansodan lopulla, elokuun kuudentena päivänä 1945, Enola Gay -niminen yhdysvaltalainen pommikone pudotti Little Boyksi nimetyn atomipommin Hiroshiman kaupungin ylle Japanissa. Vain kolme päivää myöhemmin, elokuun yhdeksäntenä, toinen japanilainen kaupunki, Nagasaki, joutui kokemaan saman kohtalon, kun Bock's Car -nimisen pommikoneen pudottama Fat Man nimen saanut atomipommi räjähti kaupungin yllä. Pommien pudottamisen seurauksena Japani antautui 15.8.1945.

Ydinpommin keksiminen on tuonut mukanaan uuden kansainvälisen rakenteen, sillä muissakin valtioissa koettiin tarvetta kehitellä vastaavia aseita. Uudessa asetelmassa on kahdenlaisia valtioita, ydinasevaltioita ja ydinaseettomia valtioita. Japani, joka on omakohtaisesti joutunut kokemaan atomipommien mukanaan tuoman hävityksen, valitsi jälkimmäisen valtioiden ryhmän. Atomipommikokemuksen seurauksena Japani on toiminut aktiivisesti ydinaseiden leviämisen estämiseksi ja niiden hävittämiseksi kokonaan maapallolta.

Sekä edellä mainittu ydinasevastaisuus että sodan vastaisuus laajemminkin ovat Japanissa kehittyneet normeiksi. Nämä normit eivät toki ole lähtöisin Japanista, mutta toisen maailmansodan jälkeen Japani on ollut yksi niiden leviämistä edesauttavista toimijoista. Tämän työn kannalta ei ole olennaista selvittää, mistä nämä normit ovat alun perin saaneet alkunsa. Olennaista sen sijaan on, että normien kannatus kansainvälisen yhteisön parissa on laajentunut.

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, kuinka Japanin toisen maailmansodan aikainen atomipommikokemus vaikuttaa ja näkyy maan ulkopolitiikassa edelleen nykypäivänä. Työssä perehdytään diskurssianalyysin avulla Japanin päämiesten, tarkemmin sanottuna pää- ja ulkoministerien, puheisiin sekä atomipommi-iskujen kohteiksi joutuneiden Hiroshiman ja Nagasakin pormestarien rauhanjulistuksiin. Pyrkimyksenä on löytää puheista toistuvia elementtejä, jotka nousevat menneisyyden kokemuksista, ja joiden avulla Japanin toimintaa ja reaktioita maailman tapahtumiin perustellaan. Tarkentavia tutkimuskysymyksiä ovat edelleen seuraavat: Miten atomipommikokemus ja rauha-ajattelu ylipäänsä tuodaan puheissa esille? Millä tavoin edellä mainitut näkyvät Japanin suhteissa toisiin valtioihin? Millä keinoin puheissa rakennetaan ja vahvistetaan ydinaseiden ja sodan vastaisuuteen liittyviä normeja ja identiteettejä?

Tässä tutkielmassa lähdetään siitä oletuksesta, että Japanin yli kuusikymmentä vuotta sitten kokemat atomipommihyökkäykset omalla maaperällään vaikuttavat maan poliittiseen päätöksentekoon sekä Japanin ulkosuhteisiin toisten valtioiden kanssa. Atomipommikokemus ymmärretään tässä tutkimuksessa hieman laajemmin, sillä oletuksena on, että atomipommien pudottaminen Japaniin on saanut väestön sekä ymmärtämään paremmin sodan julmuutta että tämän seurauksena haluamaan maailmanlaajuisia rauhaa. Tähän ajatteluun kuuluu tärkeänä osana myös japanilaisten aiheuttamien kärsimysten tunnustaminen.

Hiroshiman ja Nagasakin atomipommeista on tehty paljon tieteellisiä tutkimuksia ja kirjoitettu sekä faktaa että fiktiota niiden ainutkertaisuuden vuoksi. Myös yksittäisten atomipommin uhreiksi joutuneiden ihmisten kokemuksista on raportoitu. (Ks. esim. Hersey 1986; Lifton 1967; Nagai 1984.) Vastaan ei kuitenkaan ole tullut nyt käsillä olevan työn kaltaista tutkimusta, jossa atomipommikokemuksen vaikutuksia yhdistettäisiin Japanin harjoittaman ulkopoliitiikan kanssa. Lisäksi yksikään tutkimusaineistoon kuuluvista puheenpitäjistä ei ole omakohtaisesti kokenut atomipommia. Vain kolme tutkimukseen mukaan otetuista Japanin päämiehistä on ollut elossa toisen maailmansodan alkaessa (Yasuo Fukuda, s. 1936, Yohei Kono, s. 1937, ja Yoshiro Mori, s. 1937). Muut ovat syntyneet joko sodan aikana tai vasta sen jälkeen.

Tutkielma etenee seuraavasti: Johdannosta löytyvän tutkimusaineiston esittelyn jälkeen esittelen vielä lyhyesti Japanin perustuslakia, joka kieltää sotavoimien ylläpidon. Japanilla on kuitenkin käytössään modernit itsepuolustusjoukot, ja maasta löytyy useampia Yhdysvaltain armeijan tukikohtia. Sekä perustuslain että itsepuolustusjoukkojen tuominen esiin jo tässä vaiheessa on mielestäni tarpeellista tutkimuksen myöhempien osien kannalta, sillä lukijan on hyvä pitää molemmat asiat mielessä koko työn ajan.

Luku kaksi käsittelee kokemusta ja odotusta. Sisällysluettelossa 'odotus' on laitettu sulkeisiin, jotta atomipommikokemuksen tärkeämpää roolia tässä tutkimuksessa saataisiin painotettua. Odotuksella on siltikin oma roolinsa, sillä japanilaisten toivoma pysyvä maailmanrauha ja ydinaseiden riisunta kuuluvat toistaiseksi tulevaisuuden piiriin, toisin sanoen niitä odotetaan. Menneisyyden tapahtumilla on tärkeä asema nykyhetkessä, sillä niiden kautta kertyneitä kokemuksia voidaan käyttää hyväksi toiminnan perustelemiseksi tässä hetkessä. Tämän lisäksi menneisyys on läsnä, kun suunnitellaan tulevaisuutta: ilman aikaisempia kokemuksia olisi mahdoton odottaa mitään tulevalta.

Luvusta kaksi löytyy myös lyhykäinen historiaosio, jossa kerrotaan ydinase- ja rauhakeskustelun kehittymisestä Japanissa atomipommien pudottamisen jälkeen ja amerikkalais miehityksen aikana

(1945–1952). Toisin kuin voisi olettaa, ydinasevastaisuus ei Japanissa ilmentynyt heti pommien pudottamisen jälkeen – ainakaan päämiesten tasolla – ja maassa käytiin keskustelua jopa mahdollisuudesta hankkia omia ydinaseita Japanin puolustamiseksi uudessa turvallisuusrakenteessa, jonka osana ydinaseet nyt olivat. Ydinasevastaisuus kuitenkin voitti kansallisella tasolla käydyt keskustelut ja Japanista tuli rauhan sanomaa levittävä valtio.

Seuraavaksi työssä esitellään konstruktivistista lähestymistapaa kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Luvun kolme tarkoituksena ei ole esitellä konstruktivismin eri suuntauksia, vaan keskityn luvussa keskeisiin konstruktivistisen suuntauksen käsitteisiin. Tavoitteenani on avata lukijalle toimijuuden ja rakenteen välisiä tiiviitä suhteita sekä osoittaa, miten kieli ja normit vaikuttavat niin toimijoihin kuin rakenteisiin samalla kun ne luovat myös identiteettejä ja tavoitteita.

Ennen siirtymistä itse työn tutkimusosioon, luon luvussa kolme vielä katsauksen ydinaseiden vastaisen normin kehittymiselle kansainvälisellä tasolla. Konventionaalisilla aseilla on mahdollisuus tuottaa ydinaseiden kaltaista tuhoa. Tästä huolimatta konventionaalisten aseiden käyttö on jollain tavalla hyväksyttävämpää kuin ydinaseiden. Samalla kun toisen maailmansodan jälkeen toiset valtiot tavoittelivat ydinaseita, toiset valtiot ovat osoittaneet suurta ydinasevastaisuutta. Yksi näistä ydinasevastustajista on Japani, joka on pyrkinyt tuomaan ääntään kuuluviin erilaisissa tilaisuuksissa ja koettanut saada kaikkia valtioita liittymään ydinaseiden rajoittamista ja lopullista hävittämistä koskeviin sopimuksiin.

Luku neljä kattaa työn tutkimusosuuden. Se on jaoteltu neljään alalukuun, joista ensimmäisessä tutkin pääasiassa Hiroshimassa ja Nagasakissa vuosittain pidettäviä muistoseremonioiden puheita. Osiossa nousee esille toimijuuden rakentuminen Hiroshiman ja Nagasakin pormestarien sekä pääministerien puheissa. Tämän lisäksi kiinnitän huomiota puheissa esiintyvään japanilaisten ydinasevastaisuuteen ja sen ilmaisemiseen. Luvussa 4.1. on vielä esitelty sodan uhrien muistamista, ja sitä, kuinka tietynlainen uhrien muistaminen aiheuttaa kiistaa Japanin ja erityisesti maan kahden naapurin – Kiinan ja Etelä-Korean – välillä.

Tämän osion jälkeen katson tarkemmin ydinaseiden vastaisen normin rakentumista. Luvussa 4.2. kiinnitän lukijan huomion niihin pää- ja ulkoministerien puheenvuoroihin, joissa päämiehet painottavat kuulijoilleen ydinaseista luopumisen tärkeyttä. Esillä ovat sekä positiiviset että negatiiviset kehitykset ydinaseista luopumiseksi. Puheissa on nostettu esille niin erilaiset ydinaseita koskevat kansainväliset sopimukset kuin yksittäiset valtiot.

Seuraavaksi siirryn sodanvastaisen normin tutkimiseen. Terrorismin ja merirosvouksen uhkan kasvamisen myötä Japaninkin turvallisuusympäristö on viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttunut. Itsepuolustusjoukkoja on erilaisten tilanteiden tarpeiden mukaan säädettyjen erityislakien turvin lähetetty ympäri maailmaa auttamaan erilaisissa kansainvälisissä operaatioissa, ja samalla valvomaan Japanin etuja. Pää- ja ulkoministerit ovat puheissaan joutuneet perustelemaan itsepuolustusjoukkojen kasvavaa roolia niin kotimaiselle yleisölle kuin kansainväliselle yhteisölle. Näissä yhteyksissä päämiehet nostavat puheissaan esille myös Japanin perustuslain ja sen tulkinnan sekä sen mahdollisen uudistamisen tulevaisuudessa, jotta se vastaisi paremmin nykyajan tarpeisiin.

Ennen tutkimusosuuden yhteenvetoa ja loppusanoja on vuorossa vielä osio Japanin kahdenvälisistä suhteista eräisiin ydinasevaltioihin (ja alueisiin) sekä kansainvälisellä tasolla suhteista Yhdistyneisiin kansakuntiin (YK). Päämiesten puheissa painottuu niin kahdenvälisen suhteiden kuin kansainvälisen yhteistyön merkitys rauhan saavuttamiseksi, ydinaseiden leviämisen estämiseksi ja niistä luopumiseksi sekä vaurauden lisääntymiseksi. Tärkeitä valtioita, jotka saavat päämiesten puheissa paljon huomiota, ovat Japanin ainoa liittolainen Yhdysvallat, lähinaapurit Kiina, Pohjois-Korea sekä Venäjä. Näiden lisäksi Lähi-idän alue on esillä useissa puheissa.

Yhdysvallat, Kiina, Pohjois-Korea ja Venäjä ovat kaikki ydinasevaltioita. Kaikki nämä valtiot ovat keskeisessä asemassa, kun puhutaan alueellisesta rauhasta Itä-Aasiassa. Pohjois-Koreaa lukuun ottamatta kyseiset maat ovat myös YK:n turvallisuusneuvoston pysyviä jäseniä. Japanille, joka toivoo saavansa pysyvän paikan turvallisuusneuvostossa, näiden valtioiden tuki on ensiarvoisen tärkeä tässä pyrkimyksessä. Edellä mainittujen maiden maantieteellinen läheisyys Japaniin nähden sekä merkitys Japanin taloudelle selittänevät osaksi sitä, etteivät turvallisuusneuvoston kaksi muuta jäsenvaltiota, Iso-Britannia ja Ranska, nouse erottuvasti esiin päämiesten puheissa, vaikka kummallakin on hallussaan ydinaseita. Intia ja Pakistan eivät ydinaseistaan huolimatta saa puheissa samanlaista huomiota kuin Yhdysvallat, Kiina, Pohjois-Korea tai Venäjä, mutta valtiot ovat kuitenkin Iso-Britanniaa ja Ranskaa enemmän esillä. Tämä johtunee niin ikään maiden maantieteellisestä sijainnista sekä erityisesti Intian ja Japanin merkittävistä taloudellisista suhteista.

Lähi-idän alueella kysymys ydinaseista ja joukkotuhoaseista ylipäänsä saavat huomiota päämiesten puheissa. Päämiehet nostavat alueen esiin myös terrorismikeskustelujen yhteydessä. Taistelu terrorismia vastaan on olennainen osa ydin- ja joukkotuhoaseiden leviämisen estämisestä. Tasapainon saavuttaminen alueella on tärkeää, jotta edellä mainittujen aseiden leviämisen uhkaa voitaisiin vähentää. Alueen valtioista esillä ovat erityisesti Afganistan, Irak ja Iran, sekä vähemmissä määrin myös Israel. Afganistanin ja Irakin esiintyminen päämiesten puheissa liittyy lähinnä terrorismin

vastaiseen taisteluun sekä aseiden leviämisen estämiseen. Iran on puolestaan esillä keskusteluissa ydinaseita mahdollisesti tavoittelevien valtioiden yhteydessä. Israel on ydinaseiden osalta kysymysmerkki, sillä maa ei ole virallisesti myöntänyt eikä kieltänyt ydinaseiden olemassa oloa maassa, mutta yleisesti sitä pidetään ydinasevaltiona. Alueen sama huomio päämiesten puheissa johtunee alueen merkittävydestä erityisesti Japanin energianlähteenä.

Japanin päämiesten puheissa YK:n rooli kansainvälisen yhteistyön ohjaajana on huomattava. YK:n toiminnassa painottuvat diplomatian ja rauhanomaisten ratkaisujen löytäminen alueellisiin ongelmiin ja kriiseihin, mitkä toiminnat ovat japanilaistenkin toivomia menettelytapoja noudattavaa. YK:n turvallisuusneuvoston antamat päätöslauselmat saavat Japanin päämiehiltä suurta arvostusta ja kiitosta. Näitä päätöslausemia käytetään myös hyväksi Japanissa, kun päämiehet perustelevat toimiaan niin kotimaiselle kuin kansainvälisellekin yleisöilleen.

1.1. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoksi tähän tutkielmaan olen valinnut Japanin pääministerien ja ulkoministerien sekä Hiroshiman ja Nagasakin pormestarien puheita vuosien 2001–2009 väliltä. Puheiden aikaväliksi valikoitui juuri tämä ajanjakso siitä syystä, että vuonna 2001 Yhdysvalloissa tehdyt terrori-iskut muuttivat kansainvälistä turvallisuusympäristöä ja toivat mukanaan uusia haasteita myös rauhan kansana esiintyvälle Japanille. Alkuvuoden 2010 puheita en sen sijaan ottanut enää primääriaineistoon. Maailmassa tapahtuu muutoksia koko ajan ja tämän seurauksena päämiesten puheita päivitetään verkkosivuille jatkuvasti. Ellei rajaa siis vedettäisi johonkin, olisi edessä loppumaton tehtävä.

Aikarajauksessa olisi tietysti voinut katsoa tarkemmin hallitusten vaihtumista, mutta päätin ottaa mukaan koko kalenterivuoden. Tähän oli kaksi syytä. Ensinnäkin, kun tutkimusaineistona on puheita alkuvuodesta 2001 alkaen, on mahdollista katsoa muutoksia Japanin päämiesten puheissa ennen Yhdysvaltain maaperällä syyskuussa tapahtuneita terroritekoja aikaan niiden jälkeen. Terrori-iskujen jälkeen joukkotuhoukseiden leviäminen terroristien käsiin ja sitä kautta maailman turvallisuuden heikkeneminen ovat esillä Japanin päämiesten puheissa. Myös itsepuolustusjoukkojen toimia laajennettiin erityislakien säätämällä, mille toiminnalle päämiehet tarvitsivat puheidensa avustuksella niin kansallisen kuin kansainvälisen tuen ja ymmärryksen.

Toisekseen, syyskuussa 2009 Japani sai uuden hallituksen, jonka myötä konservatiivisen liberaalidemokraattisen puolueen (Liberal Democratic Party, LDP) johtasema maassa vaihtui oppositiossa olleeseen Japanin demokraattiseen puolueeseen (Democratic Party of Japan, DPJ).

Muussa tapauksessa tutkimusaineistoon olisi kuulunut ainoastaan ensin mainitun puolueen edustajia (ks. alla oleva taulukko). Uuden hallituksen peruseriaatteissa sanotaan, että Japani ei enää tule nojaamaan liiallisesti Yhdysvaltoihin tai Yhdistyneisiin kansakuntiin, joista molemmat olivat aikaisempien hallitusten näkemysten mukaan äärimmäisen tärkeitä sekä Japanin että koko kansainvälisen yhteisön turvallisuudelle, vauraudelle ja rauhan säilyttämiselle.

Aika	Pääministeri	Aika	Ulkoministeri
5.4.2000–26.4.2001	Yoshiro Mori (LDP)	5.4.2000–26.4.2001	Yohei Kono (LDP)
26.4.2001–26.9.2006	Junichiro Koizumi (LDP)	26.4.2001–30.9.2002	Makiko Tanaka (LDP)
		30.9.2002–27.9.2004	Yoriko Kawaguchi (LDP) (uudistettu 1. hallitus ja 2. hallitus)
		27.9.2004–31.10.2005	Nobutaka Machimura (LDP) (uudistettu 2. hallitus ja 3. hallitus)
		31.10.2005–26.9.2006	Taro Aso (LDP) (uudistettu 3. hallitus)
26.9.2006–26.9.2007	Shinzo Abe (LDP)	26.9.2006–27.8.2007	Taro Aso (LDP)
		27.8.2007–26.9.2007	Nobutaka Machimura (LDP) (uudistettu hallitus)
26.9.2007–24.9.2008	Yasuo Fukuda (LDP)	26.9.2007–24.9.2008	Masahiko Koumura (LDP)
24.9.2008–16.9.2009	Taro Aso (LDP)	24.9.2008–16.9.2009	Hirofumi Nakasone (LDP)
16.9.2009–	Yukio Hatoyama (DPJ)	16.9.2009–	Katsuya Okada (DPJ)

Taulukko 1. Japanin pää- ja ulkoministerit 5.4.2000–. (Lähteet: Prime Minister of Japan and His Cabinet 5.1.2010a ja 5.1.2010b.)

Jaoin tutkimusaineiston käytön kahteen osioon siten, että Hiroshiman pormestarin, Tadatashi Akiban (pormestarina 1999–), ja Nagasakin pormestarien, Iccho Itohin (pormestari 1995–2007) ja Tomihisa Tauen (nousi pormestariksi Iccho Itohin murhan jälkeen 2007–), puheita on käytetty luvussa 4.1. ”Muistopäivät ja sodan uhrien muistaminen”. Samassa luvussa on tutkimusaineistosta mukana myös pääministerien Hiroshiman ja Nagasakin atomipommien pudotuspäivien muistoksi pidetyissä rauhanseremonioissa käyttämät puheenvuorot sekä lisäksi heidän pitämänsä puheet sodassa kaatuneiden muistoseremonioissa. Luvun loppupuolella viitataan vielä kahteen pääministeri Koizumin ja yhteen ulkoministeri Machimuran muissa yhteyksissä pitämiin puheisiin.

Lopuissa tutkimusosion luvuissa käytän pää- ja ulkoministerien pitämiä puheita, jotka olen valikoinut Japanin hallituksen ja ulkoasiainministeriön virallisilta Internet-sivustoilta. Otin puheiden joukosta tutkimusaineistoon sellaiset puheet, jotka olivat olennaisia tutkimuskysymyksen kannalta, ja joista löytyi tutkimukseen liittyviä viittauksia. Näin ollen mukana on puheita, lausuntoja ja lehdistötilaisuuksia, jotka käsittelevät ydinaseita, Japanin itsepuolustusjoukkoja sekä ulkosuhteita tiettyihin valtioihin sekä Yhdistyneisiin kansakuntiin (YK).

Sekä pää- että ulkoministeri käyttävät puheenvuoron jokaisen vuoden alussa uuden istuntokauden alkaessa Japanin parlamentissa. Nämä puheet ovat mukana jokaiselta vuodelta. Tämän lisäksi myös osa pääministerien syksyllä pitämistä parlamentin istuntokauden puheista on mukana aineistossa. Vuotta 2006 lukuun ottamatta Japanin pää- tai ulkoministeri on osallistunut YK:n yleiskokouksen avajaisiin, joissa pidetyt puheet ovat niin ikään osana tutkimusaineistoa. Näiden puheiden ohella tutkimusaineistossa olevien puheenvuorojen pitopaikat ja tilanteet vaihtelevat.

Viittaan puheisiin puheenpitäjän sukunimen ja puheenpitämispäivämäärän avulla. Esimerkiksi (Kawaguchi 4.2.2002) viittaa ulkoministeri Yoriko Kawaguchin kyseisenä päivänä pitämään puheeseen. Mikäli samalta henkilöltä on kyseiseltä päivästä käytetty useampaa puhetta, olen erotellut puheet toisistaan seuraavalla tavalla: (Koizumi 9.12.2003a; Koizumi 9.12.2003b). Lähdeluettelon toivottavan selkeyden vuoksi olen eritellyt puheet siten, että olen erottanut Hiroshiman ja Nagasakin pormestarien rauhanjulistukset pää- ja ulkoministerien puheista. Puheet olen esittänyt puheenpitäjän sukunimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä ja saman puheenpitäjän puheet olen laittanut aikajärjestykseen vanhimmasta uusimpaan. Olen lisäksi laittanut lähdeluetteloön puheen otsikot. Kunkin puheenpitäjän ensimmäisen puheen perään olen lähdeluetteloön lisännyt Internet-osoitteen, josta kyseinen puhe löytyy. Tämän jälkeiset puheet löytyvät ensimmäisen puheen perässä olevalta sivustolta otsikon ja päivämäärän avulla, ellei lähdeluettelossa ilmoiteta toisin. Esimerkiksi Nagasakin pormestarien rauhanjulistukset ovat jokainen noudettu eri lähteistä, mutta Hiroshiman pormestarien puheet löytyvät yhdeltä sivustolta. Mainittakoon vielä, että Taro Ason kohdalla lähdeluettelossa on kaksi Internet-osoitetta. Tämä johtuu siitä, että Aso on toiminut sekä ulko- että pääministerinä. Ensimmäisen sivuston kautta on mahdollisuus lukea ulkoministeri Ason puheet (2005–2007), toisen sivuston kautta pääsee käsiksi pääministeri Ason puheisiin (2008–2009).

Tutkimusaineiston puheet ovat alun perin esitetty joko englanniksi tai japaniksi, missä tapauksissa tutkimuksessa on käytetty alkuperäisten puheiden englanninkielisiä käännöksiä. Periaatteessa japaninkielisten puheidenkin käyttäminen olisi ollut mahdollista, sillä olen opiskellut japanin kieltä.

Katsoin kuitenkin englanninkielisten käännösten helpon saatavuuden takia niiden käyttämisen hieman helpottavan muutenkin suurta työmäärää, enkä usko käännösten käytön olennaisesti vaikuttavan tutkimustuloksiin. Tällä tavoin myös aineisto pysyy yhtenäisenä, kun kaikki puheet ovat samalla kielellä. Tutkimuksen kannalta en ole katsonut olennaiseksi ilmoittaa, onko kyseessä alun perinkin englanniksi pidetty puhe. Tutkimuksen kaikki käännökset englannista suomeksi olen tehnyt itse, ellei käännöksen yhteydessä ole toisin mainittu.

1.2. Japanin rauhan perustuslaki ja itsepuolustusjoukot

Amerikkalaisten sanelema ja edelleen voimassa oleva Japanin perustuslaki astui voimaan toukokuussa 1947. Sitä on kutsuttu myös rauhan perustuslaiksi sen sisältämän johdannon ja yhdeksännen artiklan vuoksi¹. Perustuslain johdannossa japanilaiset kuvataan rauhaa rakastavana kansana, joka toivoo pysyvää rauhaa maailmaan. Perustuslain toisessa kappaleessa ”Sodan kieltäminen”, on vain yksi artikla, yhdeksän. Siinä todetaan, etteivät japanilaiset koskaan uhkaa voimankäytöllä tai käytä voimatoimia kansainvälisten ristiriitojen ratkaisemiseksi. Siinä luvataan myös, ettei Japani koskaan ylläpidä maa-, meri- tai ilmavoimia, eikä muutakaan sotapotentialia. Lisäksi perustuslain tässä kohdassa vahvistetaan vielä jo johdannossakin kielletty valtion (hallituksen) oikeus käydä sotaa.

Huolimatta siitä, että perustuslaki sanoo, ettei Japani koskaan ylläpidä sotavoimia, on sillä kuitenkin käytössään ”vaatimattomat”² (MOD 2009, 121) itsepuolustusjoukot (self-defence forces) niin maalla, merellä kuin ilmassakin. Itsepuolustusvoimien ylläpitoa ei pidetä ristiriitaisena perustuslain yhdeksännen artiklan kanssa, sillä Japanin valtiolla katsotaan – muiden itsenäisten valtioiden tavoin – olevan oikeus puolustaa itseään, mikäli maata vastaan tehtäisiin aseellinen hyökkäys³. Nykyisen turvallisuusympäristön katsotaan olevan sellainen, että rauhanomaisia keinoja ei pidetä riittävinä kansallisen turvallisuuden takaamiseksi, vaan kyky puolustautua mahdollista hyökkäystä vastaan nähdään korvaamattomana ja tärkeimpänä maan turvallisuuden takaajana. Terrorismi ja joukkotuhoaseiden leviäminen ovat jatkuvia uhkia niin Japanille kuin koko kansainväliselle yhteisölle, joten maa on viime vuosina vahvistanut puolustautumiskykyään. *Japanin puolustus 2009* – raportissa (*Defence of Japan 2009*) kuitenkin huomautetaan, että Japanin itsepuolustusvoimilla on käytössään vain itsepuolustukseen tarvittava määrä aseita⁴. Japanin valtiolla ei myöskään ole

---

¹ Ks. Liite 1.

² “...modest...” (vrt. saman dokumentin s. 225, jossa Japanin puolustusta kuvaillaan suureksi “...considerable”.)

³ Ks. Liite 2.

⁴ Japanin parlamentti päättää vuosittain, mikä on sen hetkinen tarvittava määrä aseita.

hallussaan niin sanottuja hyökkäykseen tarkoitettuja aseita, kuten mannertenvälisiä ballistisia ohjuksia tai pitkän matkan strategisia pommikoneita. (MOD 2009, 118–9, 338.)

Japanin päämiestenkin puheissa on nähtävissä, että maan puolustautumiskyky on Japanin tavoitteita edistävä tekijä, ja puolustuksen vahvistaminen on välttämätöntä nykyisessä turvallisuusympäristössä (ks. esim. Koizumi 27.9.2001; Hatoyama 13.11.2009). Tästä huolimatta päämiesten puheissa painottuu edelleen diplomaattisten ja rauhanomaisten keinojen käyttö niin alueellisen kuin maailmanlaajuisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja ristiriitojen ratkaisemiseksi.

Japanissa päätettiin vuonna 1976 pitää puolustusmenot alle yhden prosentin bruttokansantuotteesta. Suuren ja (ainakin tuohon aikaan) kasvavan talouden bruttokansantuotteesta yksi prosentti oli / on suuri summa rahaa, joka ylittää monen muun valtion puolustusbudjetin⁵. Japanissa puolustukseen liittyviksi kuluiksi lasketaan itsepuolustusjoukkojen ylläpitoon ja hoitamiseen liittyvät kustannukset, elinolojen parantaminen puolustuslaitosten läheisyydessä (kuten ääniesteiden rakentaminen) sekä Yhdysvaltain joukkojen tukeminen (MOD 2009, 164). Edellä kuvattu on siis Japanin käyttämä luokittelu. Dowerin (1993, 30) mukaan Japanin puolustusmenot ovat tavallisesti ylittäneet yhden prosentin säännön, jos menoihin lasketaan esimerkiksi eläke-edut, kuten NATO-laskelmissa tehdään.

Japanin itsepuolustusvoimat eivät ole osallistuneet kansainvälisiin operaatioihin ennen Persianlahden sotaa, jolloin merivoimien joukkoja lähetettiin miinanraivaustehtäviin sotatoimien loputtua alueella. Pian tämän jälkeen, vuonna 1992, Japani lähetti joukkojaan Kamputsean Yhdistyneiden kansakuntien (YK) pyynnöstä tarkkailijoiksi ja avustamaan jälleenrakentamisessa. Kyseisen operaation jälkeen Japani on ollut mukana useissa eri YK:n operaatioissa ympäri maailman. (Hook et al. 2005, 13.) Tämä aktiivisempi rooli mahdollistui, kun Japanin parlamentti hyväksyi 19.6.1992 lain (Law concerning Cooperation for UN PKOs and Other Operations), jonka mukaan Japani voi osallistua YK:n kansainvälisiin siviilioperaatioihin rauhanturvaamisessa, humanitaarisen hätäavun toimituksissa sekä vaalien valvomistehtävissä (GOJ 1992, 1–2).

---

⁵ Vuonna 2007 Japanin puolustusmenot olivat kuudenneksi suurimmat vertailussa 159 valtion kanssa, joista kyseiset tiedot olivat saatavilla. Muun muassa Irakin ja Pohjois-Korean tietoja ei ollut saatavilla. (IISS 2009, 447–452.) MOD 2009 (166) mukaan ei ole olemassa kansainvälisesti käytettyä puolustusmenojen luokittelua, joka mahdollistaisi luotettavan ja täysin vertailukelpoisen rinnastettavuuden eri maiden välillä. Tämä johtuu mm. yhteiskunnallis-taloudellisista ja budjetointijärjestelmien eroista maiden välillä sekä hintatasojen vaihteluista maittain huolimatta yleisestä käytännöstä ilmoittaa kunkin maan menot dollareissa.

Aikaisemmin Japani sai osakseen suurtakin kritiikkiä, koska sen katsottiin olevan eräänlainen vapaamatkustaja: se ei osallistunut maailman turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseen, mutta hyötyi kuitenkin muiden tekemästä työstä. (Cronin 2002, 40; Hook et al. 2005, 7.) Osallistumista rauhan ja turvallisuuden luomiseen ja ylläpitoon pidetään osoituksena kansainväliseen yhteisöön kuulumisesta. Niinpä japanilaisetkin ovat kokeneet tarvetta – varmasti osittain ulkomaisen painostuksen seurauksena – olla aktiivisempia ja ottaa suurempaa vastuuta kansainvälisen rauhan saavuttamiseksi. (Togo 2005, 33, 40.) Japanin uusi kansainvälinen rooli on nähtävissä niin tutkimusaineistossa Japanin päämiesten puheissa kuin puolustusministeriön tuottamassa *Japanin puolustus 2009* -raportissa. Niissä painotetaan oma-aloitteisuutta kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden parantamiseksi. Esimerkiksi edellä mainitussa raportissa (MOD 2009, 144) huomioidaan, että Kansallisen puolustusohjelman ohjeissa (National Defence Program Guidelines) sanavalinta on muuttunut aikaisemmasta ”lahjoittamisesta” rauhanpitotehtäviin ennakoivaksi oma-aloitteisuudeksi⁶. Toimintaa kansainvälisen turvallisuuden ja vakauden parantamiseksi pidetään myös edellytyksenä itsenäisyyden ja rauhan säilyttämiseksi Japanissa (emt., passim.).

Erityisesti edellisen vuosituhanen viimeisellä vuosikymmenellä ja tämän vuosituhanen puolella Japani onkin ottanut aktiivisemmin kantaa moniin kansainvälisiin kysymyksiin ja painottanut oma-aloitteisuutta ja omia tavoitteitaan päätöksenteossa. Hook et al. (2005, 78) myöntävät aktiivisuuden kasvaneen Japanin taholta, mutta heidän näkemyksensä on, ettei oma-aloitteisuuden kasvu kuitenkaan ole osoitus ulkopoliittikan sisällön muuttumisesta, sillä Japanin kansainvälisesti ajamat aloitteet ovat heidän mukaansa matalaprofiilisia ja sisältävät vain pieniä riskejä. Tämä on kuitenkin hieman yksinkertaistettu näkemys, sillä esimerkiksi japanilaisten pyrkimyksiä ydinaseista luopumiseksi voi tuskin kutsua matalan profiilin toiminnaksi. Riskejä tähän tavoitteeseen sisältyy kuitenkin vähän kansainvälisen ydinasevastaisuuden kasvamisen myötä.

Itsepuolustusjoukkojen lisäksi Japani–Yhdysvallat turvallisuussopimuksilla⁷ (The Japan–U.S. Security Arrangements) katsotaan myös olevan keskeinen rooli Japanin turvallisuuden takaajana. Sen lisäksi, että Japani nojaa vahvasti Yhdysvaltain ydinasepelotteeseen, uskoo Japani Yhdysvaltain sotilaallisella läsnäololla olevan merkittävä vaikutus Aasian ja Tyynenmeren alueen rauhaan ja vakauteen. Sen vuoksi yhteistyö Yhdysvaltojen kanssa on hyvin tärkeä osa Japanin omaa puolustus-

---

⁶“...Japan will proactively participate in international peace cooperation activities on its own initiative [...] rather than simply ‘to make a contribution’ as was stated in the previous version of the guidelines.” (MOD 2009, 144.)

⁷ Japani ja Yhdysvallat solmivat ensimmäisen turvallisuussopimuksen (Security Treaty between the United States and Japan) vuonna 1951. Vuonna 1960 se tarkistettiin, ja sopimuksen nimeen lisättiin myös ”molempinpuolinen yhteistyö” (Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States and Japan). Tätä sopimusta täydensi vuonna 1996 allekirjoitettu yhteinen turvallisuusjulistus (Japan-US Joint Declaration on Security: Alliance for the 21st Century). Sopimukset luettavissa: Hook et al. 2005, 561–5, 568–72.

ja turvallisuuspolitiikkaa, mutta myös yhteistyö muiden kansainvälisten toimijoiden, kuten esimerkiksi YK:n kanssa, nousee esille merkittävänä tekijänä kansainvälisen rauhan takaajana ja aseiden leviämisen estäjänä. (MOD 2009, passim.)

Japanin perustuslaki näyttäisi jättävän paljonkin varaa tulkinnalle. Japanin sotavoimista käytettävä kiertoilmaus 'itsepuolustusjoukot' ei muuta sitä tosiasiaa, että Japanilla on käytössään sotapotentiaalia. Kuten edellä kerrottiin, valtion puolustusbudjetti on yksi maailman suurimmista. Lisäksi joukkotuhoaseiden, kuten ydinaseiden, ja muiden niin sanottujen hyökkäykseen tarkoitettujen aseiden puuttuminen Japanin sotakoneistosta ei periaatteessa sulje pois hyökkäyksen mahdollisuutta: tavallista puukkoakin voi käyttää sekä puolustautumiseen että hyökkäykseen, ja Japanin liittolaisella, Yhdysvalloilla, on hallussaan myös ydinaseita. Perustuslain tulkinnanvaraisuuden avulla Japani on kyennyt rajoittamaan osallistumisensa kansainvälisiin operaatioihin rauhanomaisiin toimenpiteisiin, mutta joukkoja on silti lähetetty ympäri maailman. Ero 'armeijan' ja 'itsepuolustusjoukkojen' välillä näyttäisi siis olevan lähinnä nimellinen.

2. Kokemukset (ja odotukset) nykyhetkessä

Muisti, muisto ja muistuttaminen liittyvät läheisesti menneisyyteen ja pyrkimyksiin säilyttää menneisyys nykyhetkessä. Tulevaisuuden rakentamisen lisäksi ihmiset voivat menneiden kokemusten avulla muodostaa yhteisöjä, jotka mahdollistavat esimerkiksi identiteettien muokkaamisen ja säilyttämisen sekä menneisyyden tapahtumien ihmisten muistissa pitämisen (Nyyssönen 2001, 26, 34). Kun historiallisia kertomuksia käytetään identiteetin rakentamiseen, ei tarinoiden yksityiskohdilla eikä niiden todellisuuden vastaavuudella ole niinkään merkitystä (Hardtwig 1990, 224; myös Bock & Wolfrum 1999, 9). Japanissa vuosittain järjestettävät atomipommien pudotuspäivien muistotilaisuudet Hiroshimassa (6.8.) ja Nagasakissa (9.8.) sekä sodassa kaatuneiden muistopäivä (15.8.) ovat esimerkkejä kansallisten kokemusten ylläpitämisestä, ja samalla ne muistuttavat myös koko maailmaa (ydin)sodan kauheuksista.

Unohtaminen ja unohtuttaminen liittyvät myös menneisyyteen, mutta sen sijaan, että menneisyys haluttaisiin muistaa nykyisyydessä (tai tulevaisuudessa), pyritään menneet tapahtumat pitämään poissa nykyhetkestä. Martha Wolfensteinin (1998, 40) mukaan puhumattomuus piinallisista menneistä tapahtumista on keino kieltää niiden tapahtuminen ylipäänsä, toisin sanoen, pitää tapahtumat poissa todellisuuden piiristä. Japanissa ydinpommikokemus halutaan pitää esillä, ja koko maailmaa muistutetaan siitä aina tilanteen tullen. Sen sijaan tapahtumista, jotka johtivat Yhdysvaltain päätökseen käyttää ydinasetta Japania vastaan, mainitaan vain harvoin. Kuten Heino

Nyysönenkin (2001, 35) huomauttaa menneisyyden ikävien tapahtumien läpikäyminen muistuttaa samalla noista tapahtumista. Näin ollen ne, jotka kokevat olleensa niin sanotusti väärällä puolella eivät mielellään muistele menneisyyttään.

Niin muistaminen kuin unohtaminenkin liittyvät diskursseihin: diskursseissa tuodaan esille asioita, joita halutaan muistaa, ja vastaavasti diskursseista puuttuvat ne asiat, jotka halutaan unohtaa / unohtuttaa (ks. Nyysönen 2001, 27). Kertomusten avulla passiivisuus voidaan muuttaa aktiivisuudeksi. Sen sijaan, että tapahtuman kokenut henkilö muistelisi tapahtumia vain omassa mielessään, kertomalla asiasta hän jakaa tuon kokemuksen kuulijoidensa kanssa. Siten myös kuulijat joutuvat tavallaan läpikäymään tuon kokemuksen, vaikkakaan heidän ei ole mahdollista kokea sitä samalla tavoin kuin kertoja itse sen on kokenut, koska muisti ja muistot ovat aina yksilöllisiä. (Wolfenstein 1998, 139; Lowenthal 1985, 195.) Historian kertomukset ja -kuvat voivat myös mobilisoida ihmisiä toimimaan, jos niitä käytetään poliittisina välineinä (Bock & Wolfrum 1999, 7). Eroa muiston viettämisen ja sillä politikoinnin välillä onkin toisinaan hyvin vaikea tehdä (Nyysönen 2001, 34).

2.1. Menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus

Bernard Lewis (1975, 11–13) jakaa historian ja määrittelee sitä kolmen alakategorian avulla: 1) muistettu historia, 2) löydetty historia ja 3) keksitty historia. Käsillä olevan tutkielman kannalta oleellisin näistä on muistettu historia, sillä siihen sisältyvät mm. henkilökohtaiset muistot, opetettu historia sekä symboliset merkit ja seremoniat. Tämä historia voi olla epätarkkaa, mutta kuitenkin se on yleisesti hyväksytty tietyn ihmisryhmän keskuudessa oikeana historian kertomuksena. Löydetty historia puolestaan viittaa (kriittisen) tutkimuksen myötä löydettyihin tai uudelleen arvioinnin kautta muistiin palautettuihin (kaukaisen) historian tapahtumiin. Keksityn historian kategorian nimikin jo paljastaa, mitä tämä kategoria sisältää: keksittyä historiaa jotain (uutta) tarkoitusta varten. Nämä kaksi viimeksi esiteltyä kategoriaa ovat tutkielmassa esillä vain ohimenevässä sivuroolissa, kun myöhemmin mainitaan Japanin ”unohtettu” sotaisa menneisyys ja sen myötä tilalle ”keksitty” versio tapahtumien kulusta. Myös uudelleen tulkinnan kautta keksitty historia on esillä, sillä kuten tutkielman aikana ilmenee, muun muassa Japanin rauhan perustuslakia on vuosien saatossa tulkittu eri tavoin poliittisten päämäärien muuttuessa.

Mutta miksi tiedämme menneisyydestä juuri sen, mitä tiedämme? Tietämyksemme kaukaisesta menneisyydestä perustuu niille kuvauksille, jotka pieni ryhmä tutkijoita on meille esittänyt. Tuo ryhmä on itse määritellyt ja valikoinut ne menneisyyden tapahtumat, jotka ovat heidän mielestään

olleet tarpeeksi merkittäviä, jotta niistä kannattaisi kertoa myös jälkipolville, ja joita sen ajan ihmiset ovat pitäneet tarpeeksi tärkeinä säilyttääkseen tapahtumiin liittyviä dokumentteja. Heidän tulkintaansa ja valikointiprosessiin on mitä luultavimmin vaikuttanut se näkökulma, joka heillä kyseisistä asioista on ollut. Tuon näkökulman mukaan he ovat ottaneet tapahtumista huomioon vain ne, jotka ovat merkittäviä heidän katsomuksensa kannalta, toisin sanoen, tukee sitä. (Carr 1986, 8–13, 17–18.)

Philip E. Tetlock ja Geoffrey Parker (2006, 29–30) kritisoivat Edward Hallet Carrin historiantutkijoille määrittelemää tapaa toimia ja tulkita historian tapahtumia. Heidän mukaansa Carr antaa historiantutkijoille päätehtäväksi ainoastaan jälkikäteen tapahtuvan selittämisen: heidän tulee selittää, miksi jotakin tapahtui juuri tietyllä tapaa eivätkä asiat olisi voineet esimerkiksi erilaisten päätösten tekemisen seurauksena kulkea mitään muuta reittiä. Parkerin ja Tetlockin (2006, 364) näkemys kuitenkin on, että sattuman osuus, etenkin politiikassa ja jopa vielä politiikkaa enemmän sodassa, on hyvin suurta.

Esimerkiksi Charles W. Yost (1980, 103) kuvaa Japaniin pudotettujen atomipommien tarkoitusta ja vaihtoehtojen mahdollisuuksia seuraavasti. Atomipommien pudottamisen tavoitteena oli päättää toinen maailmansota mahdollisimman nopeasti ja vähin amerikkalaisuhrein. Yhdysvaltain presidentti Truman katsoi atomipommit ainoaksi vaihtoehdoksi Japanin pääsaarille suunnitellulle hyökkäykselle, jonka oli määrä tapahtua marraskuussa 1945, ja jonka seurauksena amerikkalaissotilaiden elämä olisi ollut uhattu. Yost (ibid.) uskoo, että vaihtoehtoja olisi kuitenkin ollut. Tieto sodan aiheuttamasta uupumuksesta Japanin väestön keskuudessa ja taistelutahdon heikkenemisestä oli tuohon aikaan jo amerikkalaistenkin tiedossa. Pommien pudotusajankohdasta oli vielä kolmisen kuukautta suunniteltuun hyökkäykseen, joten Japani olisi saattanut antautua ilman atomipommeja tai jopa ilman hyökkäystä. Vaihtoehtona olisi ollut demonstroida tulevaa ja pudottaa pommi asumattomalle tai vähän asutulle alueelle. Nagasakin atomipommille Yost ei ainakaan löydä mitään järkeenkäypää selitystä, sillä Hiroshiman pommin pudotuksesta oli kulunut vasta kolme päivää – ei riittävästi kertomaan, olisiko Japani antautunut jo ensimmäisen pommin seurauksena.

Tetlock et al. (2006, 8) huomauttavat, että jo hyvin pienilläkin muutoksilla historian tapahtumat voisivat olla hyvinkin erilaisia. Yhtenä esimerkkinä he mainitsevat tapahtumien hetkillä vallinneet sääolosuhteet. Ne ovat selkeästi sattuman varassa. Niin myös Nagasakiin pudotetun atomipommin kohdalla, sillä Nagasaki oli toissijainen kohde toiselle atomipommille. Ensisijaisena kohteena oli

Kokura, mutta pilvisyys tuon kaupungin yllä ei mahdollistanut pommin pudottamista ja niinpä se pudotettiin Nagasakiin. (The Manhattan Project Heritage Preservation Association, Inc., 2005)

Siirryttäessä lähemmäksi omaa aikaamme, edellä kuvattu tietämys menneisyydestä kasvaa, koska ihmisiä, jotka pystyvät kertomaan jo tapahtuneista asioista, on edelleen elossa. Heillä on omakohtaisia kokemuksia tapahtumista, ja useilla heistä hyvinkin erilaiset tarinat kerrottavinaan. Lähihistorian tapahtumista kertominen on kuitenkin niin ikään valikoivaa. Kaikkea ei voida, haluta tai muisteta kertoa, ja tapahtumia tulkitaan uudelleen uusien karttuneiden kokemusten ja sen hetkisen tarpeen mukaan. Vaikka olisi otettu huomioon useamman ihmisen kertomukset samasta tapahtumasta, on tämä yhteen nidottu tarina kokoojan valitsemis- ja tulkintaprosessin tuotos, johon niin ikään vaikuttavat sekä kertojien että kokoojan sosiaaliset ympäristöt. (Carr 1986, 13, 19–20, 29; Lowenthal 1985, 206, 214–7.) Kertojan voidaan siis sanoa rakentavan tarinan yksittäisistä tapahtumista kokonaisuudeksi.

Jorma Kalela ei Carrin tapaan anna historian esittämisen yksinoikeutta historiantutkijoille (Kalela 2000, 12). Toki Carrin – kuten edellisestä kappaleesta on nähtävissä – myöntää ’tavallisten’ ihmisten osallistuvan *lähihistoriasta* kertomiseen, mutta kaukaisen historian tapahtumista kertominen on hänen mukaansa historiantutkijoiden tehtävä. Kalelan (emt., 12, 37–38, 41, 46) mukaan historiaa välitetään kahta eri väylää pitkin: 1) historian julkiset esitykset ja 2) kansanomaisen historia. Esimerkkeinä edellisestä ovat valtioiden päämiesten puheet ja poliittinen keskustelu ylipäänsä, muistomerkit, oppikirjat sekä uutisten taustoitukset, ja jälkimmäisestä lähiympäristöstä omaksutut näkemykset, kuten isovanhempien kertomukset omasta nuoruudestaan. Yhdistävänä tekijänä näillä molemmilla historiaksi muuttumisen väylillä on se, että ilmiötä tai asiaa pidetään selitystä kaipaavana tai muistamisen arvoisena, olivatpa esitykset sitten tarkoitettu historian esityksiksi tai eivät.

Edellä huomautettiin jo sosiaalisen ympäristön vaikutuksesta historian kertojiin ja kokoojiin. Ympäristöllä on vaikutuksensa kertojien ja kokoojien ohella myös historiantutkimusten vastaanottajiin, sillä historiatietoisuus on niin yhteiskunnan kuin kulttuurinkin ehdollistamaa. Historiallisesti merkittävänä pidetyt asiat ja tapahtumat vaihtelevat paitsi maasta toiseen myös saman maan sisällä eri ryhmien välillä. Historiantutkijan tulisikin pyrkiä tunnistamaan kulttuuriset ja yhteiskunnalliset ennakkoehdot ja yrittää kontrolloida niiden vaikutusta tekemäänsä tutkimukseen / tulkintaan. (Kalela 2000, 14, 24, 51–52.) Myös kieli vaikuttaa ihmisten ajattelumaailmaan (Carr 1986, 25).

Jokapäiväinen elämä ja toiminta olisivat mahdotonta ilman, että tekisimme tulevaisuudensuunnitelmia ja ottaisimme tulevaisuuden muutenkin huomioon (Koselleck 2002, 133). Tulevaisuuden ennustaminen on kuitenkin lähes mahdotonta. Reinhart Koselleckin (2002, 134) mukaan historia kuitenkin osoittaa, että on olemassa mahdollisuuksien malleja, jotka joko yksin tai yhdessä toisten kanssa tekevät toisista tapahtumista todennäköisempiä kuin toisista. Esimerkiksi hän nostaa ydinsodan. Maapallomme selviäisi laajamittaisestakin ydinsodasta, mutta vaikeampaa olisi ennustaa, johtuisiko tällainen katastrofi sattumalta, vahingossa vai tahallaan tai olisiko sen ylipäänsä voinut estää. Ennalta annettuun ja pitkäaikaiseen aineistoon perustuvat ennustukset ovat helpompia kuin ennustukset, jotka kohdistuvat poliittiseen päätöksentekoon. Kuitenkin on myös huomioitava, että historiallinen aineisto on puutteellista: tapahtumiin liittyy aina enemmän tai vähemmän kuin mistä aineisto antaa viitteitä. Tässä mielessä historia on aina uutta ja täynnä yllätyksiä, mutta historian toistuvat (ja pysyvät) muodolliset rakenteet mahdollistavat kuitenkin ennustusten tekemisen. (Emt., 134–6.)

Carr (1986, 101) tekeekin eron historian rationaalisten ja sattumanvaraisten tapahtumien välille. Rationaaliset tapahtumat voidaan yleistää ja niistä voidaan ottaa opiksi. Tämä ei koske vain tiettyä aikaa ja paikkaa, vaan rationaalisia tapahtumia voidaan mahdollisesti hyödyntää eri maissa, eri aikoina ja eri tilanteissa tapahtumien syvällisemmäksi ymmärtämiseksi. Sattumanvaraiset tapahtumat eivät puolestaan opeta mitään, koska ne ovat ainutkertaisia tapahtumia, eikä niitä voi yleistää.

Tetlock ja Parker (2006, 27) eivät yhdy Carrin tekemään jakoon historiallisista tapahtumista. Heidän mukaansa historian tapahtumat ovat aina sattumanvaraisia vääjäämättömien sijaan. Japanilaisten atomipommikokemus on hyvä esimerkki tästä Tetlockin ja Parkerin sattumanvaraisuuden huomiosta. Nostin jo edellä esiin Charles W. Yostin esityksen ydinpommien pudottamisen vaihtoehdoista sekä Nagasakin toissijaisuudesta atomipommin pudotuskohteena. Tetlockia ja Parkeria seuraten voisi ajatella, että japanilaiset joutuivat tahtomattaan (varoittavaksi) esimerkiksi toisille maailman valtioille. Yhdysvallat olisi mahdollisesti voinut pudottaa atomipommin yhtä hyvin jonkin toisen vihollisvaltion, kuten Saksan, alueelle. Toisin sanoen, japanilaisten atomipommikokemus oli satunnainen.

Tapahtumien tulisi kuitenkin opettaa meille se, että nykypäivän ja tulevaisuuden poliittisia päätöksiä ja valintoja tehtäessä voidaan ja täytyy valita useista eri toiminnan malleista. ”Entä jos” -ajattelu voi ehkäistä myös menneisyyden virheiden toistamista tulevaisuudessa, koska sen avulla voidaan tutkiskella, mitä asioita ja ennusmerkkejä olisi pitänyt ja voinut nähdä etukäteen ennen kuin

jotain tapahtui – tai jokin tietty päätös, joka johti tapahtumaan – tehtiin (Tetlock et al. 2006, 4). Mahdollisia toimia on siis useita, ei vain yhtä menneisyydessä määrättyä, kuten Carr väittää.⁸ Tästäkin toimii esimerkkinä edellä esitetyt Yostin vaihtoehtoiset toimet ydinaseiden käyttämisen sijaan.

2.2. Kokemus ja odotus

Koselleckin (1985, 269–70; 2002, 111, 126–7) mukaan *kokemus* ja *odotus*⁹ ovat ajan ja tilan historiallisia kategorioita, joita ilman historia ja siitä puhuminen ei olisi mahdollista. Esimerkiksi sodasta ja rauhasta ei voitaisi uskottavasti puhua, ellei ihmiskunnalla olisi kokemusta molemmista olotiloista, ja toisaalta odotuksia tulevaisuudessa vallitsevista oloista. Toisin kuin sota ja rauha, jotka sulkevat toisensa pois (samassa ajassa ja paikassa ei voi olla yhtä aikaa sekä sotaa että rauhaa), kokemus ja odotus ovat hyvinkin yleisiä käsitteitä, jotka eivät vaadi vaihtoehtoja eikä toista voi olla ilman toista. Kokemuksien kautta voimme odottaa tiettyjä asioita tulevaisuudessa; tulevaisuuden odottaminen mahdollistuu saamiemme kokemusten kautta. Japanilaisilla on omakohtaisia kokemuksia atomipommin aiheuttamista tuhoista, ja noiden kokemusten myötä he toivovat ja odottavat, ettei vastaavanlaista tapahtuisi enää koskaan missään päin maailmaa.

Historiallista aikaa käsiteltäessä kokemus ja odotus ovat sopivat kategoriat, sillä ne sisältävät sekä menneisyyden että tulevaisuuden. Lisäksi molemmilla käsitteillä on myös yhteys nykyhetkeen: kokemus on mennyttä nykyhetkessä, ja odotus puolestaan tulevaisuus tässä ja nyt¹⁰. Huolimatta tästä nykyhetken läsnäolosta molemmissa käsitteissä, eivät ne ole toisiaan täydentäviä käsitteitä, jotka voisivat yhdistää menneen ja tulevan. Tämä johtuu siitä, että mennyt ja tuleva eivät koskaan kohtaa. Menneet kokemukset ovat loppuunsaatettuja ja empiirisesti todistettavissa; tulevaisuuden odotukset ovat kokemusiemme ulkopuolella, tapahtuvat rajaamattomassa ajassa, eikä niitä voi empiirisesti todistaa. (Koselleck 1985, 272; Koselleck 2002, 132.)

Menneiden kokemusten ymmärtäminen helpottuu ajan kuluessa, koska ihmisten tietoon on tullut menneen tulevaisuus, toisin sanoen, tiedämme, mitä seurauksia tietyillä yksittäisillä tapahtumilla tai tapahtumien ketjuilla on (ollut) (Kalela 2000, 113; Lowenthal 1985, 218). Luonnollisesti nämä seuraukset täydentyvät koko ajan, sillä kuten Carr (1986, 129) osuvasti huomioi: menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus muodostavat päättymättömän historian jatkumon. Toisaalta on myös pidettävä mielessä, että ajan mittaan menneiden kokemusten tulkinta myös vaikeutuu, sillä

---

⁸ Lowenthal (1985, 371–6) esittää kritiikkiä tällaiselle näkemykselle, että historia voisi opettaa meille jotain.

⁹ Carr (1986, 118) käyttää samaan tapaan käsitteitä menneisyyden *tapahtuma* ja tulevaisuuden *päämäärä*.

¹⁰ Myös Carr (1986, 24, 49, 101–2, 117) näkee yhteyden menneisyyden ja nykyhetken välillä: historialla on vuorovaikutustehtävä, joka auttaa ymmärtämään nykyisyyttä ja tulevaisuutta menneisyyden valossa ja päinvastoin.

tapahtumien kulkua – *miten* ne tapahtuivat – on vaikea arvioida jälkikäteen niiden jo tapahduttua. Menneiden kokemusten muistoihin vaikuttavat sekä se mitä tapahtui että se mitä siitä on kerrottu tai kirjoitettu. (The 9/11 Commission Report [2004], 339.) Ihmisten saama uusi tieto siivilöityy aina aikaisemman tiedon läpi, joten menneet tiedot (ja kokemukset) ovat läsnä arvioitaessa tilanteita jälkeensä (Kalela 2000, 53). Haasteena menneiden kokemusten arvioinnissa onkin nähdä maailma aikalaisten silmin, toisin sanoen mitkä olosuhteet olivat tapahtuman ja päätöksenteon aikana. Tapahtumia ja kokemuksia ei tulisi arvioida nykyhetken maailmantilanteen näyttämässä valossa tai miten asioiden tällä hetkellä uskotaan tai väitetään olevan olleen. (Kalela 2000, 54; Tetlock & Parker 2006, 26.)

Edelläkin jo mainitusta menneen kokemuksen ja tulevaisuuden odotuksen erosta johtuen, Koselleck (1985, 273) myös yhdistää kyseiset käsitteet toisistaan eroaviin metaforiin. Hän puhuu *kokemustilasta* ja *odotushorisontista*. Tilan yhdistäminen menneisyyden kanssa on hänen mukaansa luonnollista siksi, että kokemuksessa ovat yhtä aikaa läsnä useat loppuunsaattatut tapahtumat, jotka muodostavat kokonaisuuden ilman viittauksia aikaan ennen ja jälkeen. Tulevaisuuden odotukset taas yhdistyvät luontevasti horisontin kanssa, sillä kuten emme voi saavuttaa tai nähdä taivaanrannassa siintävää horisonttia, emme myöskään koskaan voi nähdä tulevaisuuteen. Carr (1986, 129) on samoilla linjoilla:

Moderni ihminen [...] tuijottaa innokkaana hämärään josta hän on tullut, toivoen sen heikkojen valonsäteiden näyttävän edes jotain siitä sumusta johon hän kulkee. Ja kääntäen, hänen toiveensa ja pelkonsa siitä, mitä tie tuo mukanaan edessään, terästävät hänen näköään kun hän katsoo taakse päin.¹¹

Emme voi kokea tulevaisuutta, mutta tulevaisuus tuo tullessaan uusia kokemuksia. Näin ollen, tulevaisuuden odotuksia voi arvioida uudelleen ja muuttaa, mutta menneisyyden kokemukset ovat täyttyneitä tai menetettyjä tilaisuuksia, joita ei voi muuttaa vaan ainoastaan kerätä (Koselleck 1985, 273–4; Koselleck 2002, 127).

Vaikka kokemuksia ei voikaan muuttaa, voivat ne silti ajan saatossa muuttua itse tapahtuman pysyessä muuttumattomana. Tämä perustuu siihen, että kokemukseen saattaa liittyä virheellisiä muistikuvia¹². ”Aika kultaa muistot” on erittäin osuva sanonta. Lisäksi kokemuksen ajallisen rakenteen seurauksena odotuksilla on takautuva vaikutus kokemusten kasautumisessa. Uusien kokemusten, toiveiden, pettymysten ja odotusten myötä voi saada uusia perspektiivejä jo

¹¹“ Modern man [...] peers eagerly back into the twilight out of which he has come in the hope that its faint beams will illuminate the obscurity into which he is going; and, conversely, his aspirations and anxieties about the path that lies ahead quicken his insight into what lies behind” Käännös Sirkka Ahosen teoksessa Carr (1963, 141).

¹² Kalela (2000, 91) huomauttaa, että ”väärin muistamisen” tutkiminen tuottaa niin ikään hedelmällistä tietoa, koska sen avulla voidaan arvioida, miksi kertoja muistaa menneen tapahtuman niin kuin muistaa ja mitä siitä voidaan päätellä.

tapahtuneeseen. (Koselleck 1985, 274–5; Carr 1986, 116; Lowenthal 1985, 410.) Carrin (1986, 115) mukaan menneisyyden muutos ja historian tulkinta kuuluvat tiukasti yhteen, sillä menneen ajan tulkinta on pitkäkestoinen prosessi: historia ei tunne varmoja asioita, joista aloittaa tulkinta, vaan ne muotoutuvat pikkuhiljaa, kun kuljemme eteenpäin ajassa kohti koko ajan hahmottuvaa tulevaisuutta. Kokemukset muuttuvat myös silloin, kun yritetään täyttää aukkoja ja korjata virheellisiä muistoja, jotka tuohon kokemukseen liittyvät (Lewis 1975, 54).

David Lowenthal (1985, 214) puolestaan huomauttaa, että muisti ja muistot ovat herkempiä muutokselle kuin historia. Siinä missä muistot muuttuvat jatkuvasti, jotta ne sopisivat nykyhetken tarpeisiin, historian tallennetut kirjoitukset ja dokumentit säilyvät esimerkiksi painetussa muodossa mahdollisena lähdemateriaalina. Lowenthal (ibid.) myöntää, että – toisin kuin muistoja – historiaa muokataan tarkoituksellisesti koko ajan, kun uusia tapahtumia ja ideoita otetaan huomioon, mutta sanoo historian kuitenkin olevan ”potentiaalisesti kuolematonta”. Nyyssönen (1999, 187) on samoilla linjoilla Lowenthalin kanssa, sillä hän huomauttaa historiaa kirjoitettavan nykyisyydessä, mutta tulevaisuutta varten. Nykyisyydessä läsnä olevat ja tulevaisuuteen tähtäävät tavoitteet vaikuttavat siihen, mitä politiikassakin otetaan ja pidetään esillä. Menneitä tapahtumia voidaan käyttää tässä hyväksi, sillä niiden avulla voidaan perustella tehtyjä päätöksiä ja toimia. (Nyyssönen 1999, 21.) Japanin perustuslain tulkinnallisuutta voitaisiin pitää tästä esimerkkinä. Aikaisemminkin oli esillä, kuinka perustuslakia on tarpeen vaatiessa tulkittu eri tavoin nykyisten tavoitteiden mukaisesti ja tulevaisuutta ajatellen. Tähän aiheeseen palataan vielä tutkimusosiossa.

Odotuksen ajallinen rakenne poikkeaa edellä kuvailusta kokemuksen ajallisesta rakenteesta. Odotusta ei voi koskaan kokea, vaan odotuksen täyttyminen tai täyttymättä jääminen tuottaa aina itsessään uuden kokemuksen. (Koselleck 1985, 274–5.) Tästä johtuen tulevaisuus saattaa tuntua vieraalta ja kaukaiselta verrattuna ’tuttuun’ menneisyyteen. Tulevaisuus on epävarmaa. Kuitenkin niin mennyt kuin tulevakin ovat saavuttamattomissa: voimme palata menneisyyteen vain muistelemalla menneitä kokemuksia ja haaveilla siitä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan, mutta fyysisesti emme voi liikkua ajassa taakse- tai eteenpäin. (Ks. tarkemmin Lowenthal 1985.)

Jotkin menneisyyden kokemukset ovat sellaisia, että niitä voidaan pitää kokonaan taakse jätettyinä tapahtumina ilman, että niillä olisi enää mitään vaikutusta nykyhetkeen tai tulevaisuuteen. Sillä tosiasialla, että Japani oli yli 200 vuoden ajan suljettu ulkomaailmalta Tokugawa-shōgunaatin aikakaudella (1600–1868) ei liene enää nykypäivänä merkitystä ajanjakson kaukaisuudestakin johtuen. Toki Japanin historia olisi voinut olla – ja todennäköisesti olisikin ollut – hyvin erilainen, mikäli maalla olisi ollut tuonakin aikana yhteyksiä esimerkiksi länsimaihin. Sulkeutuneisuuden

ajanjakso kuitenkin muokkasi osaltaan Japania sellaiseksi kuin se nykypäivänä on, mutta tämän päivän ihmisten elämään sillä ei voitane katsoa olevan vaikutusta. Sen sijaan elossa on paljon ihmisiä, jotka ovat henkilökohtaisesti kokeneet Japaniin kohdistuneet atomipommi-iskut tai jotka ovat syntyneet vasta pommien pudotuksen jälkeen, mutta joiden elämään ne ovat kuitenkin suuresti vaikuttaneet. Eikä tuon vaikutuksen voi katsoa vielääkään lakanneen, vaan atomipommikokemuksella voidaan edelleen katsoa olevan jälkiseurauksia, vaikka tapahtumista on kulunut jo yli kuusikymmentä vuotta. (Ks. Carr 1986, 103). Ihmisten ei ole mahdollista vaikuttaa menneisyyden tapahtumiin, mutta se, miten niihin suhtaudutaan ja miten niitä pidetään esillä, riippuu yksinomaan ihmisistä toimiojina (Nyyssönen 1999, 15–16).

2.3. Japani toisen maailmansodan lopulla ja loputtua: ydinasevastaisuuden ja rauha-ajattelun kehittyminen

Hiroshima oli toisen maailmansodan aikana tärkeä sotilaallinen keskus ja yksi harvojen suurten japanilaisten kaupunkien joukossa, jota amerikkalaiset eivät vielä olleet pommittaneet. Tästä syystä kaupungin asukkaat osasivat odottaa jotain tapahtuvaksi, vaikka osittain he olivat myös toiveikkaita, ettei kaupunkia pommitettaisi lainkaan. Tiedemiesten keskuudessa oli maailmanlaajuisesti tuohon aikaan tiedossa, että atomipommin rakentaminen oli teoriassa mahdollista, mutta vain harvat uskoivat tieteen olleen jo kehittynyt niin pitkälle. Aikaisempaa kokemusta atomipommin pudottamisen seurauksista ei ollut tiedossa, joten kun pommi lopulta pudotettiin, tuli se täydellisenä yllätyksenä. (Lifton 1967, 15–18.)

Ilmahyökkäysvaroitusta oli annettu ja sen jälkeen vaara ohi -merkki. Tunsin oloni helpottuneeksi ja makasin sängyllä pikkuveljeni kanssa. [...] Sitten se tapahtui. Se tapahtui hyvin yllättäen. [...] Kuulin melua, ja tunsin voimakasta kuumuutta – jopa talon sisällä. [...] Kun tulini tajuihini, makasin tuhoutuneen talon alla. [...] En tiennyt mitään atomipommista, joten ajattelin, että jonkinlainen pommi oli pudonnut suoraan päälleni.¹³ (Liftonin [1967, 21] haastattelu Hiroshiman atomipommista selviytyneen kauppiaan apulaisen kanssa.)

Myös Nagasakin kaupungin asukkaat joutuivat kokemaan atomipommin tuhot ennen kuin Japanin keisari Hirohito ilmoitti maan antautumisesta. Sodan jälkeen amerikkalaismiehittäjät halusivat rakentaa militaristisen Japanin tilalle demokraattisen yhteiskunnan. Uuden demokratian tukipylvääksi nousi amerikkalaisten sanelema jo johdannossakin esitelty rauhan perustuslaki. Demokratian rinnalle nousi siten myös rauhan käsite, jota käytettiin – ja käytetään edelleen – sekä puolustamaan että kritisoimaan Japanin ulkopoliittikkaa. (Dower 1993, 3–4.) 1940-luvun lopulla ja

---

¹³ “There had been an air-raid warning and then an all-clear. I felt relieved and lay down on the bed with my younger brother. [...] Then it happened. It came very suddenly. [...] There was a noise, and I felt great heat – even inside the house. When I came to, I was underneath the destroyed house. ... I didn’t know anything about the atomic bomb so I thought that some bomb had fallen directly upon me.”

1950-luvun alussa rauhaa haluttiin edistää kolmen tason kautta: rauha alkoi 1) ihmisten tasolta (japanilaisten omat kärsimykset toisen maailmansodan aikana), 2) kulki järjestelmän kautta (perustuslaki, johon sisältyi kansan oikeudet, demokratia ja pasifismi) kohti 3) kansainvälistä rauhaa (mukaan lukien ydinaseista luopumisen maailmanlaajuisesti) (Dower 1993, 19). Nämä tasot näyttäisivät edelleen olevan ajankohtaisia Japanin rauha-ajattelussa.

Japanilaisten todellinen ydinasevastainen kampanjointi alkoi kuitenkin vasta vuonna 1954 tapahtuneen Bikini-välikohtauksen myötä, jossa japanilaisen kalastaja-aluksen miehistö altistui Yhdysvaltojen suorittaman ydinkokeen aiheuttamalle säteilylle (Dower 1993, 26; Lifton 1967, 290). Toisaalta myös toisenlaista ydinaseisiin liittyvää keskustelua käytiin Japanissa: vuonna 1957 pääministeri Nobusuke Kishi nosti ensimmäisenä julkiseen keskusteluun mahdollisuuden hankkia ydinase(ita) Japaniin (Halliday & McCormack 1973, 79; ks. myös Lifton 1967, 93–96).

Japani päätettiin lopulta pitää ydinaseista vapaana alueena, ja vuonna 1967 pääministeri Satō esittelikin parlamentille Japanin kolme ydinaseettomuus-periaatetta, joiden mukaan Japani ei omista, valmista tai salli ydinaseiden tuontia maahan. Huolimatta tästä ydinasevastaisen politiikan painotuksesta, Japani kuitenkin oli – ja on edelleen – Yhdysvaltain ydinaseiden suojassa ja edisti / edistää ydinenergian rauhanomaista käyttöä. Lisäksi amerikkalaisjoukkojen uskotaan kuljettaneen ydinaseita Japaniin ja pois säännöllisesti¹⁴. Okinawan saarella, joka oli Yhdysvaltain hallinnossa aina kesäkuun 17.:teen 1972, oli tuona aikana ydinaseita. (Dower 1993, 23–6, 30.)

Toisen maailmansodan jälkeen Japani onkin toiminut kansainvälisesti ydinaseiden täydellisen hävittämisen puolesta vedoten omakohtaisiin kokemuksiin kyseisten aseiden aiheuttamista tuhoista. Asiaa on tuotu esille monissa eri yhteyksissä, esimerkiksi valtion päämiesten puheissa ja neuvotteluissa toisten valtioiden edustajien kanssa, YK:lle annetuissa päätöslauselmien luonnoksissa sekä ruohonjuuritasolla.

Japanin rauha-ajattelu näkyy myös muussa valtion ulkopoliittikan osissa, kuten esimerkiksi kehitysyhteistyössä. Japanin kehitysyhteistyön peruskirjassa kerrotaan, että avunantamispäätöstä tehtäessä huomiota kiinnitetään siihen, ettei kehitysapuvaroja käytetä sotilaallisiin tarkoituksiin tai kansainvälisten konfliktien aloittamiseksi. Lisäksi vastaanottavan valtion sotilaalliset menot, kuten aseiden kehittäminen sekä niiden tuonti ja vienti, huomioidaan, sillä näillä asioilla uskotaan olevan merkitystä myös rauhan säilymisen sekä terrorismin ja aseiden leviämisen kannalta. (MOFA 2003b, 5.)

---

¹⁴ Japani vahvistikin tämän tiedon kylmän sodan aikaisesta salaisesta sopimuksesta, jonka mukaan Yhdysvallat sai tuoda ydinasein varusteltuja aluksia Japanin satamiin 9.3.2010 (The Mainichi Daily News 9.3.2010).

3. Konstruktivismi

Konstruktivismia teoriana tai kansainvälisten suhteiden tutkimuksen lähestymistapana on jaoteltu monella eri tavalla¹⁵. Teoreetikot eivät ole yksimielisiä siitä, kuka rakentaa maailmaa, missä määrin ja miten (Pettman 2000, 11). Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista ryhmitellä eri konstruktivismien suuntauksia, vaan keskittyä konstruktivismien perusajatuksiin ja -kysymyksiin. Olennaisia asioita ovat konstruktivistien näkemykset siitä, että maailma on rakennettu sosiaalinen paikka (ei pelkästään ennalta-annettu ja materiaallinen). Erilaiset sosiaaliset ilmiöt, kuten normit ja kieli, tuottavat ja rakentavat yhdessä toimijoita / toimijuutta sekä rakennetta ja määrittelevät samalla identiteettejä ja intressejä (Kubáľková 2001, 21).

Finn Collinin (1997, 2–3) mukaan ihmiset tuottavat maailmaa kahdella tapaa. Ensinnäkin, ihmiset yhteisvoimin muuttavat ympäristöään, missä toiminnassa yhden yksilön käytös vaikuttaa toisten käytökseen ja päinvastoin. Toiseksi, luodessaan yhteensopivia vuorovaikutuksen tapoja, ihmiset tuottavat sosiaalista todellisuutta. Sosiaalista todellisuutta tuotetaan kollektiivisten uskomusten kautta: kun jokin asia on yleisesti hyväksytty, katsotaan sen olevan sosiaalinen tosiasia ja näin ollen osa sosiaalista todellisuutta. Esimerkiksi nykymaailmassa ydinaseiden katsotaan yleisesti olevan vaarallisia aseita, mistä syystä niiden kehittelyä ja leviämistä halutaan estää. Japanilaiset ovat oman atomipommikokemuksensa kautta mukana tässä ydinaseiden vastaisessa kampanjassa. Kertomalla kokemuksistaan maailmalle he toivovat voivansa vaikuttaa toisten valtioiden – päämiesten ja kansalaisten – suhtautumiseen ydinaseisiin.

Peter L. Berger ja Thomas Luckmann (1994, 31–3) ovat samoilla linjoilla Collinin kanssa puhuessaan (jokapäiväisen elämän) todellisuudesta. Todellisuus on heille toimijoiden välinen: maailma jaetaan toisten toimijoiden kanssa. Todellisuuden ilmiöt ovat riippumattomia tavasta ymmärtää ne, päinvastoin ilmiöt määräävät tapaa ymmärtää ne. Lisäksi näitä tapoja käsittää ilmiöitä on monia. Yhden toimijan näkemys eroaa huomattavasti toisen toimijan / toisten toimijoiden tavasta kokea samat asiat. Tutkimusosiossa myöhemmin esiintyvä Yasukuni-temppeli ja Japanin päämiesten vierailut siellä toimivat hyvänä esimerkkinä eroavista näkemyksistä. Japanissa kyseistä temppeliä pidetään kunnianosoituksena itsensä kotimaansa puolesta uhranneille sotilaille, kun taas Japanin naapurimaissa, Kiinassa ja Etelä-Koreassa, temppeli nähdään muistutuksena japanilaisten imperialistisista pyrkimyksistä alueella ja sitä seuranneista hirmuteoista, sillä temppelin suojissa ovat myös sotarikollisina tuomittujen sielut.

---

¹⁵ Jaottelusta ks. esim. Hopf (1998) ja Pettman (2000).

Ilman tällaisia Collinin¹⁶ sekä Bergerin ja Luckmannin määritelmiä (sosiaalisista) tosiasioista ja (sosiaalisesta) todellisuudesta, konstruktivistien näkemykset olisivat melko hataralla pohjalla. Identiteetit, intressit, normit ja arvot ovat kaikki konstruktivistien mukaan yhteisesti tuotettuja – niiden merkitys riippuu siitä, miten toimijat ne ymmärtävät. Toiminta ja käyttäytyminen saavat merkityksensä vasta sosiaalisessa kontekstissa. Jos toiminnalle ei olisi asetettu mitään normeja, toiminta olisi merkityksetöntä. (Hopf 1998, 173.)

Kielen (language) voi myös katsoa olevan melko keskeisessä asemassa konstruktivistisessa suuntauksessa. Maailmaa ilman kieltä ja sanoja on lähes mahdoton kuvitella: suurin osa ihmisten välisestä kommunikoinnista tapahtuu juuri kielen avulla (joko puhutun tai kirjoitetun), samoin ajattelu mahdollistuu kielen kautta. Maailmaa rakennetaan sanojen ja kiel(t)en välityksellä. (Pettman 2000, 32.) Tutkimukseni kohdistuu nimenomaan kieleen: puheillaan Japanin päämiehet yrittävät auttaa ihmisiä ymmärtämään ydinaseiden ja sodan julmuutta japanilaisten omakohtaisten atomipommikokemusten kautta ja siten edistää ydinaseiden vastaisen normin sekä rauha-ajattelun leviämistä maailmassa.

3.1. Toimijuus ja rakenne

Termien toimija (agent) ja rakenne (structure) tulkinnasta kiistellään konstruktivistien keskuudessa (Kubáľková 2001, 19). Vendulka Kubáľková (emt., 22) liittää toimijuuteen tarkoituksellisuuden (intentionality), sillä hänen mukaansa toimija on ihminen, joka kykenee tekemään omia valintoja sosiaalisessa ympäristössä. Toimijoina ihmisillä on mahdollisuus myös luoda ”fiktiivisiä” henkilöitä toimimaan heidän puolestaan. Tällaisia henkilöitä ovat esimerkiksi valtiot, joiden johtoon nimitetyt henkilöt (valtion päämies, hallitus, eduskunta ynnä muut vastaavat elimet) toimivat koko maan väestön nimissä. Tässä tutkielmassa toimijana on joko ihmisyksilö tai valtion nimissä toimivat edustajat kollektiivisesti, sillä näkemykseni mukaan valtio itsessään ei voi olla toimija, vaan nimenomaan ihmiset, jotka on nimetty edustamaan kyseessä olevia valtioita ja niiden kansalaisia. Näin ollen viittaukset esimerkiksi ’Japaniin’ tai ’Yhdysvaltoihin’ toimijana tarkoittavat kyseisten maiden päättäjien toimintaa.

Colin Wight¹⁷ (1999, 126) puolestaan liittää toimijuuteen tarkoituksellisuuden lisäksi myös merkityksellisyyden (meaning), jonka näkisin tarkoittavan Wightille merkityksellistä toimintaa.

---

¹⁶ Vaikka Collin ei välttämättä yhdykään käyttämäni konstruktivistien näkemyksiin sosiaalisesta toiminnasta, on hänen edellä mainittu sosiaalisten tosiasioiden ja todellisuuden tuottamisen lähtökohdat olennaisia myös konstruktivistien näkemyksille.

¹⁷ Wight (1999, 113) ei haluaisi leimata itseään minkään koulukunnan edustajaksi, mutta pakon edessä nimeää itsensä kriittiseksi realistiksi. Vaikkei hän edustakaan konstruktivistista näkemystä, ovat hänen näkemyksensä (kritiikin osalta)

Japanilaisten atomipommikokemuksesta alkunsa saaneen ydinasevastaisuuden tarkoituksena on noista aseista luopuminen ja sen kautta maailman muuttaminen turvallisemmaksi paikaksi elää (toiminnan merkitys). Hän jatkaa kritisoimalla voimakkaasti sellaisia näkemyksiä valtion toimijuudesta, joissa valtio personifioidaan ikään kuin se olisi ihmisen kaltainen toimija. Etenkin kritiikin kohteena ovat sellaiset näkemykset, joissa ihmistoimijoita ei ole mainittu ollenkaan tai joissa ihmiset toimivat ikään kuin automaattisesti tai ovat jollain tapaa liiallisesti rakenteiden rajoittamia. Hänen mukaansa valtion toiminta on aina yksilöiden toimintaa, vaikkei hän kielläkään yhteisen tarkoituksen ja yhteistoiminnan mahdollisuutta. (Wight 1999, 127–9.)

Rakenne puolestaan liittyy kaavoihin, jotka toistuvat, ja jotka näyttäisivät asettavan rajoja ihmistoimijuudelle. Konstruktivisteille on kuitenkin tärkeää, ettei toimijaa tai rakennetta pidetä toista tärkeämpänä. Niitä ei myöskään saisi erottaa toisistaan, sillä niin ulkopolitiikka kuin kansainvälinen politiikka ovat heidän mukaansa sosiaalista toimintaa, joka alkaa ihmisten vuorovaikutuksesta sosiaalisessa ja materiaalisessa maailmassa ja molempien maailmojen kanssa. (Kubálková 2001, 19, 22–3.) Maailman materiaaliset rakenteet saavat merkityksensä vasta niissä sosiaalisissa konteksteissa, joissa niitä tulkitaan (Checkel 1998, 326). Esimerkiksi Yhdysvaltojen omistamat ydinaseet (materiaalinen rakenne) nähdään luultavasti täysin erilaisessa valossa Venäjällä, Irakissa, Isossa-Britanniassa tai Japanissa (sosiaalinen konteksti).

Edellä mainittu sosiaalinen toiminta liittyy siis tiiviisti sosiaalisiin suhteisiin ja prosesseihin, jotka ovat alati muuttuvia ja ennalta-arvaamattomia (Kubálková 2001, 23). Kuten aikaisemminkin on jo tullut todettua, tulevaisuuden ennustaminen on mahdotonta. ”Maailman suhteet”¹⁸ ovat siten jatkuvassa muutoksen tilassa, niitä rakennetaan ja tuotetaan uudelleen koko ajan (Pettman 2000, 22–3). Myös Berger ja Luckmann (1994, 64–5) jakavat tämän näkemyksen: ihmiset tuottavat jatkuvasti yhteiskunnallista järjestystä, joka on syntynyt aikaisemmasta inhimillisestä toiminnasta, ja joka säilyy ainoastaan ihmisen uusintamisen kautta. Näin on laita myös Japanin atomipommikokemuksen kohdalla: sitä pidetään yllä muun muassa Japanin päämiesten puheiden avulla.

---

agentti-toimijuus -ongelmasta kuitenkin mielestäni relevantteja tutkimuksen kannalta. Lisäksi hän huomauttaa (emt., 125), että toimijuuden ja rakenteen rakentuminen yhdessä näyttää olevan yleisesti hyväksytty totuus nykypäivän yhteiskunnallisessa ajattelussa. Hänen lopullinen ratkaisunsa toimijuus-ongelmaan ei kuitenkaan ole olennainen tämän työn kannalta (ks. tarkemmin emt., 129–135).

¹⁸ Pettman (2000, 27–8) käyttää nimenomaan termiä ”world affairs”, koska kokee sen olevan merkitykseltään neutraalimpi kuin ”maailman politiikka” (”world politics”) tai ”kansainväliset suhteet” (”international relations” tai ”international affairs”). Tämän tutkielman kannalta ei ole olennaista ottaa kantaa tähän keskusteluun, joten olen ratkaissut termiä koskevan ongelman suoralla termin käännöksellä ja lainauksella sitaatteineen.

Jeffrey T. Checkel (1998, 339) kritisoi konstruktivistista lähestymistapaa kansainvälisiin suhteisiin muun muassa siksi, että konstruktivistit eivät selkeästi ilmaise, mistä sosiaaliset rakenteet (normit) alkuaan nousevat. Toisin sanoen, kuka on toimija, joka alun perin muotoilee tietyt normit, jotka sitten muuttuvat kollektiivisiksi käsityksiksi asioista. Olen edellä yrittänyt selkiyttää tätä asiaa selittämällä toimijuuden käsitettä, ja toimijoiden osuus normien kehittämisessä on esillä myös seuraavassa luvussa. Mutta kuten jo aikaisemminkin on mainittu, konstruktivismi jakaantuu moneen eri 'alalahkoon', joilla on erilaisia näkemyksiä toimijuudesta, joten kysymykseen toimijuudesta on vaikea antaa tyhjentävää vastausta. Olen edellä täsmentänyt myös, millaista toimijuutta pidetään olennaisena tämän tutkielman kannalta.

Myös sosiaaliset rakenteet, saavat oman osansa Checkelin (ibid.) kritiikistä. Konstruktivistit eivät hänen mukaansa myöskään selitä, miksi ja miten ne muuttuvat ajan myötä. Artikkelissaan "The Evolution of International Norms" Ann Florini (1996) pyrkii vastaamaan tähän haasteeseen selittämällä yksittäisten normien syntyä (ei siis historiallista kaavaa normatiiviselle muutokselle). Hän tekee kolmella tasolla toimivan analogian normien ja geenien välille. Ensinnäkin, kuten geenit määräävät yksittäisten eläinten (ja ehkä myös ihmisten) toimintaa, samoin normit vaikuttavat valtioiden käyttäytymiseen. Toiseksi, sekä normit että geenit siirtyvät perimän (normien tapauksessa kulttuurisen välityksen) kautta sukupolvelta toiselle. Kolmanneksi, molempiin liittyy luonnonvalinta ja evoluutiokaari: normeille tämä tarkoittaa kilpailua toisten normien kanssa, missä kilpailussa toinen normi joko häviää kokonaan tai normit elävät rinnakkain pidemmän aikaa. Uusien (kilpailevien) normien luojiksi hän nimeää yksilön tai organisaation tai voimakkaan valtion¹⁹, joka toivoo muutoksen tapahtuvan. Muutos voi kuitenkin tapahtua myös 'yksinkin', ilman että kukaan sen enempää yrittää saada muutosta aikaan, mikäli toiset alkavat jäljittelemään yhden hyväksi havaittua käytöstä. (Florini 1996, 367, 375.)

Tutkimusaineiston kannalta olennaisiksi toimijoiksi nousevat ihmiset yksilöinä (puheet), mutta toisaalta myös yhteisönä (japanilaiset, joiden nimissä esimerkiksi YK:lle on annettu vetoomuksia ydinaseista luopumiseksi, ja joiden edustajina valtion päämiehet puheissaan toimivat). Näitä toimijoita määrittelevät normatiiviset rakenteet, erityisesti ydinaseiden ja sodan vastaisuuteen liittyvät normit. Toimijat toimivat näiden normatiivisten rakenteiden puitteissa; samalla nuo samaiset rakenteet rajoittavat ja ohjaavat toimijoiden valintoja ja toimintaa. Myös Japanin

---

¹⁹ Valtion täytyy olla siinä mielessä voimakas, että se kykenee edustamaan itseään monissa eri paikoissa (lähetystöt toisissa maissa, konferenssit jne.), saada äänensä kuuluviin ja useimmiten ne ovat juuri vahvat valtiot, joilla on tähän mahdollisuus (Florini 1996, 375).

rauhanperustuslailla on keskeinen asema toimijoiden käyttäytymistä ohjaavana ja säätelevänä tekijänä.

3.2. Normit identiteettien ja intressien rakentajina

Martha Finnemore ja Kathryn Sikkink (1998, 891) tarjoavat oman näkemyksensä siitä, mikä on yleisesti hyväksytty määritelmä normista: heille se tarkoittaa tietyn identiteetin omaavan toimijan hyväksyttävää käytöstä, esimerkiksi ydinaseiden²⁰ tai sodan vastustamista. Kuten poliittisen toiminnan motivaatioita yleensä, myös normien olemassaoloa on vaikea todistaa muuten kuin tutkimalla niiden esiin nostamaa keskustelua toiminnan puolustelemiseksi (emt., 892). Siihen, milloin tietystä asiasta keskustellaan riittävässä määrin, jotta sitä voidaan alkaa kutsua normiksi, ei ole tarkkaa vastausta. Finnemore ja Sikkink (emt., 892–901) antavat kuitenkin eräänlaisen vastausehdotuksen tähän kysymykseen. Monet kansainväliset normit ovat kehittyneet sellaisiksi kotimaisten normien kautta: esimerkiksi pieni ihmisryhmä tai järjestö on alkanut ajamaan jotain asiaa ja se on pikkuhiljaa – usein suurempien organisaatioiden avustuksella – kehittynyt lähes automaattisesti noudatettavaksi normiksi.²¹

Normin kehittyminen kansainväliseksi siis edellyttää, että se on läpäissyt kotimaiset rakenteet ja kotimaiset normit, jotka puolestaan vaikuttavat siihen, miten normia noudatetaan ja tulkitaan. Normin katsotaan olevan yleisesti hyväksytty, kun yksi kolmasosa järjestelmän valtioista hyväksyy sen. Hyväksyjien joukossa on myös oltava normin kannalta merkitykselliset valtiot. (Ibid.) Ydinaseisiin liittyvistä normeista puhuttaessa esimerkiksi voidaan ottaa vuoden 1996 täydellinen ydinkoekieltosopimus (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty, tästä eteenpäin CTBT). Se ei ole astunut voimaan, koska kaikki 44 ydinreaktorin omistavaa maata eivät ole ratifioineet sopimusta, mikä on edellytyksenä sopimuksen toteutumiselle. CTBT:a voitaneen silti pitää yleisesti hyväksyttynä, koska 195 valtiosta 182 on allekirjoittanut sopimuksen ja 151 ratifioinutkin sen (CTBTO 19.2.2010). Japanin päämiehet ovat aktiivisesti pyrkineet saamaan esimerkiksi Yhdysvallat ja Kiinan allekirjoittamaan kyseisen sopimuksen. Jaetun käyttäytymisen täytyy myös saavuttaa legitimitetti, jotta sitä voidaan alkaa pitämään normina. Normeja ei noudateta sen takia, että ne ovat pakolla toteutettuja, vaan koska ne nähdään legitimeinä. (Florini 1996, 364–5.)

---

²⁰ Ydinaseiden vastaisesta normista lisää seuraavassa luvussa 3.3 sekä ydinaseiden vastaisesta normiin liittyvästä keskustelusta tutkimusosiossa 4.2.

²¹ Tässä tutkielmassa normi ymmärretään laajasti. Se sisältää myös normien hyväksymisen jälkeiset mahdolliset niistä allekirjoitetut kirjalliset sopimukset, kuten tutkielmassa esiin tulevat ydinkoekieltosopimus (CTBT) ja ydinsulkusopimus (NPT), joiden myötä pelkkä keskustelun piirissä ollut normi saa virallisemmän aseman.

Valtioiden käyttäytymistä suhteessa toisiin toimijoihin ohjaavat normatiiviset rakenteet, joiden muotoilemiseen monet eri tahot – niin valtiolliset kuin ei-valtiollisetkin – ovat yhdessä osallistuneet. Kuten aikaisemminkin oli jo esillä, maailmaa rakennetaan ja tuotetaan jatkuvasti toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa ja toiminnassa. Normit ja arvot ovat siten konstruktivistien asetelmassa keskiössä, ei enää valta (power) ja sen tavoittelu. Vaikka valtiot edelleen tavoittelevatkin valtaa, on pyrkimys vallan lisäämiseen valtioiden itsensä luoma järjestelmä globaalilla tasolla. (Chandler 2004, 25–6, 34.)

Lisäksi konstruktivistit eivät näe valtaa vain materiaalisessa mielessä. Heidän mukaansa diskursiivisella vallalla – tiedolla, ideoilla, kulttuurilla, ideologialla ja kielellä – on yhtäläillä merkitystä kansainvälisessä politiikassa. (Hopf 1998, 177.) Vivien Burr tarkentaa tätä näkemystä foucault'laisesta näkökulmasta. Kaikilla on teoriassa mahdollisuus valtaan, se ei ole jotain, mitä toisilla (yksilöllä tai jollain ryhmällä) on ja toisilla ei, sillä valtaa harjoitetaan diskurssien avulla. Diskursseja hyväksikäyttämällä voimme määritellä, mikä on hyväksyttyä toimintaa ja minkälaiset toiminnot puolestaan marginalisoidaan sillä hetkellä käytettävissämme olevaan tietoon (knowledge) nojaten. Toisin sanoen käytämme valtaa tuottamalla tietynlaista tietoa diskurssien avulla. (Burr 2003, 68, 79.) Japanilaiset ovat muun muassa osoittaneet ydinkokeiden suorittamisen olevan paheksuttavaa toimintaa. Sen lisäksi, että julkisuudessa on tuomittu tällainen toiminta sanallisesti, Japani on yhdessä muiden valtioiden kanssa asettanut sanktioita Pohjois-Korealle sen tekemien ydinkokeiden seurauksena.

Sosiaaliset käytännöt – normit – vähentävät huomattavasti toimijoiden välistä epävarmuutta sosiaalisesti rakennetussa yhteisössä, sillä tietynlaisten seurausten ja reaktioiden odotetaan seuraavan tiettyä toimintaa (Hopf 1998, 178; Berger & Luckmann 1994, 75). Konstruktivisteille normit eivät kuitenkaan suoraan määrää toiminnan lopputuloksia, vaan niiden katsotaan asettavan rajoja mahdollisille toiminnoille (Tannenwald 1999, 435). Toisaalta Checkel (1999, 84–5) huomauttaa, etteivät normit ainoastaan rajoita käyttäytymistä, vaan ne auttavat toimijoita ymmärtämään intressejään ja tavoitteitaan (uudella tavalla). Vuonna 1970 voimaan astunut ydinsulkusopimus (The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, tästä eteenpäin NPT) on oiva esimerkki kirjalliseen muotoon kehittyneestä kansainvälisestä normista. Valtioiden, jotka ovat allekirjoittaneet ja hyväksyneet sopimuksen, odotetaan noudattavan sen sisältöä. NPT:n keskeisimmät tavoitteet ovat: 1) ydinaseiden riisunta, 2) ydinaseiden leviämisen estäminen sekä 3) ydinenergian rauhanomainen käyttö. Samalla kun sopimus rajoittaa valtioiden ydinenergian käytön rauhanomaisiin tarkoituksiin, luo se myös edellytykset turvallisempaan maailmaan, minkä voitaneen katsoa olevan yksi tärkeimmistä eritasoisten toimijoiden tavoitteista maailmanlaajuisesti.

Checkel (1999 84–5) jatkaa kritisoimalla edellä kuvattua rakennekeskeistä näkemystä, jossa normit siis muodostavat rakenteen, sillä se ei selitä sitä, miksi jollain tietyllä normilla on suuri vaikutus yhdessä valtiossa, mutta ei toisessa. Esimerkiksi ydinaseisiin liittyvällä normilla on hyvinkin erilainen merkitys ja vaikutus Japanissa kuin vaikkapa esimerkiksi Japanin lähinaapurissa Pohjois-Koreassa. Tätä, kuten myös muita normien eroja, selittävät varmasti hyvin pitkälle kulttuuriset erot, jotka ovat syntyneet kokemusten seurauksina.

Kaikki toiminta tapahtuu konstruktivistien mukaan ympäristössä joka on sekä materiaallinen että sosiaalinen. Normien lisäksi tällainen ympäristö saattaa auttaa toimijoita / valtioita ymmärtämään tavoitteitaan, sillä tavoitteiden katsotaan nousevan toimijoiden ja rakenteiden välisestä vuorovaikutuksesta. (Checkel 1998, 325–6.) Kansallisten tavoitteiden käytöstä kansainvälisten suhteiden analyysien apuvälineenä on kiistelty. Osa tutkijoista on sitä mieltä, että tämä käsite on hyvin kyseenalainen; toisaalta taas monet tutkijat pitävät kansallista tavoitetta hyvinkin käyttökelpoisena, koska ”se on valtion toiminnan kieltä”²². (Weldes 1996, 275–6.) Kansallisten tavoitteiden katsotaan auttavan päättäjiä ymmärtämään valtion ulkopolitiikan pyrkimyksiä, samalla kun ne toimivat retorisisina keinoina valtion toiminnan oikeuttamiselle ja yleisen tuen saamiselle (ibid.). Yksi Japanin pyrkimyksistä on tulla kansainvälisesti nähdyksi rauhaa rakastavana kansana. Japanin rauhan perustuslaki on yksi osoitus tästä tavoitteesta. Siihen viitataan usein, kun perustellaan muille valtioille Japanin puolustukseen ja kansainvälisiin operaatioihin mukanaoloon liittyviä asioita²³.

Kuten intressit ja tavoitteet myös niiden perustana olevat identiteetit ovat konstruktivistien mukaan tarpeellisia kansainvälisissä suhteissa, jotta edes jonkinasteinen järjestys ja toiminnan ennalta-arvattavuus säilyisivät. Kubálkován (2001, 33–4) mukaan identiteetin käsite on kuitenkin hieman ongelmallinen viitattaessa ryhmän identiteettiin. Useinhan identiteetti yhdistetään yksilöön ja itsensä löytämiseen. Puhuttaessa suuresta, hyvin erilaisista yksilöistä koostuvasta joukosta, onkin hyödyllistä tehdä ero oman ryhmän identiteetin ja muiden (others) identiteetin / identiteettien välille, toisin sanoen, mikä erottaa meidät muista. Tämän tutkielman kannalta olennaista on japanilaisten atomipommikokemus ja sen yhdistyminen japanilaisten identiteettiin. Ainoana kansana, joka on kokenut atomipommi-iskun, sen on helppo tehdä ero toisiin.

---

²² “[...] it is the language of state action.”

²³ Aiheesta lisää tuonnanpana tutkimustulosten tarkastelun yhteydessä.

Valtioiden identiteetit²⁴ antavat vihjeitä valtion tärkeinä pitämistä asioista ja sen käyttäytymisestä. Valtio ymmärtää toisia niiden identiteettien kautta, jotka se yhdistää toisiin valtioihin. Samalla valtio pyrkii uusintamaan omaa identiteettiään toisten silmissä päivittäisen sosiaalisen toiminnan kautta. On kuitenkin huomattava, ettei identiteetin tuottaja pysty lopulta päättämään, mitä tuo identiteetti muille merkitsee: viime kädessä merkitys identiteetille tulee toimijoiden välisestä rakenteesta ja suhteista. Identiteetin tuottaminen ei ole yksinomaan vahvojen etuoikeus: meidän ja heidän välinen ero tehdään yhdessä. (Hopf 1998, 174–5; Kubálková 2001, 34.)

Identiteetit ovat siten konstruktivistien mukaan muuttuvia. Historiallinen, poliittinen, kulttuurinen ja sosiaalinen konteksti määräävät sen, mitä tietty identiteetti sillä hetkellä merkitsee. (Hopf 1998, 176.) Jutta Weldes (1996, 280) arvostelee artikkelissaan sitä, miten muun muassa realistit, mutta myös esimerkiksi Wendtiä seuraavat konstruktivistit pitävät valtioita jakamattomina toimijoina: valtioilla on kerrallaan vain yksi identiteetti ja yksi tavoitejoukko, jotka määrittävät valtioiden välisissä suhteissa. Kuitenkin kansainvälisen politiikan tekijöinä ovat viime kädessä ihmiset, jotka tulkitsevat tilanteita, toimintoja ja tapahtumia ja antavat niille merkityksen, johon vääjäämättä vaikuttaa heidän kulttuurinen taustansa.

Artikkelissaan ”Constructing National Interests” Weldes (1996) puhuu otsikon mukaisesti kansallisten intressien rakentamisesta. Tässä rakentamisessa hän näkee olennaisina ulottuvuuksina *ilmaisun* (articulation) ja *paikalleen asettamisen* (interpellation) (emt., 284). Mielestäni nämä molemmat ulottuvuudet kuuluvat läheisesti niin tavoitteiden (intressien) kuin identiteet(t)i(e)nkä rakentamiseen. Ilmaisulla Weldes (emt., 284–5) viittaa prosessiin, jonka kautta luodaan merkityksiä niiden kielellisten elementtien avulla, jotka ovat jo olemassa tietyssä kulttuurisessa kontekstissa sillä hetkellä. Ilmaisuprosessissa ilmiöt kuvataan täsmällisesti ja niille annetaan tietty merkitys, joka puolestaan ohjaa toimintaa. Nämä kuvaukset ja merkitykset eivät kuitenkaan ole pysyviä, vaan vaativat tuottamista uudelleen, ja ne myös antavat mahdollisuuden erilaisille tulkinnoille. Esimerkiksi ilmaisu Japani merkitsee eri asioita eri ihmisille (eri kulttuureissa): yhdelle se saattaa tarkoittaa teknologian huippumaata, toiselle ehkä Aasian imperialismia tavoittelevaa valtiota ja kolmannelle eksoottista idän kulttuuria. Samoin eri aikoina samalla ilmaisulla on erilaisia merkityksiä.

Paikalleen asettaminen puolestaan liittyy toimijoihin, tarkemmin sanottuna toimijoiden paikkaan tai niiden paikalleen asettamiseen. Se on kaksiosainen prosessi, jossa ensin kuvaamalla sosiaalisia

---

²⁴ Kuten edeltä käy ilmi, termi identiteetti ei välttämättä ole paras mahdollinen tässä yhteydessä. Käyttämäni konstruktivistisen tutkimussuunnan edustajat kuitenkin käyttävät tätä termiä yleisesti, joten olen tietoisesti valinnut tämän termin käytettäväksi myös tässä tutkielmassa.

suhteita luodaan tietynlaisia identiteettejä. Erilaiset identiteetit, jotka tuovat mukanaan erilaisia tapoja toimia maailmassa, nousevat erilaisista tavoista ymmärtää maailmaa. Nämä puolestaan mahdollistavat erilaisten intressien synnyn. Seuraavaksi ihmiset alkavat samaistua näihin identiteetteihin ja tapoihin ymmärtää maailmaa, ihmiset siis asettuvat toimijan paikalle. Näitä toimijoiden paikkoja on samaan aikaan monia. (Weldes 1996, 287.) Japanin kohdalla kansallisesta tavoitteesta puhuttaessa esimerkkinä toimijoiden paikoista voisivat toimia japanilaisuus, rauhaa rakastava kansa ja demokratia, vain muutaman mainitakseni.

Himadeep Muppidikin (2004, 20) huomauttaa, että meidän on oletettava maailmassa olevan useita eroavia sosiaalisia todellisuuksia ja tapoja ymmärtää maailmaa. Hän perustelee tätä sillä, että maailmassa on suuri joukko eri tavoin ajattelevia ihmisiä ja poliittisia yhteisöjä. Vaikka Muppidi käsitteleekin teoksessaan globalisaatiota, voi tätä mielestäni soveltaa myös käsillä olevassa tutkimuksessani esille nousevaan turvallisuus- ja ydinasekeskusteluun. Ellei turvallisuutta ymmärrettäisi eri tavoin, voisi olettaa, että kaikki valtiot olisivat jo hyväksyneet ja ratifioineet muun muassa ydinsulkusopimuksen (NPT) ja ydinkoekieltosopimuksen (CTBT), joiden voi olettaa lisäävän turvallisuutta maailmassa.

Japanilaisten, jotka ovat omakohtaisesti joutuneet kokemaan ydinaseiden vaikutukset, yhtenä tavoitteena on saada maailman kaikki valtiot hyväksymään ja noudattamaan ydinaseettomuuspolitiikkaa. Kokemus ydinaseesta on muokannut sen ydinaseisiin liittyvää identiteettiä aiheuttaen sille niin sanotun ydinallergian²⁵, jonka se toivoo 'tarttuvan' muihin kansainvälisen yhteisön toimijoihin. Vuosien saatossa japanilaisten sotaan, rauhaan, aseisiin ja ydinaseisiin liittyvät identiteetit ovat muuttuneet: niiden voidaan olettaa eroavan olennaisesti vastaavista identiteeteistä ennen toista maailmansotaa tai muovautuneen vasta sen jälkeen, kuten on laita ydinaseisiin liittyvän identiteetin kanssa.

3.3. Ydinaseiden vastainen normi

Nina Tannenwald (1999, 433) huomauttaa, että mietittäessä selityksiä sille, miksi ydinaseita ei toisen maailmansodan jälkeen ole käytetty toisia valtioita vastaan, täytyy hakea normatiivisista perusteista²⁶. Jos ydinaseisiin liittyviä kansainvälisiä normeja ei olisi olemassa, olisi mahdollista, että niitä olisi käytetty useammin. Koska tällaisia normeja – vaikkakin vielä osittain heikkoja – on

---

²⁵ Ydinallergia-käsitteen historiasta ks. Hook 1984.

²⁶ Nina Tannenwaldin vuonna 1999 ilmestyneessä artikkelissa puhutaan ydinasetabun kehittämisestä. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, ettei tämä normi välttämättä päde aina ja kaikkialla. Tannenwaldin artikkeli tutkii ydinasetabun syntyä ja käyttöä tutkimusaineistona Yhdysvaltoja, joten hän huomauttaakin, että tutkimustulokset eivät välttämättä ole yleistettävissä maailmanlaajuisesti (esimerkiksi ei-demokraattisiin valtioihin). Ks. tarkemmin Tannenwald (1999, 464).

olemassa, tuomitaan ydinaseiden käyttö yleisesti. Eräänlaisena osoituksena ydinaseiden vastaisen normin kehittymisestä ja olemassa olosta voisi myös pitää jo edellä esiin nousseita ja alla tarkemmin esiteltäviä kansainvälisiä ydinasosopimuksia, jotka ovat muuttaneet pelkän hyväksytyin käyttäytymisen (normin) astetta voimakkaammaksi.

Kun vuonna 1945 Yhdysvallat käytti ydinasetta Japania vastaan, ei ydinaseiden käyttöön liittyvää ”tabua” ollut vielä olemassa (Tannenwald 1999, 442). Ydinase oli tuolloin uusi keksintö, joten sen käyttö sodassa vihollista vastaan katsottiin olevan ainoastaan strategisen pommituksen luonnollinen jatke. Toki sodankäyntiin liitettiin muun muassa oikeutetun sodan teoriaa sekä voimankäytön tarpeellisuuden ja suhteellisuuden määritelmiä, mutta ydinaseen käytön ei katsottu olevan ristiriidassa näiden perinteiden kanssa. (Emt., 442–3.)

Viisi vuotta myöhemmin, Korean sodan aikana, ydinasetabu alkoi pikkuhiljaa kehittyä: Yhdysvallat harkitsi atomipommien käyttöä, mutta pidättäytyi kuitenkin siitä. Yleinen mielipide näitä aseita kohtaan oli selvästi muuttunut toisen maailmansodan jälkeen. Siinä missä kahdeksankymmentä prosenttia heti toisen maailmansodan jälkeen tehtyyn kyselyyn vastanneista amerikkalaisista hyväksyi ydinaseen käytön japanilaisia vastaan, Korean sodan aikana tehty tutkimus osoitti, että suurin osa ihmisistä ja toisten maiden hallituksista tuomitsivat kyseiset aseet. (Tannenwald 1999, 442–4, 451.)

Tannenwald (1999, 433–4) perustelee väitettään ydinasenormin olemassaolosta seuraavin kysymyksin: Jos normia ei olisi olemassa, 1) miksi ydinasevaltiot eivät ole käyttäneet ydinasetta sellaisia valtioita vastaan, joilla sellaista ei ole, koska ei ole pelkoa siitä, että ydinaseeton valtio kykenisi vastaamaan hyökkäykseen samalla mitalla? 2) Miten ydinaseettomat valtiot ovat uskaltaneet hyökätä kyseisen aseiden omistavien valtiota vastaan? 3) Miksi ydinaseettomat valtiot eivät ole kehittäneet ydinaseita? Ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen voisi luonnollisesti vastata erilaisten liittoutumien (joko sanallisten tai sanattomien) tuomien ydinasepelotteiden avulla, toisin sanoen, jos ydinaseellinen valtio X hyökkää ydinaseettomaan valtioon Y ydinasein, ydinasevaltio Z vastaa kyseiseen iskuun samalla mitalla (kysymys 1) tai vastaavasti Y hyökkää X:ää vastaan, jolloin X vastaa iskuun ydinasein. Koska Z pitää tätä kohtuuttomana, Z iskee ydinasein X:ään (kysymys 2). Tannenwald ei kuitenkaan pidä ydinasepelotteen olemassa oloa tarpeeksi vakuuttavana selityksenä (ibid.).

Ydinaseiden vastainen normi liittyy nimenomaan ydinaseiden käyttämiseen toista valtiota vastaan. Useat valtiot eivät pidä niiden kehittelyä ja omistamista paheksuttavana. Lisäksi on valtioita, jotka

hyväksyvät kostotoimenpiteet, jos jokin toinen valtio on jo käyttänyt ydinasetta. Maailmassa on myös valtioita, jotka eivät halua luopua optiostaan ydinaseen kehittelyyn, minkä seurauksena ne eivät myöskään ole osallisina kansainvälisissä ydinasesopimuksissa. (Falk 1988, 55.)

Kuten edeltäkin on jo käynyt ilmi, japanilaiset pyrkivät edistämään ydinaseiden vastaisen normin leviämistä laajemmalle kansainvälisesti. Samalla he pyrkivät saamaan normille laillisempaa asemaa yrittämällä saada mahdollisimman monia, ja erityisesti ydinaseisiin liittyen olennaisia, maita allekirjoittamaan ja ratifioimaan kansainvälisiä sopimuksia. Näistä keskeisimmät ovat vuonna 1970 voimaan astunut ydinsulkusopimus (NPT), vuoden 1996 täydellinen ydinkoekieltosopimus (CTBT) sekä toistaiseksi neuvottelun alla oleva fissiilimateriaalin tuotantokieltosopimus (Fissile Material Cut-off Treaty, tästä eteenpäin FMCT). Ensimmäisen näistä sopimuksista Japani ratifioi vuonna 1976 ja CTBT:n 1997.

Vaikka NPT:ssä ei viitatakaan sopimuksen peruspilareihin, katsotaan sen yleisesti koostuvan kolmesta sellaisesta: 1) ydinaseiden riisunta, 2) ydinaseiden leviämisen estäminen sekä 3) ydinenergian rauhanomainen käyttö. Näistä ensimmäinen tarkoittaa ydinasevaltioiden pyrkimyksiä vähentää ydinasearsenaaliaan. Toinen pilari viittaa ydinaseiden ja niihin liittyvien teknologioiden leviämisen estämiseen. Kolmas pilari puolestaan oikeuttaa sopimuksen osapuolet käyttämään ydinenergiaa rauhanomaisiin tarkoituksiin. (MOFA 2007, 4–5.) Toukokuussa 1995 sopimuksen osapuolet päättivät sopimuksen olevan voimassa pysyvästi.

Japani on luonnonvaroiltaan hyvin köyhä maa, ja se käyttääkin energianlähteenä ydinenergiaa. Japanissa myös kehitellään jatkuvasti tehokkaampia ja turvallisempia keinoja ydinvoiman hyödyntämiseksi. Tämä toiminta on juuri NPT:n kolmannessa pilarissa tarkoitettua rauhanomaista toimintaa, joten se ei ole ristiriidassa Japanin tekemien kansainvälisten sopimusten kanssa. (MOFA 2003a.) Tässä yhteydessä olisi kuitenkin aiheellista miettiä myös rauhanomaisen ydinvoimankäytön aiheuttamia vaaroja, sillä ydinvoimaloiden reaktorien toiminta ei ole sekään täysin taattua, ja onnettomuuksista mahdollisesti seuraava säteily aiheuttaa sekin oman uhkansa niin ihmisille kuin ympäristöllekin, kuten vuoden 1986 Tshernobylin tapaus hyvin osoittaa. Myös Japani on viimeisen vuosikymmenen aikana kokenut useampia pienempiä 'ydinonnettomuuksia', joiden myötä julkinen vastustus ydinvoimaa kohtaan on kasvanut (Buckley 2006).

CTBT ei ole vielä astunut voimaan, sillä kaikki 44 ydinreaktoreita omistavaa maata eivät ole ratifioineet sopimusta, mikä on edellytyksenä sopimuksen toteutumiselle. Näillä mailla katsotaan olevan potentiaalinen mahdollisuus ydinaseiden valmistamiseen. Japani on aktiivisesti pyrkinyt

saamaan kyseisiä valtioita, esimerkiksi Yhdysvaltoja ja Kiinaa, ratifioimaan sopimuksen ja siten saada sopimuksen vahvistettua mahdollisimman nopeasti. CTBT:n katsotaan olevan tärkeä jatke NPT:lle, ja ehkäisevän ydinaseiden kehittelyä ja jo olemassa olevien aseiden laadullista parantamista. (MOFA 2007, 7.)

Kuten jo edelläkin mainitsin, FMCT:n sopimusneuvottelut ovat edelleen kesken johtuen maiden välisistä näkemuseroista sopimuksen sisällöstä. Japani on kuitenkin pyrkinyt saamaan aseidenriisuntakonferenssin jäsenvaltioita (Conference on Disarmament, CD) neuvottelemaan kaikkia osapuolia tyydyttävän sopimuksen monissa eri yhteyksissä. Sopimuksen tarkoituksena olisi estää uusien ydinaseiden kehittely niin ydinaseettomissa kuin jo ydinaseen omistavissa valtioissa. (MOFA 2007, 7.)

3.4. Kielen ja diskurssi(analyysi)n merkitys

Carrin (1986, 114) mukaan yhteiskuntatieteisiin ei sovi sellainen ajattelu, joka tekee selvän eron subjektin ja objektin, tutkijan ja tutkittavan välille, sillä ne ovat moninaisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Samoin hän hylkää totuuden käsitteen, sillä tiede²⁷ ei ole hänen mukaansa ehdotonta. Sen sijaan tutkimuksessa on tärkeää pyrkimys objektiivisuuteen, ja erityisesti suhteen objektiivisuuteen. Tällä hän tarkoittaa faktojen ja tulkinnan (totuuden ja arvojen) sekä menneisyyden ja nykyisyyden tai tulevaisuuden välisten suhteiden objektiivisuutta. Olennaista on merkityksellisten tosiasioiden erottaminen toissijaisista ja satunnaisista tekijöistä.

Ympäröivä maailma ja opittu kieli muokkaavat ihmisen ajattelua ja arvoja hänen kasvaessaan yhä tiiviimmäksi osaksi yhteiskuntaa. Ihminen saa ensimmäiset ajatuksensa kanssaihmisiltä, joiden asenteet ja kieli muokkaavat hänen ajatteluaan ja arvojaan myös myöhemmissä elämänvaiheissa. (Emt., 25.) Arvot puolestaan heijastuvat tosiseikoissa, ja kääntäen, tosiseikat muokkaavat arvoja. Etsiessämme faktoja esitämme kysymyksiä ja vastauksia, jotka kumpikin ovat oman arvojärjestelmämme osasia. (Emt., 125.) Esittämässään puheissa Japanin päämiehet pyrkivät vaikuttamaan ja muokkaamaan ihmisten käsityksiä ydinaseista niitä vastustavaan suuntaan.

Tutkimukseen liittyy aina olennaisena osana valinta ja tulkinta. Tutkija itse päättää, mitkä asiat saavat hänen työssään etusijan, ja millä tavoin hän noita etusijalle asetettuja asioita tulkitsee. (Carr 1986, 6.) Sanoilla on tärkeä merkitys tässä prosessissa. Sanoilla voidaan ilmaista omaa suhtautumista kyseiseen asiaan, sillä sanojen merkitykset ja konnotaatiot vaihtelevat ajassa ja paikassa. (Emt., 19.)

---

²⁷ Carr (1986, 114) itse puhuu nimenomaan historiasta, mutta yleistää nämä ajatukset myös muihin tieteisiin.

Kuten jo aikaisemminkin todettiin, kielellä on hyvin suuri merkitys ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Kieli mahdollistaa esimerkiksi sen, että voimme päättää, mitä asioita sanotaan, mitä jätetään sanomatta ja mitkä asiat saavat eniten painoarvoa sanomisissamme. Rosalind Gillin (1996, 147) näkemyksen mukaan, tutkittaessa diskursseja onkin tärkeää tarkastella myös teksteissä (järjestelmällisesti) sanomatta jätettäviä asioita²⁸. Kun japanilaiset kuvailevat itseään rauhan kansana, esille harvoin nostetaan Japanin osittain hyvinkin sotaisia ja väkivaltaisen historia, paitsi viitattaessa japanilaisten aiheuttamiin kärsimyksiin menneisyydessä. Näissäkin tilanteissa puhutaan menneistä ikävistä tapahtumista, mutta ei tarkemmin kerrota, mitä nuo tapahtumat ovat. Sen sijaan diskursseissa painotetaan muun muassa Japanin rauhan perustuslakia sekä pyrkimyksiä (ydin)aseiden vähentämiseksi, leviämisen estämiseksi ja niistä luopumiseksi.

Kieli rakentaa maailmaa sellaiseksi, millaisena toimijat sen hahmottavat. Kieli on jatkuvan muutoksen alla ja kielen merkitykset vaihtelevat. (Burr 2003, 46, 53.) Kieleen muodostuu tai siihen lainataan tarvittaessa uusia sanoja, vanhoja poistuu käytöstä ja sanojen merkitykset voivat muuttaa merkitystään tai ainakin niihin liittyvät mielle yhtymät saattavat muuttua. Kielen avulla voimme ilmaista kokemuksiamme asioista, jotka olisivat yhtä hyvin voineet rakentua jollain toisellakin tapaa, ja jotka eri kulttuureissa ovatkin rakentuneet eri tavoin kuin omassa kulttuurissamme (emt., 48). Burrin (ibid.) mukaan kielen rakenne määrää sen, miten tietoisuus ja kokemus rakentuvat.

Kielen konstruktivisuus pohjautuu merkitysten suhteisiin ja erotuksiin toisista merkityksistä (Jokinen et al. 1993, 19). Esimerkiksi puhuttaessa japanilaisesta, saa se merkityksensä suhteessa toisiin kansalaisuuksiin ja noiden kansalaisuuksien keskinäiseen erottumiseen. Myös asioiden ilmaisemisen kontekstilla – sosiaalisella tilanteella – on vaikutusta merkityksen rakentumiseen. Tutkittaessa kieltä sosiaalisena tapahtumana (toisin sanoen diskursseja) onkin hyvä pitää mielessä, ja tarvittaessa jopa painottaa tilannetta. (Emt., 29.) Esimerkiksi tutkimusaineistossani on selkeästi nähtävissä se, että yleisöt / vastaanottajat ovat erilaisia. On selvää, että erilaiset asiat painottuvat ja saavat enemmän tai vähemmän huomiota sen mukaan, onko viestin vastaanottajana japanilainen yleisö vai kansainvälinen yhteisö.

Kieli on voimakas väline, sillä sitä käyttämällä voidaan saada muutos aikaan toimijoiden ajattelussa pyrittäessä sosiaaliseen muutokseen. Tämä muutos ei luonnollisestikaan ole välttämättä nopea tai helppo. Kielen avulla voidaan myös yrittää saada toisia vakuuttuneiksi omien näkemysten oikeellisuudesta ja hakea tukea näille näkemyksille. (Burr 2003, 50, 56–7.) Japanilaisten

---

²⁸ Tämä saattaa olla ongelmallista, mikäli tutkijan ja tutkittavan kohteen kulttuurit eroavat (paljon) toisistaan, sillä tällaisten puuttuvien elementtien huomaaminen saattaa vaikeutua, mikäli tutkija ei tunne tekstin kulttuurista, sosiaalista ja poliittista kontekstia (Gill 1996, 147).

päämiesten pitämässä puheissa muistutukset japanilaisten atomipommikokemuksesta sekä heidän käytännön teoistaan ydinaseiden leviämisen estämiseksi ja turvallisemman maailman saavuttamiseksi ovat osoituksena muutosta tavoittelevasta toiminnasta ja pyrkimyksistä vakuuttaa kuuntelijat, että näiden asioiden tavoittelu ja toteutuminen ovat koko maailman ihmisten etujen mukaisia.

Kuten monella muullakin yhteiskuntatieteisiin liittyvällä termillä, myös diskurssilla on monia eri määritelmiä²⁹. Norman Fairclough (2003, 3) käyttää termiä 'diskurssi' kielen sellaisena käyttönä, joka on osa sosiaalista elämää, ja joka yhdistyy läheisesti muihin sosiaalisen elämän elementteihin. Diskurssit ovat hänelle tapoja kuvata eri näkökulmia maailmasta, niin materiaalisesta, sosiaalisesta kuin mentaalista. Niiden avulla ihmiset suhteuttavat itseään toisiin ihmisiin nähden. (Emt., 124.) Tämän työn kannalta David Howarthin (2000, 8) tarjoama näkemys diskursseista on ehkä olennaisempi. Hänen mukaansa diskurssit, joita sosiaaliset käytännöt sekä rakentavat että haastavat, rakentavat todellisuutta. Myös Burrin (2003, 64) Michel Foucault'ltä lainaama määritelmä on osuva: ”Diskurssit ovat 'käytäntöjä, jotka muotoilevat ne objektit, joista ne puhuvat’”³⁰.

Tutkimusta tehtäessä diskurssin käsite on oivallinen silloin, kun tarkastellaan institutionaalisia sosiaalisia käytäntöjä, analysoidaan valtasuhteita tai ilmiöiden historiallisuutta (Jokinen et al. 1993, 27). Tulkinta liittyy olennaisena osana diskursseihin. Se on monimutkainen prosessi, joka sisältää niin ymmärtämisen (understanding), arvioinnin (judgement tai evaluation) kuin selittämisen (explaining). Ymmärtämisellä tarkoitetaan tässä yhteydessä sanan, lauseen, tekstin, puhujan tai kirjoittajan (tarkoittamaa) merkitystä. Arviointi puolestaan liittyy siihen, onko jokin asia tarkoitettu esimerkiksi tosi- vai leikkimielellä sanotuksi tai onko jokin implisiittisesti tai eksplisiittisesti ilmaistu asia totta vai ei. Lisäksi yritämme selittää sitä, miksi jotain on sanottu tai kirjoitettu tietyllä tavalla. (Fairclough 2003, 11.)

Koska diskurssien tutkimiseen liittyy niin vahvasti tulkinta, on samaa asiaa mahdollista tulkita monella eri tavalla. Tutkija voi tuki itse valita näkökulmansa omaan tutkimukseen, mutta samankin näkökulman ottaneet samaa aineistoa tutkivat ihmiset, voivat (ja todennäköisesti myös) tulkitsevat asioita eri tavoin. Tulkinnasta nousevien näkemyksien tulee olla hyvin perusteltuja vakuuttaakseen lukijan niiden oikeellisuudesta, sillä tutkijan itsensä tuottama diskurssi on yhtä lailla konstruoitua, toimintaan tähtäävää ja tilanteellista kuin ovat tutkittavat diskurssit. Diskurssien tutkimuksessa ei ole tarkoituksena selvittää tai tuottaa mitään lopullista totuutta tai lukutapaa, eikä diskurssianalyysi

---

²⁹ Ks. tästä esim. Howarth (2000, 2–5).

³⁰ “Discourses are ‘practices which form the objects of which they speak’”.

myöskään tuota empiirisesti yleistettävissä olevia tuloksia. Mutta nämä eivät ole tämäntyyppisen analyysin tarkoituskaan. Tavoitteena on tutkia diskursseja, jotka tuotetaan tietyistä resursseista tiettyihin tilanteisiin sopiviksi. (Gill 1996, 147, 155.)

4. Atomipommikokemus osana ulkopolitiikkaa

4.1. Muistopäivät ja sodan uhrien muistaminen

Amerikkalaismiehityksen (1945–1952) aikana Hiroshiman ja Nagasakin atomipommikokemuksista raportoimista ja kertomista kontrolloitiin. Robert Jay Liftonin (1967, 132–133) mukaan atomipommeja koskeva sensuuri ei miehityksen aikaan ollut kuitenkaan täydellistä ja poikkeuksiakin oli, sillä esimerkiksi molemmissa atomipommin kohdekaupungeissa järjestettiin muistopäivät, 6.8. Hiroshimassa ja 9.8. Nagasakissa, jo seuraavana vuonna³¹. Lisäksi Hiroshimasta tuli virallisesti ”kansainvälinen rauhan kaupunki” jo vuonna 1949 (Dower 1993, 26). Atomipommikokemus näkyy molempien kaupunkien katukuvassa: kaupunkien Rauhanpuistoihin (Peace Park) on kohonnut monia muistomerkkejä, joiden nimissä ”rauha” tai ”atomipommi” / ”a-pommi” esiintyvät. Samoin rakennuksille on annettu samansisältöisiä nimiä.

Vuosittain järjestettävien muistopäivien tarkoituksena on muistaa atomipommien uhreja ja rukoilla maailmanrauhan puolesta. Muistopäivien avulla menneet atomipommikokemukset voidaan pitää koko ihmiskunnan muistissa. Samalla muistopäivien seremoniat uudistavat myös japanilaisten ydinaseisiin ja sodan vastaisuuteen liittyviä, eli niitä vastustavia, identiteettejä. Kummankin kaupungin pormestarit esittävät omassa muistoseremoniassa rauhanjulistuksen, jossa vedotaan koko maailmaan pysyvän rauhan saavuttamiseksi ja ydinaseiden täydelliseksi hävittämiseksi. Myös Japanin pääministerit osallistuvat molempien kaupunkien muistotilaisuuksiin ja pitävät siellä lyhyehkön puheen.

Pormestarien puheissa yleisesti esille nostettuja teemoja ovat edistysaskeleet ydinaseiden kieltämiseksi, tämän tavoitteen suhteen koetut takaiskut, ydinaseiden vaarallisuuden painottuminen sekä toimintavaatimukset eri osapuolille, joita ovat Japanin hallitus, ydinasevaltiot sekä ihmiskunta yhdessä. Puheissa annetaan myös esimerkkejä konkreettisista toimista sekä kuluneiden vuosien aikana että tulevaisuuden pyrkimyksistä ydinaseista luopumiseksi.

Pääministerien puheiden sisältö on hyvin samankaltainen vuodesta toiseen (2001–2009), vain esitysjärjestys ja vuodesta 2007 alkaen puheenpitäjä vaihtuu. Atomipommi-iskujen uhrien

---

³¹ Korean sodan syttymisen jälkeen vuonna 1950 amerikkalaismiehittäjät kuitenkin päättivät peruuttaa suurimman osan elokuun 6. päivän seremonioista (Lifton 281–282).

kunnianosoitusten jälkeen puheissa nostetaan vuosittain esille se, että Japanin, joka ainoana maana on kokenut ydinaseiden aiheuttamat tuhot, velvollisuus on kertoa kokemuksistaan kansainväliselle yhteisölle. Lisäksi Japanin tulee johtaa kansainvälistä yhteisöä, jotta ydinaseiden leviämisen estäminen, ydinaseiden riisunta ja lopulta täydellinen hävittäminen toteutuisivat ja pysyvä rauha saavutettaisiin. Hiroshiman ja Nagasakin tragedioiden ei koskaan haluta toistuvan. Puheissa annetaan myös lupaus siitä, että Japani jatkaa sekä rauhanperustuslakinsa että kolmen ydinaseettomuusperiaatteen noudattamista.

Pääministerien puheissa toimijoina ovat japanilaiset: mitä Japani on jo saanut aikaan ja mitä tulevaisuudessa tehdään rauhan edistämiseksi ja ydinaseista luopumiseksi kansainvälisesti (ks. esim. Koizumi 9.8.2001; Koizumi 6.8.2003; Aso 9.8.2009). Näin puheissa annetaan japanilaisten toiminnalle tarkoitus ja merkitys: konkreettisilla toimillaan japanilaiset toivovat edistävänsä pysyvän maailman rauhan saavuttamista ja ydinaseiden riisuntaa. Näissä yhteyksissä pääministerit tarkoittavat Japanilla maan päämiehiä, mukaan lukien itsensä, sekä kansalaisjärjestöjä. Pääministerit itse ottavat siten tärkeän toimijan roolin niin rauhanperustuslain kuin kolmen ydinaseettomuusperustuslain noudattamisessa sekä ydinaseiden hävittämisessä: ”*Minä* uudistan sitoumukseni noudattaa perustuslain pykälää, tavoittelen vilpittömästi kansainvälistä rauhaa ja pidän tiukasti kiinni kolmesta ydinaseettomuusperiaatteesta. *Minä* teen parhaani ydinaseiden täydelliseksi hävittämiseksi [...]”³² (Abe 6.8.2007; kursivointi lisätty).

Hiroshiman ja Nagasakin pormestarien puheissa toimijoiksi nostetaan ”me”. Puheille on ominaista, että ”meillä” viitataan useampaan eri ryhmään: Nagasakin ja / tai Hiroshiman asukkaisiin, japanilaisiin sekä rauhaa rakastaviin ihmisiin: ”Meidän, tavallisten kansalaisten, velvollisuus on [...] johtaa maailma rauhaan”³³ (Itoh 9.8.2002) ja ”[m]e, jotka pyrimme poistamaan ydinaseet, olemme enemmistö”³⁴ (Akiba 6.8.2008). Puheista ei aina käy selvästi ilmi, mitä näistä ryhmistä ”meillä” kussakin tilanteessa tarkoitetaan, joten kuuntelija / lukija voi itse päättää samaistuuko hän tuohon ryhmään ja on osa sitä. Käyttämällä pronominia ”me” pormestarit kuitenkin haluavat itse osoittaa olevansa osa tuota ryhmää. Ratkaisevana tekijänä ydinaseista luopumiseksi ja pysyvän rauhan saavuttamiseksi pidetään lopulta kaikkien ihmisten yhteistyötä, jossa japanilaisten on otettava johtava rooli ydinasekokemuksensa myötä ja näytettävä esimerkkiä. Konstruktivistiselle suuntaukselle olennainen näkemys maailman rakentamisesta toimijoiden vuorovaikutuksen kautta

---

³² “I renew my pledge to observe the stipulations in the Constitution, sincerely seek international peace and firmly maintain the Three Non-Nuclear Principles. I will make my best effort for the total elimination of nuclear weapons [...]”.

³³ “It is up to us, ordinary citizens, to [...] lead the world to peace”.

³⁴ “We who seek the abolition of nuclear weapons are the majority”.

ilmenee tällaisista pormestarien ilmauksista. Japanilaisten toiminnan osoittaman esimerkin kautta toistenkin toimijoiden toivotaan osallistuvan maailman rauhan sekä ydinaseettoman maailman tavoittelemiseen ja tuottamiseen.

Erityisesti Hiroshiman pormestari Akiba antaa puheissaan hibakushille³⁵ merkittävän toimijan roolin, sillä he ovat omakohtaisesti kokeneet atomipommi-iskun vaikutukset elämässään ja joutuneet kärsimään suunnattomasti sen aiheuttamista seurauksista. Hibakushien pyrkimyksenä on, ettei kenenkään tarvitsisi kärsiä heidän tavoin (Akiba 6.8.2005). Heidän kokemusten ja kertomusten avulla ydinaseiden epäinhimillisyyttä voidaan saattaa kaikkien ihmisten tietoisuuteen sekä muistuttaa niiden julmuudesta ja aiheuttamista kärsimyksistä. Yksi tärkeimmistä ryhmistä, joiden halutaan kuulevan ja oppivan atomipommikokemuksesta, ovat nuoret, sillä he eivät ole itse kokeneet (ydin)sotaa. Kuitenkin, jos taistelun ydinaseista luopumiseksi ja rauhan puolesta halutaan jatkuvan myös tulevaisuudessa, on nuorten aktivoiminen ratkaisevaa, missä toiminnassa kokemusten jakaminen on tärkeää. Sekä Hiroshiman että Nagasakin pormestarit näkevät tämän asian tärkeyden (ks. esim. Akiba 6.8.2004; Itoh 9.8.2004).

Pormestarien puheissa Japanin hallitukselta toivotaan ja vaaditaan Japanin perustuslain mukaista käyttäytymistä. Tämän avulla Japani voisi tehokkaasti osoittaa esimerkkiä muille valtioille ja vahvistaa kansainvälisesti niin ydinaseiden kuin sodan vastaisten normien vahvistumista. Hallituksen halutaan ottavan johtajan roolin ja painostavan ydinasevaltioita luopumaan ydinaseista, mikä on yksi Japanin toiminnan tavoitteista. Nagasakin pormestarit nostavat kaikissa puheissaan esille myös Japanin kolme ydinaseettomuusperiaatetta, jotka hallituksen tulisi heidän mielestään säätää laiksi asti nykyisen toimintatavan noudattamisen sijaan. Nagasakin pormestarit ovat siten Hiroshiman pormestareita enemmän huolissaan Japanin hallituksen mahdollisesta ydinasepolitiikan muuttamisesta. Tämä näkyy myös hallitukselle esitetystä vaatimuksesta rakentaa maan turvallisuus siten, että se olisi riippumaton ydinaseista ja niiden tarjoamasta suojasta. Tämä vaatimus on esillä Nagasakin rauhanjulistuksissa (Itoh 9.8.2001; 9.8.2002; 9.8.2004; 9.8.2005), ja niissäkin, joista se puuttuu, painostetaan hallitusta aloittamaan työ ydinaseettoman Koillis-Aasian vyöhykkeen (Northeast Asian Nuclear Weapon-Free Zone) toteuttamiseksi. Hiroshimassa pidetyistä rauhanjulistuksista vaatimusta ydinaseettomasta turvallisuusrakenteesta ei nosteta esille tutkimukseen mukaan otetuissa puheissa.

---

³⁵ Hibakusha on yleisesti käytetty termi ihmisistä, jotka ovat mahdollisesti altistuneet huomattavalle määrälle säteilyä Hiroshiman tai Nagasakin atomipommi-iskuissa. Sanan kirjaimellinen käännös on ”räjähdysen vahingoittama(t) henkilö(t)” (“explosion-affected person(s)”). (Lifton 1967, 6–7.)

Ydinasevaltioiden johtajat ovat myös keskeisessä asemassa rauhanjulistuksissa, sillä heihin vedotaan ja heitä vaaditaan yhteisesti päättämään ja sopimaan ydinaseista luopumisesta. Pormestarien puheissa näkyy, kuinka ydinaseiden vastaisten normien leviäminen laajemmalle ja hyväksyminen maailmanlaajuisesti olisi koko maailman turvallisuuden kannalta tärkeää ja kuinka enemmistö maailman ihmisistä on jo normien kannattajia. Lisäksi olennaisena pidetään ydinaseettomien maiden johtajien sitoutumista ydinaseettomuuteen myös tulevaisuudessa. Nykyisten ydinasevaltioiden ja sellaisiksi selkeästi tavoittelevien maiden johtajat joutuvat myös useassa puheessa kovankin kritiikin kohteiksi. Ydinaseiden omistaminen ja niiden kehittäminen marginalisoidaan pormestarien puheissa: kielen avulla osoitetaan, että tällainen toiminta ei ole hyväksyttävää, eikä näin tulisi toimia. Esimerkiksi ydinaseiden omistaminen ja niiden kehittäminen ydinasepelote-teorian turvin ei saa ymmärrystä Hiroshiman ja Nagasakin pormestareilta, koska he pitävät tuota teoriaa vanhentuneena (ks. esim. Akiba 6.8.2004; Taue 9.8.2009). Pormestarien puheissa osoitetaan selkeästi, kuinka ydinaseet ovat edelleen jatkuva uhka ihmiskunnalle, ja varsinkin Nagasakin rauhanjulistuksissa muistutetaan, miten yksi ainoa pommi tuhosi heidän kaupunkinsa:

Amerikkalainen lentokone pudotti yhden atomipommin [...] Sitä seuranneet lämpösäteet, paineaalto ja säteily laskeutuivat hetkessä Nagasakin ylle ja muuttivat kaupungin maanpäälliseksi helvetiksi.³⁶ (Itoh 9.8.2003.)

Erityisen kritiikin kohteeksi pormestarien puheissa nousee Yhdysvallat sen aloittaman terrorismin vastaisen sodan myötä. Vuosien 2002–2008 välillä vain yksi puhe, Hiroshiman pormestarin Tadatoshi Akiban 6.8.2005 rauhanjulistus, jättää Yhdysvallat mainitsematta erikseen, kun puhutaan rauhaa ja ihmiskuntaa varjostavasta ydinaseiden kilpavarustelun uudelleen alkamisen ja ydinaseiden leviämisen uhkasta. Lisäksi Nagasakin pormestarien puheissa tuodaan useammin esille kuin jätetään mainitsematta – joko suoraan (Itoh 9.8.2003; Itoh 9.8.2004; Itoh 9.8.2005; Taue 9.8.2007; Taue 9.8.2008) tai epäsuorasti (Taue 9.8.2009) se, että juuri Yhdysvallat pudotti tuhoisan atomipommin, joka aiheutti heidän kaupunkinsa tuhon ja kärsimykset sen asukkaille. Viimeisissä tutkimukseen mukaan otetuissa puheissa on kuitenkin Yhdysvaltain presidentin vaihtumisen myötä kritiikki vaihtunut toivoksi, sillä presidentti Barack Obama on vakuuttunut siitä, että ydinaseiden riisunta on äärimmäisen tärkeää ja että Yhdysvaltojen on johdettava tuota riisuntaa³⁷ (Akiba 6.8.2009; Taue 9.8.2009).

---

³⁶ “An American aircraft dropped a single atomic bomb [...] In an instant, the resulting heat rays, blast wind, and radiation descended upon Nagasaki and transformed the city into a hell on Earth.”

³⁷ Pormestarien puheissa viitataan Barack Obaman 5.4.2009 Prahassa pitämään puheeseen, ks. Obama (5.4.2009).

Muutokset ympäröivässä maailmassa nousevat siten Yhdysvaltojen saaman kritiikin myötä esille pormestarien puheissa. Tutkielman alussa esittelemäni keskustelu esiin tuotavien asioiden valikoinnista sen hetkisten tarpeiden mukaan sopii hyvin tähän yhteyteen. Pelko ydinaseiden leviämisestä ja lisääntymisestä sai pormestarit kiinnittämään kuulijoiden huomion Yhdysvaltojen ei-toivottuun käyttäytymiseen. Sosiaalinen maailma koettiin turvattomampana paikkana kuin ennen terrorismin vastaista sotaa. Presidentti Obaman myötä Yhdysvaltojen omistamat ydinaseet ja toiminta nähtiin kuitenkin jo täysin toisenlaisessa kontekstissa presidentti Obaman ydinaseita vastustavien kommenttien myötä, minkä asian pormestarit halusivat nostaa esille rauhanjulistuksissaan, koska se palveli sen hetken tarpeita.

Japanin konkreettisesta toiminnasta ydinaseiden hävittämiseksi maailmasta, mikä siis on yksi tärkeistä Japanin tavoitteista, pääministerit antavat esimerkkejä kahdessa puheessa kolmesta. Tätä toimintaa edustavat Japanin YK:lle antamat päätöslauselmaluonnokset, joiden tavoitteena on ydinaseiden täydellinen hävittäminen, sekä ponnistelut CTBT-sopimuksen astumisesta voimaan mahdollisimman pian. Pormestarit sen sijaan esittävät kaikissa rauhanjulistuksissaan useampia käytännön esimerkkejä rauhaa edistävästä toiminnasta eri tasoilla, vaikkakin puheissa on annettu enemmän tilaa kyseisistä kaupungeista lähtöisin olevalle toiminnalle. Esimerkkeiksi mainittakoon Hiroshiman pormestarin puheissa usein esiintyvä Pormestarit rauhan puolesta -konferenssi (World Conference of Mayors for Peace), joka on laatinut selkeät suunnitelmat ydinaseista luopumisesta vuoteen 2020 mennessä (ks. esim. Akiba 6.8.2008). Nagasakin pormestarin Iccho Itohin 9.8.2001 pitämästä puheesta löytyy esimerkki yksittäisten ihmisten alkuun panemasta toiminnasta: ryhmä lukion oppilaita alkoi kerätä kansalaisadressia ydinaseita vastaan.

Pääministerien puheissa atomipommikokemuksesta tehdään japanilaisten kokemus, josta kertominen maailmalle on Japanin velvollisuus. Suurin osa puheista käyttää sanoja ”ainoa maa”³⁸, missä yhteydessä maa viittaa Japanin asukkaisiin, ja pääministeri Koizumin vuoden 2004 ja 2005 puheissa on käytetty sanoja ”ainoa kansa”³⁹, siis koko Japanin kansa. Hiroshiman ja Nagasakin ihmisten kokemat kärsimykset jäävät osittain hieman sivurooliin, kun atomipommeista tehdään kansallista kokemusta. Puheissa osoitetaan toki myötätuntoa ja rukoillaan nimenomaan atomipommien oikeiden uhrien – niin menehtyneiden kuin selvinneiden – puolesta ja toistetaan, että Hiroshiman ja Nagasakin tragedioiden ei haluta toistuvan. Hiroshiman ja Nagasakin kaupunkien asukkaille annetaan kuitenkin kunnia heidän panoksestaan kaupunkien jälleenrakentamisesta

---

³⁸ “[T]he only country”.

³⁹ “[T]he only nation”.

menestyviksi ja rauhan sanomaa levittäviksi kaupungeiksi (ks. esim. Abe 9.8.2007; Fukuda 6.8.2008; Fukuda 9.8.2008).

Hiroshiman ja Nagasakin pormestarien puheissa on havaittavissa mielenkiintoinen piirre kokemuksen osalta: atomipommikokemuksesta tehdään sekä paikallinen että kansallinen. Edelläkin jo mainittiin, että Hiroshiman rauhanjulistukset tuovat selkeästi esiin hibakushat, jotka siis ovat kokeneet atomipommin. Hibakushien lisäksi rauhanjulistuksissa puhutaan pääosin Hiroshiman ja Nagasakin (asukkaiden) kokemuksista, mutta kokemus muuttuu kansalliseksi siinä vaiheessa, kun Japanin hallitukselle osoitetaan vaatimuksia toimia kansainvälisesti ydinaseista luopumiseksi ja rauhan puolesta taistelemiseksi. Hiroshiman pormestarien puheissa kansallisen kokemuksen painotus ei ole niin selkeästi esillä kuin Nagasakin pormestareilla: Hiroshiman rauhanjulistuksissa viittaukset Japaniin maana tai japanilaisiin kansana, joka on kokenut atomipommien kauheudet, ovat harvinaisia, sillä sellainen löytyy vain kolmesta puheesta (Akiba 6.8.2003; 6.8.2004; 6.8.2007). Nagasakissa vain vuoden 2005 rauhanjulistus jättää kansallisen kokemuksen mainitsematta.

Kun pääministerit ja pormestarit tekevät kokemuksesta tällä tavoin kansallista, voitaneen sen katsoa edistävän japanilaisten ydinasevastaisuuden ja rauhan puolesta olevan kansan identiteettejä rakentamalla ja vahvistamalla niitä kansallisesti. Sanomana voisi pitää sitä, että menneisyyden kokemusten jakaminen yhdessä erottaa meidät toisista kansoista, joilla ei ole samanlaisia kokemuksia. Toisaalta kansallisen kokemuksen painotus lisää japanilaisten toimijoiden uskottavuutta myös kansainvälisen yhteisön silmissä: heillä on omakohtaisia kokemuksia atomipommien vaikutuksista ja tuhoista, joten he tietävät mistä puhuvat.

Pormestarien rauhanjulistuksissa halutaan selkeästi osoittaa suurelle yleisölle atomipommien kamaluus:

[Pommia kantavan] [L]askuvarjoa katsovien nuorten tyttöjen silmät sulivat. Heidän kasvonsa muuttuivat jättiläismäisiksi karrelle palaneiksi rakkuloiksi. Apua etsivien ihmisten iho oli kiinni vain heidän kynsistään. Heidän hiuksensa olivat pystyssä. Heidän vaatteensa olivat repeytyneet riekaleiksi. Paineaallossa sortuneiden rakennusten raunioihin jääneet ihmiset paloivat elävältä. Toiset kuolivat, kun heidän silmänsä ja sisäelimensä turskahtivat ulos heidän ruumiistaan. Hiroshima oli helvetti, jossa ne, jotka jotenkin selviytyivät kadehtivat kuolleita.⁴⁰ (Akiba 6.8.2007)

Samankaltaisia yksityiskohtaisia kuvauksia on löydettävissä lähes kaikista puheista. Niissäkin puheissa, joissa ei ole yhtä elävästi kerrottu atomipommien julmuudesta, on viitattu ydinaseisiin ihmiskunnan tai maailman loppuna (ks. esim. Itoh 9.8.2001; Akiba 6.8.2002; Itoh 9.8.2004; Akiba

---

⁴⁰ “The eyes of young girls watching the parachute were melted. Their faces became giant charred blisters. The skin of people seeking help dangled from their fingernails. Their hair stood on end. Their clothes were ripped to shreds. People trapped in houses toppled by the blast were burned alive. Others died when their eyeballs and internal organs burst from their bodies. Hiroshima was a hell where those who somehow survived envied the dead”

6.8.2007), ja niistä puhutaan ”epäinhimillisyyden symboleina”⁴¹ (Itoh 9.8.2004). Erilaiset viittaukset helvettiin ovat myös hyvin yleisiä: esimerkkeinä tästä ”helveti maanpäällä”⁴² (Itoh 9.8.2003), ”todellinen helveti”⁴³ (Akiba 6.8.2001) ja ”helvetin tuli”⁴⁴ (Akiba 6.8.2003). Pääministerien puheista tällaiset tarkat kuvaukset ja viittaukset puuttuvat, mikä selittyy sillä, että heidän puheensa on kohdistettu enemmänkin paikalla oleville ihmisille, joista osa on kokenut atomipommin, ja jotka läsnäolollaan ilmaisevat ydinasevastustuksensa, kuin maailmanlaajuiselle suuremmalle yleisölle, jonka vastaanottajina pormestarien lähettämää viestiä voidaan pitää. Yksityiskohtaisten kuvausten avulla pormestarit pyrkivät antamaan kuulijoilleen täsmällisen kuvan ydinaseiden käytön seurauksista ja siten saamaan heidän ydinasevastaisuutensa kasvamaan. Tarkoituksena on saada ihmiset ympäri maailman aktivoitumaan ja toimimaan ydinaseiden leviämisen estämiseksi ja niiden riisumiseksi.

Pääministerien puheissa Hiroshiman ja Nagasakin rauhanseremonioissa esillä ovat japanilaisten kokemat atomipommeista aiheutuneet kärsimykset. Nagasakin pormestari Iccho Itoh (9.8.2001) kuitenkin muistuttaa Japanin hallitusta, että sen tulisi kantaa vastuu japanilaisten aiheuttamista kärsimyksistä sodan aikana, mikä mahdollistaisi valtioiden välisten suhteiden normalisoitumisen ja luottamuksen synnyn. Pääministerit tekevätkin tämän vuosittain 15.8. järjestettävissä sodassa kaatuneiden muistoseremonioissa. Puheissa tunnustetaan Japanin aiheuttamat kärsimykset monille maille, erityisesti Aasiassa (Koizumi 15.8.2001–15.8.2006; Abe 15.8.2007; Fukuda 15.8.2008; Aso 15.8.2009). Niissä ei kuitenkaan suoranaisesti pyydetä näitä tekoja anteeksi: ”Täten minä osoitan japanilaisten puolesta syvän katumuksen tunteeni ja vilpittömän surun sodan uhreille”⁴⁵ (Koizumi 15.8.2006; Abe 15.8.2007; Fukuda 15.8.2008; Aso 15.8.2009) Lukuun ottamatta pääministeri Junichiro Koizumin vuonna 2005 (15.8.2005a) pitämää puhetta, pääministerit myös pitävät välttämättömänä suhtautua nöyrästi menneisyyteen ja välittää sodasta opitut kauheet tuleville sukupolville. Pääministeri Koizumi (15.8.2001; ks. myös Koizumi 15.8.2002) on jopa sitä mieltä, että näillä toimilla voidaan sovittaa menneet teot ja osoittaa kunnioitusta sodassa kaatuneille.

Pääministerit tuovat luonnollisesti esille puheissaan myös japanilaisten kokemat menetykset sodan aikana. Sodassa kaatuneiden muistopäivien puheissa kerrotaan yli kolmen miljoonan⁴⁶ japanilaisen

---

⁴¹ “[S]ymbols of inhumanity known as nuclear weapons”.

⁴² “[H]ell on earth”.

⁴³ “[L]iving hell”.

⁴⁴ “[H]ell fire”.

⁴⁵ “On behalf of the people of Japan, I hereby express my feelings of profound remorse and sincere mourning for the victims of the war”.

⁴⁶ Kahdessa Junichiro Koizumin puheessa (15.8.2005a; 15.8.2006) ei mainita lukumäärää, vaan käytetään sanoja ”moni ihminen” (“many people”).

kaatuneen toisen maailmansodan aikana taistelukentillä, sodan aiheuttamassa hävityksessä ja sodan jälkimainingeissa. Kaikkien isänmaansa puolesta kuolleiden japanilaisten sielut ovat vuodesta 1869 lähtien saaneet suojan Yasukuni-temppelissä. Siellä ovat myös toisessa maailmansodassa ensimmäisen luokan sotarikollisina tuomittujen ja teloitettujen japanilaisten sielut. Kuolleiden sieluja muistetaan, palvotaan ja kunnioitetaan Yasukunin jumalina (divinity / deity). (Yasukuni Shrine 2008.) Japanin päämiesten vierailut kyseiseen temppeliin ovat aiheuttaneet polemiikkia ja protesteja niin Japanissa kuin sen naapurimaissa, koska näkemykset temppelin symbolisesta merkityksestä eri ryhmien välillä vaihtelevat. Erityisesti Kiina ja Etelä-Korea ovat vastustaneet Japanin päämiesten vierailuja kiisteltyyn temppeliin, koska ne muistuttavat japanilaisten tekemistä hyökkäyksistä ja niistä aiheutuneista kärsimyksistä. Japanin ulkopuolelta katsottuna temppelivierailut siis toimivat ikävinä muistutuksena menneistä tapahtumista. Monet japanilaiset puolestaan katsovat temppelin olevan kunnianosoitus niille ihmisille, jotka uhrasivat itsensä Japanin puolesta. (Shibuichi 2005, 199, 204–5, 213.)

Japanin perustuslaissa valtio ja uskonto on erotettu toisistaan: ”[v]altion ja sen elinten tulee pidättäytyä uskonnollisesta koulutuksesta ja muusta uskonnollisesta toiminnasta”⁴⁷. Tämä perustuslain kohta on jakanut mielipiteitä siitä, voivatko esimerkiksi Japanin pääministerit vierailla Yasukuni-temppelissä. Daiki Shibuichi (2005, 206) ei ole vakuuttunut siitä, että eroa päämiesten virallisen ja epävirallisen vierailun välillä voitaisiin tehdä. Esimerkiksi pääministeri Junichiro Koizumi on julkisesti joutunut selittelemään vierailuidensa tarkoituksia. Vuonna 2001 hän joutui muuttamaan suunnitelmiaan vierailla temppelissä toisen maailmansodan loppumisen vuosipäivänä elokuun 15:nä. Hän ilmoitti kaksi päivää ennen suunniteltua vierailua, että pääministerin viran myötä hänen on otettava huomioon maan kansalliset tavoitteet laajemmin. Vierailua mahdollisesti seuraavat naapurimaiden epäilykset Japanin omistautumisesta sodan kieltämiseen ja rauhan tavoitteluun saivat hänet muuttamaan vierailuajankohtaa. (Koizumi 13.8.2001.) Seuraavana vuonna pääministeri Koizumi vieraili temppelissä jo keväällä, jotta ei aiheuttaisi huolta ja pelkoa naapurimaissa Japanin tarkoituksista (Koizumi 21.4.2002). Pääministeri Koizumin lausunnoissa (13.8.2001; 21.4.2002), samoin kuin kaikissa sodan uhrien muistopäivinä pidetyissä puheissa, kuitenkin ylistetään sodassa kaatuneita japanilaisia, joiden tekemät kalliit uhraukset ovat Japanin nykypäivän vaurauden ja rauhan perustana.

Myös Japanin ulkoministeri Nobutaka Machimura (29.4.2005a) on julkisesti joutunut selventämään pääministeri Koizumin Yasukuni-vierailuiden tarkoitusta:

---

⁴⁷ “The State and its organs shall refrain from religious education or any other religious activity”. (Ks. Liite 1.)

Pääministeri Koizumi vierailee [Yasukuni] temppelissä vannaakseen, ettei Japani enää koskaan osallistu sotaan, ja ilmaistakseen syvän pahoittelun niille uhreille, jotka olivat pakotettuja osallistumaan taisteluihin, ja osoittaakseen samalla oikeaksi sen, että Japani on tuollaisten uhrausten myötä tullut sellaiseksi kuin se nykypäivänä on.⁴⁸

Virallisista selityksistä huolimatta, jatkuneet temppeливierailut aiheuttavat Japanin naapurimaissa närkästystä⁴⁹.

Eroavat näkemykset Yasukuni-temppeливierailuista ovat yhdenmukaisia konstruktivistisen suuntauksen kanssa: vaikka toimijat rakentavatkin maailmaa yhdessä, vaihtelevat näkemykset eri ilmiöistä toimijoiden välillä. Etelä-Koreassa ja Kiinassa Yasukunia pidetään Japanin imperialismin symbolina, mistä asiasta maat haluavat muistuttaa Japania. Japanin päämiehet puolestaan pyrkivät unohduttamaan tämän ajanjakson naapurivaltioidensa mielestä pyrkimällä selittämään oman näkemyksensä Yasukuni-temppeлин sodan vastaisuuden ja sodassa kaatuneiden kunnioittamisen symbolina. Heino Nyysösen aikaisemmin esillä ollut ajatus siitä, että ihmiset toimijoina päättävät suhtautumisesta menneisyyden tapahtumiin ja niiden esillä pidosta on näkyvissä tässä Japanin ja sen naapurimaiden välisissä eroavissa tulkinnoissa. Japanilaiset eivät haluaisi muistella historian ikävää ajanjaksoa. Vaikka isänmaan puolesta kuolleiden sieluja halutaan muistaa ja kunnioittaa, ei sotarikollisia näissä yhteyksissä mainita, mikä sekkin on keino pyrkiä unohduttamaan menneisyys.

4.2. Ydinaseiden vastaisen normin vahvistuminen ja vahvistaminen: Ydinaseiden riisunta ja ydinaseiden leviämisen estäminen

Edellä on jo useaan otteeseen otettu esille Japanin ydinasevastaisuus ja maan pyrkimykset ydinaseiden riisuntaan ja leviämisen estämiseen. Japanin päämiesten puheissa nämä pyrkimykset ovat esillä useaan otteeseen, sillä niiden toteutumisen katsotaan olevan äärimmäisen tärkeää maailman rauhan saavuttamiseksi ja turvallisuuden edistämiseksi. Japanilaisten halutaan ja sanotaan ottavan johtajan roolin näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. (Ks. esim. Koizumi 4.2.2002; Nakasone 28.1.2009; Nakasone 27.4.2009; Hatoyama 24.9.2009a.) Tämä rooli on luonnollinen japanilaisille heidän omakohtaisten atomipommikokemuksien myötä. Kielen avulla Japanin päämiehet pyrkivät saamaan kansainvälisen yhteisön jäsenten tuen näille pyrkimyksille, ja saada kaikki ihmiset näkemään, että ydinaseiden leviämisen estäminen, niistä luopuminen ja rauhan saavuttaminen ovat

---

⁴⁸ “Prime Minister Koizumi does visit the [Yasukuni] Shrine in order to swear that Japan will never wage a war again, and to express his deep regret to the victims who were forced to go to the battle-field, reconfirming that it is to such sacrifice that Japan owes what it is today.”

⁴⁹ Ks. tästä 4.4. Kiinan ja Japanin suhteista.

kaikkien etujen mukaisia: ”Aseiden riisunta ja leviämisen estäminen eivät koskaan aikaisemmin ole olleet näin tärkeitä ihmiskunnan rauhalle ja turvallisuudelle”⁵⁰ (Kawaguchi 4.9.2003).

Ydinaseet eivät ole ainoita aseita, joista Japani päämiesten puheiden välityksellä haluaisi koko maailman luopuvan. Myös muunlaiset joukkotuhoaseet – kemialliset ja biologiset aseet sekä ballistiset ohjukset – ovat uhka koko ihmiskunnalle. Kasvaneen kansainvälisen terrorismin myötä, joukkotuhoaseiden leviämisen estäminen on hyvin tärkeää. Tärkeänä osana aseiden leviämisen estämiseksi ja taistelussa terrorismia vastaan nähdään toimivien aseiden riisunta- ja niiden leviämisen estämiseen tähtäävien sopimusten vahvistaminen ja sopimusten noudattaminen. (Kawaguchi 4.2.2002; Kawaguchi 4.9.2003.):

Ydinaseettoman maailman toteutumiseksi on tarpeellista, että samalla kun ydinasevaltiot osallistuvat ydinaseiden riisuntaan, koko kansainvälinen yhteisö hyväksyy ja noudattaa maailmanlaajuisia aseiden riisunnan ja leviämisen estämisen normeja⁵¹ (Nakasone 27.4.2009).

Näiden sopimusten avulla olisi mahdollista kasvattaa toimijoiden välistä luottamusta ja varmistaa, etteivät viattomat ihmiset joutuisi kärsimään ydinaseiden testauksen tai käytön seurauksena. Kansainvälisesti hyväksytyt sopimukset rajoittaisivat normin aseman saavuttamisen myötä valtioiden toimintamahdollisuuksia.

Japanin päämiesten puheissa esitetään usein toive ydinkoekieltosopimuksen (CTBT) mahdollisimman aikaisesta voimaantulosta, mikä olisi tärkeä askel kohti ydinaseista luopumista (ks. esim. Kawaguchi 3.9.2003; Okada 24.9.2009). Ulkoministeri Kawaguchi (3.9.2003) huomauttaa, että vaikka CTBT ei ole vielä edes astunut voimaan, on sen ydinkokeet kieltävä vaikutus nähtävissä jo maailmassa: vain kolme maata – Intia, Pakistan ja Pohjois-Korea – ovat suorittaneet ydinkokeita sen jälkeen, kun sopimus julkistettiin allekirjoittamista varten vuonna 1996 (CTBTO 16.3.2010). Intia ja Pakistan eivät vuoden 1998 testien jälkeen ole ydinkokeita tehneet kohdattuun laajaa kansainvälistä kritiikkiä. Sopimuksen myötä ydinaseiden vastainen normi onkin saavuttanut laajempaa kannatusta kansainvälisesti. (Kawaguchi 3.9.2003; Okada 24.9.2009.)

Ydinasekeskustelujen yhteydessä esille otetaan Japanin omakohtaiset kokemukset ydinaseista. Päämiesten puheissa atomipommikokemus on nimenomaan japanilaisten: ”ainoana maana, joka on kokenut ydinpommituksen aiheuttamat tuhot, Japani haluaa varmistaa, että Hiroshiman ja

---

⁵⁰ “Disarmament and non-proliferation has [have] never been so important for the peace and security of humankind”.

⁵¹ “In order to realize a world free of nuclear weapons, it is necessary that while states holding nuclear weapons engage in nuclear disarmament, the entire international community adopts and complies with universal norms for disarmament and non-proliferation”.

Nagasakin tragediat pysyvät ihmiskunnan muistissa”⁵² (Kawaguchi 4.9.2003). Samoin esimerkiksi pääministeri Hatoyama (24.9.2009a) muistuttaa Japanin olevan ainoa maa, joka on joutunut atomipommi-iskujen uhriksi. Samassa puheessa hän nostaa kuitenkin esille myös sen, että hän on vierailut Hiroshimassa ja Nagasakissa ja tavannut siellä atomipommin uhreiksi joutuneita ihmisiä. Hiroshiman ja Nagasakin mainitsemisen avulla kokemusta toisaalta kohdistetaan atomipommien pudotuspaikoille ja siellä asuviin ihmisiin. Joka tapauksessa atomipommikokemuksen myötä japanilaisten sanotaan olevan erityisen halukkaita näkemään ydinkokeita koskevan kiellon voimaantumisen, ja Japani käyttääkin kaikki mahdolliset tilaisuudet suostutella CTBT:n allekirjoittaneet maat ratifioimaan sopimuksen pikimmiten, ja maat, jotka eivät ole vielä allekirjoittaneet sopimusta, tekemään sen ensi tilassa. (Ks. esim. Kawaguchi 3.9.2003; Machimura 2.5.2005; Hatoyama 24.9.2009a.)

Yhdysvaltain presidentti George W. Bushin kaudella (20.1.2001–20.1.2009) Japanin päämiesten puheissa ei Yhdysvaltojen roolia ja merkitystä ydinaseiden riisumiseksi erityisesti painotettu lukuun ottamatta ulkoministeri Masahiko Koumuran (19.12.2007) antamaa lausuntoa. Siinä toivottiin, että Yhdysvaltain presidentin ilmoitus merkittävistä vähennyksistä maan ydinasevarastoista vaikuttaisi positiivisesti myös maailmanlaajuiseen ydinaseiden riisumiseen ja leviämisen estämiseen. Barack Obaman noustua Yhdysvaltain presidentiksi 20.1.2009, Japanissa on esitetty suuria toiveita Yhdysvaltain suhteen. Puheissa nostetaan ensimmäistä kertaa esille se, ettei Yhdysvallat ole CTBT:n ratifioineiden maiden joukossa, mutta presidentti Obama on ottanut asiakseen kyseisen sopimuksen ratifioimisen. (Nakasone 2.4.2009; Nakasone 8.4.2009; Nakasone 27.4.2009; Okada 24.9.2009.)

Yhtenä tärkeänä askeleena kohti turvallisuuden paranemista ja maailmanrauhaa nähdään japanilaisten päämiesten puheissa ydinsulkusopimuksen (NPT) maailmanlaajuinen kattavuus. Japani onkin pyrkinyt saamaan vielä tämän sopimuksen ulkopuolella olevia maita allekirjoittamaan sopimuksen, ja lisäksi painostamaan ydinasevaltioita toimimaan konkreettisesti ydinaseista luopumiseksi. Sopimuksen noudattaminen on ehtona sille, että NPT:n uskottavuus ja legitimitetti säilyisivät. Sopimuksen noudattamisen lisäksi avoimuus ydinteknologian käyttämisessä on myös kansainvälisellä tasolla tärkeää osapuolten välisen luottamuksen säilymiseksi. (Kawaguchi 4.9.2003; Machimura 2.5.2005.) Edellä mainitut koskevat myös muita kansainvälisiä (ydinaseisiin liittyviä) sopimuksia.

---

⁵² “[A]s the only country that experienced the devastation caused by nuclear bombing, Japan takes it upon itself to ensure that the tragedies of Hiroshima and Nagasaki remain in the memories of mankind”.

Erityisesti Intian ja Pakistanin toivotaan liittyvän NPT:yn. Molemmat valtiot omistavat ydinaseita. Vaikka maat ovatkin lykänneet ydinkokeita, Pakistanin ja Intian välillä olevat jännitteet aiheuttavat huolta muissa valtioissa, ja siksi Japani toivoo kyseisistä valtioista NPT:n jäseniä. (Kawaguchi 14.6.2002; Nakasone 27.4.2009.) Ulkoministeri Kawaguchi (14.6.2002) haluaa tässä yhteydessä myös muistuttaa, että Japanilla ainoana maana on kokemuksia atomipommeista, ja tämän kokemuksen myötä Japani on erityisen huolissaan alueella vallitsevasta tilanteesta. Japani aikoo taivutella myös Israelia, jonka uskotaan omistavan ydinaseita, ja joka ei ole myöntänyt tai kieltänyt niiden olemassaoloa, liittymään NPT:yn (ibid.). Työn teoriaosiossa oli esillä, miten kansainväliset normit lisäävät valtioiden välistä luottamusta toisiinsa, sillä valtioiden uskotaan toimivan normien asettamissa puitteissa. Jos siis edellä mainitut valtiot olisivat mukana sopimuksessa, voisivat toisten valtioiden edustajat olettaa heidän myös noudattavan sopimuksen sisältöä.

Kun Pohjois-Korea ilmoitti vetäytyvänsä NPT:sta tammikuussa 2003, otettiin asia hyvin vakavasti Japanissa. Edellä esillä ollut normien luottamusta lisäävä vaikutus on olennainen myös Japanin suhtautumisessa Pohjois-Koreaan. Pohjois-Korean ilmoitus vetäytyä sopimuksesta lisäsi epävarmuutta, koska se mahdollisti Pohjois-Korean ydinaseisiin liittyvien toimien laajenemisen. Japanissa ei enää voitu olla varmoja, mitä Pohjois-Koreassa tulisi sopimuksesta vetäytymisen seurauksena tapahtumaan. Japani ei kuitenkaan halunnut ryhtyä mihinkään äkillisiin toimiin, vaan halusi tarkkaan arvioida tilannetta, jotta tilanne voitaisiin ratkaista rauhanomaisin keinoin. (Kawaguchi 10.1.2003; Koizumi 10.1.2003.) Japanin kannalta Pohjois-Korean ydinaseohjelma on erittäin huolestuttava, mikä on nähtävissä myös päämiesten puheista: ”Japani ei mitenkään voi hyväksyä Pohjois-Korean ydinaseiden kehittelyä, hankkimista tai omistamista, testausta ja siirtoa”⁵³ (Kawaguchi 4.9.2003).

Pohjois-Korea ei kuitenkaan ole ottanut Japanin päämiesten sanoja kuuleviin korviinsa, vaan julisti lokakuussa 2006 suorittaneensa ydinkokeen. Pääministeri Abe (9.10.2006) tuomitsi jyrkästi Pohjois-Korean toimet. Japani toimi tuolloin YK:n turvallisuusneuvoston puheenjohtajana ja asia nostettiin nopeasti esille neuvostossa, minkä seurauksena syntyi myös päätöslauselma koskien Pohjois-Korean ydinkoetta. Ulkoministeri Aso (15.10.2006) ilmoitti, että Japanissa ollaan tyytyväisiä tiukkoja toimenpiteitä sisältävän päätöslauselman nopeasta synnystä ja hyväksymisestä. Pohjois-Korea suoritti seuraavan ydinkokeen toukokuussa 2009, jonka seurauksena toimenpiteitä vielä tiukennettiin turvallisuusneuvoston päätöslauselman myötä. Myös tämä kansainvälisen yhteisön toiminta, minkä katsottiin lähettävän selkeän viestin Pohjois-Korealle ja tuomitsevan maan

---

⁵³ “Japan cannot accept, by any means, any development, acquisition or possession, test and transfer of nuclear weapons by North Korea.”

käyttäytymisen, sai arvostusta Japanissa (Aso 13.6.2009; Nakasone 13.6.2009). Näiden lausuntojen (diskurssien) avulla Japanin päämiesten on onnistunut osoittaa, millainen toiminta on hyväksyttävää (ydinaseiden testausten vastustaminen) ja millaista toimintaa ei suvaita (ydinkokeet).

Japanin päämiehet toivovat, että Iranin epäiltyyn ydinaseohjelmaan voitaisiin löytää rauhanomainen ratkaisu diplomaattisten keinojen avulla. Avoimuus ja yhteistyö Kansainvälisen atomienergiajärjestön (International Atomic Energy Association, IAEA) kanssa olisivat keinoja, joilla Iran voisi rauhoittaa kansainvälisen yhteisön huolta. (Kawaguchi 4.9.2003; Machimura 2.5.2005; Nakasone 27.4.2007). Japanissa tieto siitä, että Iran allekirjoitti IAEA:n lisäpöytäkirjan (Additional Protocol) otettiin tyytyväisenä vastaan, sillä Japanissa ponnisteltiin tätä päämäärää kohden sekä diplomatian keinoin että tarjoamalla konkreettista tukea kertomalla omia kokemuksia lisäpöytäkirjan toimeenpanosta. (Kawaguchi 27.8.2003; Kawaguchi 18.12.2003.)

Samaan aikaan, kun Japani tavoittelee ydinaseetonta maailmaa, on valtion tuonti Iranista lähes nelinkertaistunut vuosien 1996–2007 välillä 3,2 miljardista dollarista 12,74 dollariin. Iranista tuodaan Japaniin lähinnä raakaöljyä. (MOFA 16.3.2010.) Ulkoministeri Kawaguchi (27.8.2003; 16.9.2004.) painottaakin Iranin kysymyksen noustua esille lehdistötilaisuuksissa, että Japanille on tärkeää turvata öljyn saanti, ja että maa todella toivoo ydinaseiden riisuntaa, mutta näitä kahta asiaa on käsiteltävä erillään. Niin öljyn saanti kuin ydinaseiden riisunta ovat molemmat Japanin valtion kansallisia tavoitteita, mutta niitä ei voi sotkea keskenään puhumalla toisesta tavoitteesta toista tärkeämpänä. Huolimatta Iranin tärkeydestä raakaöljyn tuojana, Japani osoitti suurta arvostusta YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmille 1737, 1747 ja 1803⁵⁴, joissa otetaan päättäväinen linja koskien Iranin ydinkysymystä (Aso 24.12.2006; Aso 26.3.2007; Koumura 4.3.2008). Maa ei Japanin painostuksesta huolimatta ole osoittanut riittävää avoimuutta tai luopunut uraanirikastamisohjelmistaan. Osoituksena puutteellisesta tiedottamisesta ja riittämättömästä yhteistyöstä Iranin taholta on ulkoministeri Okadan (26.9.2009) lausunto, jossa tieto Iranin rakentamasta uudesta uraanirikastamosta otettiin huolestuneena vastaan: ”Japani on pahoillaan siitä, että Iranin islamilainen tasavalta rakensi uuden uraanirikastamon ilmoittamatta siitä. Japani jakaa muiden maiden huolet koskien laitoksen rakentamista”⁵⁵.

Niin Pohjois-Korean ydinkokeet kuin epäilyt siitä, että Iranin haaveilee omasta ydinaseesta, ovat osoituksia kansainvälisten rakenteiden muuttumisesta. Aikaisempien ydinasevaltioiden joukkoon on liittynyt uusi jäsen, Pohjois-Korea. Mikäli Iran tulevaisuudessa todella hankkii ydinaseen, muuttaa

---

⁵⁴ Päätöslauselmista ks. UN Security Council (2006a), UN Security Council (2007) ja UN Security Council (2008).

⁵⁵ “Japan regrets the construction of a new uranium enrichment facility by the Islamic Republic of Iran without any notification. Japan shares the concerns of related countries regarding the construction of the facility”.

tämä jälleen kansainvälistä toimintaympäristöä. Toisaalta taas presidentti Barack Obaman myötämielisyys ydinaseiden vähentämiseksi ja poistamiseksi maailmasta ovat osoituksia siitä, että ydinaseisiin liittyvä rakenne voi olla muuttumassa päinvastaiseen suuntaan. Tämän suuntaisia viitteitä näkyy myös Washingtonissa 12.–13.4.2010 järjestetyn huippukokouksen loppujulistuksessa, jossa kokoukseen osallistuneet valtiot lupasivat tukea presidentti Obaman pyrkimyksiä. Vaikka kokouksen loppujulistus ei olekaan sitova, eikä varmuudella voida sanoa, kuinka maat tosiasiallisesti sitä tulevat noudattamaan, on kokouksessa saavutettu yhteisymmärrys valtioiden päämiesten välillä osoitus siitä, että maailman valtiot kannattavat Japaninkin tavoittelemaa ydinaseiden leviämisen estämistä ja riisuntaa laajalti. (Mykkänen 13.4.2010.)

Japanin päämiehet ovat pahoillaan siitä, että fissiilimateriaalin tuotantokieltosopimusta (FMCT) koskevat neuvottelut eivät ole alkaneet. Japani on pyrkinyt eri tavoin helpottamaan neuvottelujen aloittamista, muun muassa antamalla valmisteluasiakirjan Aseidenriisuntakonferenssille (Conference on Disarmament, CD) sekä järjestämällä aiheeseen liittyvän seminaarin Genevessä maaliskuussa 2003. Maa myös toivoo, että ennen kuin FMCT saadaan neuvoteltua, tulisi valtioiden pidättäytyä ydinaseisiin liittyvästä fissiilimateriaalin tuotannosta. (Kawaguchi 4.9.2003; Nakasone 27.4.2009.) Kun neuvottelujen aloittamisesta vihdoinkin päästiin yhteisymmärrykseen, otettiin tämä tieto tyytyväisenä vastaan Japanissa ja toivottiin varsinaisten neuvottelujen alkavan mahdollisimman pian (Nakasone 1.6.2009).

Japani on sitoutunut olemaan hankkimatta ydinaseita. Tällä tavoin Japani haluaa osoittaa, ettei maa osaltaan ole uhka maailman muille valtioille (Kawaguchi 4.9.2003; Hatoyama 24.9.2009a.) Japani on kuitenkin tiiviin yhteistyön seurauksena Yhdysvaltojen ydinaseiden tuoman pelotteen suojassa. Tämän ydinasesuojan ei katsota olevan millään lailla ristiriidassa Japanin harjoittaman ydinasepolitiikan kanssa. Pitämässään lehdistötilaisuudessa ulkoministeri Yoriko Kawaguchi (27.8.2003) selitti tätä näkemystään sillä, että niin pitkään, kun maailmassa on ydinaseita, on Japaninkin haettava turvaa jostakin, joka pystyy tarjoamaan tällaisen suojan. Japanin tavoitteena kuitenkin on ydinasearsenaalien vähentäminen maailmassa ja lopulta luopuminen niistä kokonaan, mutta siihen asti maan on kyettävä suojautumaan ydinaseiden tuomalta uhkalta. (Ks. tästä myös Tanaka 8.9.2001b; Nakasone 27.4.2009.) Ulkoministeri Kawaguchi (27.8.2003; 16.9.2004) vakuuttaa, ettei Japani tule hankkimaan tulevaisuudessa ydinaseita: ”Me emme muutu

ydinasevaltioksi”⁵⁶ (Kawaguchi 16.9.2003). Japanin taholta ydinaseita koskevalle rakenteelle ainoa mahdollinen – ja toivottava – kehityssuunta on siis niiden lopullinen hävittäminen maailmasta.

Japanin päämiesten puheissa painotetaan Japanin olevan rauhan asialla oleva valtio, joka ei uhkaa toisia valtioita: ”Toisen maailmansodan jälkeen Japani valitsi asemansa kansainvälisessä yhteisössä kansana, joka on omistautunut rauhalle, ja joka on vankasti päättänyt, ettei sodan hävitystä tule koskaan toistaa”⁵⁷ (Kawaguchi 4.9.2003). Tuomalla tätä asiaa näkyvästi esiin puheissaan päämiehet pyrkivät vahvistamaan ja uusintamaan japanilaisten rauhan identiteettiä kansainvälisen yhteisön silmissä. Maa on päämiesten mukaan noudattanut ja tulee noudattamaan kolmea ydinaseettomuus-periaatettaan, eli ei omista, valmista tai salli ydinaseita tuotavaksi maahan (ks. esim. Kawaguchi 4.9.2003; Machimura 2.5.2005; Nakasone 27.4.2009). Tämä uskottelu todettiin kuitenkin viimein myös Japanin taholta vääräksi tiedoksi, sillä pääministeri Yukio Hatoyaman asettama tutkimusryhmä totesi Yhdysvaltain ydinaseilla varustettujen alusten vierailleen japanilaisissa satamissa kylmän sodan aikana. Tiedon julkistamisen yhteydessä kuitenkin vakuutettiin, että Japani jatkaa ydinaseettomuus-periaatteidensa noudattamista myös tulevaisuudessa, ja asia haluttiin yleisön tietoon osana uuden hallituksen avoimempaa politiikkaa. (The Mainichi Daily News 9.3.2010.)

Japani on vuodesta 1995 alkaen esittänyt YK:n yleiskokoukselle ehdotelman täydellisestä luopumisesta ydinaseista. Vuosien mittaan se on saanut kannatusta YK:n jäsenvaltioiden joukossa yhä enenevässä määrin, minkä seurauksena ydinaseiden vastaisen normin voidaan katsoa vahvistuneen kansainvälisesti ja japanilaisten edesauttaneen tätä kehityssuuntaa. Ulkoministeri Nakasone (27.4.2009) katsookin ydinaseista luopumisen saaneen pitkältä ajalta moneen vuoteen lisää vauhtia. Yhdysvaltain presidentti Obaman osoittama päättäväisyys kohti ydinaseetonta maailmaa lisäsi uskoa tähän näkemykseen, samoin kuin Yhdysvaltain ja Venäjän päätös ryhtyä neuvotteluihin strategisten aseiden määrää koskevan START I -sopimuksen (Strategic Arms Reduction Treaty I) korvaamiseksi⁵⁸. Japani toivookin yhteistyön vahvistuvan Yhdysvaltain ja Venäjän välillä ja maiden näyttävän mallia sekä ottavan johtavan roolin ydinasevaltioiden joukossa ydinaseiden vähentämiseksi ja lopulta kohti ydinaseetonta maailmaa. (Nakasone 2.4.2009; Nakasone 27.4.2009; Nakasone 7.7.2009.) Kaikkien maiden on osallistuttava ydinaseiden

---

⁵⁶ “We will not go nuclear”.

⁵⁷ “After World War II, Japan chose to establish its position in the international community as a nation dedicated to peace, with a strong determination that the devastation of war never be repeated”.

⁵⁸ START I -sopimus umpeutui 5.12.2009 (ACA 16.2.2010), mutta 8.4.2010 sopimus sai jatkoa, kun Yhdysvallat ja Venäjä pääsivät sopuun ydinaseiden vähentämisestä koskevissa neuvotteluissa ja allekirjoittivat kymmenvuotisen jatkosopimuksen Prahassa (Baer 8.4.2010). Japanin pääministeri Hatoyama otti uutisen sopimuksesta tyytyväisenä vastaan ja toivoo maiden ratifioivan sopimuksen mahdollisimman pian (The Mainichi Daily News 9.4.2010).

vastaisuuden vahvistamiseen: ”Kaikilla maailman kansoilla, niin ydinaseellisilla kuin ydinaseettomilla, on vastuu toimia ydinaseiden riisumiseksi ja leviämisen estämiseksi”⁵⁹ (Hatoyama 24.9.2009a), sillä pääministeri Ason (30.6.2009) sanoin ”[m]e itse luomme turvallisen maailman”⁶⁰.

Takaiskuna edellä mainitulle ydinaseiden riisumiselle tuli kuitenkin Pohjois-Korean ohjuskoe samana päivänä, kun presidentti Obama piti puheen ydinaseettoman maailman puolesta Prahassa (Nakasone 14.4.2009). Kritiikin kohteeksi päämiesten puheissa joutuu myös Kiina, joka ei Yhdysvaltojen, Venäjän, Iso-Britannian ja Ranskan tavoin ole vähentänyt ydinasearsenaaliaan kylmän sodan päättymisen jälkeen kuin vasta aivan viime aikoina. Maa on sen sijaan modernisoinut ydinaseitaan. Lisäksi Kiina ei paljasta tietoja ydinaseistaan, eikä myöskään avoimesti kerro ydinaseistustaan koskevista tulevaisuuden suunnitelmista. (Nakasone 27.4.2009.)

4.3. Militarismin vastaisen normin muutokset: Itsepuolustusjoukkojen toimien laajentaminen ja laajeneminen

Nostin jo johdannossa esiin sen, että Japanin itsepuolustusjoukot ovat vuoden 1992 voimaan astuneen kansainvälisiä operaatioita koskevan lain myötä osallistuneet erilaisiin rauhanomaisiin tehtäviin ympäri maailman. Laissa määrätään seuraavat viisi periaatetta, joita operaatioiden aikana tulee noudattaa: 1) aseellisten konfliktien osapuolten tulee olla sopinut aselevosta; 2) sekä aseellisten konfliktien osapuolten että vastaanottavien valtioiden tulee olla hyväksynyt YK:n rauhanturvaamisoperaatiot sekä Japanin osallistuminen kyseisiin operaatioihin; 3) operaatioiden tulee ehdottomasti olla puolueettomia, eli aseellisten konfliktien osapuolia ei saa suosia; 4) mikäli jokin edellä mainituista ehdoista ei enää päde, voi Japanin hallitus lakkauttaa kansainväliset rauhanturvaamiskomennukset; ja 5) aseiden käyttö on rajoitettu minimaaliseen itsepuolustukseen. (International Peace Cooperation Headquarters 2010.)

Japanilaiset toivovat, ettei kukaan joutuisi kokemaan samanlaista kärsimystä, mitä heidän maansa ja kansansa joutuivat toisen maailmansodan lopulla atomipommien pudottamisen seurauksena kokemaan. Itsepuolustusjoukkojen toimien laajentaminen kansainvälisiin operaatioihin osallistumisen myötä on tapa edesauttaa tätä pyrkimystä. Osallistuminen pysyvän rauhan rakentamiseen ja terrorismin poistamiseen ovat keinoja, joilla voidaan sekä ehkäistä aseiden leviämistä että parantaa maailman turvallisuutta, mitkä tavoitteet olen jo useamman kerran tämän työn aikana nostanut esiin Japanin pyrkimyksinä, sillä Japanin turvallisuus ja vauraus ovat kiinteästi

---

⁵⁹ “All nations of the world, with or without nuclear weapons, have the responsibility to take action towards nuclear disarmament and non-proliferation”.

⁶⁰ “It is we ourselves that create a world that is secure”.

yhteydessä kansainvälisen yhteisön turvallisuuteen ja vaurauteen (ks. esim. Koizumi 4.2.2002). Rauha ja tasapaino maailmassa ovat myös korvaamattomia Japanin kansallisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ottaen huomioon rajattoman uhkan, joka seuraisi terrorismin uhkasta yhdistettynä joukkotuhoaseisiin, on tärkeää, että [...] terroristien joukkotuhoaseiden ja ohjusten saaminen ja käyttö estetään⁶¹ (Kawaguchi 19.1.2004).

Nojautuen sille uskomukselle, että kansainvälisen yhteisön rauha ja vakaus mahdollistavat Japanin kansallisten tavoitteiden edistämisen, Japani aikoo ennakoivasti laajentaa osallistumistaan Yhdistyneiden kansakuntien rauhanturvaamisoperaatioihin ja muihin kansainvälisiin rauhantoihintoihin⁶² (Nakasone 28.1.2009).

Yhdysvalloissa 11.9.2001 tapahtuneiden terroristi-iskujen jälkeen Japanin hallitus päätti nopeasti antaa tukensa liittolaiselleen Yhdysvalloille ja ryhtyä yhteistyöhön terrorismin vastaisessa taistelussa, sillä kuten pääministeri Koizumin (19.9.2001) antamasta lausunnosta käy ilmi, iskujen katsottiin olevan hyökkäyksiä koko ihmiskunnan rauhaa, vapautta ja demokratiaa vastaan. Näkemällä terrorismin tällä tavoin koko ihmiskuntaa uhkaavana toimintana, pääministeri Koizumi pystyy perustelemaan päätöksensä osallistua terrorismin vastaiseen taisteluun myös Japanin kansallisia tavoitteita noudattavana toimintana. Saavuttaakseen ja pitääkseen arvostetun paikan kansainvälisessä yhteisössä, mikä tavoite on kirjattuna myös Japanin perustuslain johdantoon⁶³, Japanin oli muiden maiden tavoin noudatettava uudeksi kansainväliseksi normiksi nousutta terrorismin vastaisuutta ja taistelua sitä vastaan. Päämiesten puheiden avulla tämän toiminnan osoitetaan olevan hyväksyttävää: ”Terrorismi leviää maailmanlaajuisesti ja siitä on tullut syrjimätöntä [...] Terroristien toiminnan kurissa pitämiseksi, on äärimmäisen tärkeää edistää eri maiden välistä yhteistyötä”⁶⁴ (Kawaguchi 19.1.2004).

Jo hyvin varhaisessa vaiheessa Koizumi (19.9.2001) kuitenkin kiinnitti huomiota siihen, että Japanin perustuslain yhdeksäs artikla ja terrorismin vastainen sota saattaisivat olla ristiriidassa keskenään. Japanin hallituksen ensimmäistä vastausta terrorismin vastaisiin toimiin – itsepuolustusjoukkojen lähettämistä avustustoimiin ja tiedon keräämiseen – ei kuitenkaan pidetty yhdeksännän artiklan vastaisena (ibid.). Toisaalta tulkinnat yhdeksännestä artiklasta rajasivat Japanin toimia ja toimivat selityksenä kansainväliselle yhteisölle siitä, ettei Japani voi

---

⁶¹ “Given the immeasurable threat that would result when the threat of terrorism were coupled with weapons of mass destruction, an important task is to prevent to prevent the acquisition and use of weapons of mass destruction and missiles by [...] terrorists”.

⁶² “Grounded in the belief that the peace and stability of the international community make it possible for Japan to further its national interests, Japan intends to proactively expand its participation in United Nations peacekeeping operations (PKO) and other international peace activities”.

⁶³ Ks. Liite 1.

⁶⁴ “Terrorism is spreading globally and is becoming non[-]discriminatory [...] In order to maintain terrorist activity, it is vital to promote cooperation among various countries”.

perustuslakinsa puitteissa osallistua sotilaallisiin operaatioihin. Toisaalta taas kotimaisen yleisön tuen saaminen joukkojen lähettämiseksi oli myös tarpeellista. Rauhanomaista osallistumista terrorismin vastaiseen sotaan ei tulkittu ristiriitaiseksi rauhan puolesta puhuvan kansan perustuslaille.

Japanin parlamentti hyväksyi 29.10.2001 Terrorismin vastaisen erityislain (Anti-Terrorism Special Measures Law), jonka myötä Japanin itsepuolustusjoukot pystyivät osallistumaan terroritekojen estämiseen ja niiden kitkemiseen pois maailmasta toimimalla yhteistyössä ja tukemalla terrorismin vastaiseen taisteluun osallistuvien toisten maiden sotavoimia (GOJ 29.10.2001). Pääministeri Koizumi (4.2.2002) korosti lain tärkeyttä niin kansainvälisen kuin Japanin rauhan ja turvallisuuden kannalta, sillä ”[e]mme koskaan voi olla varmoja, milloin [terroristien ja joukkotuhoaseiden] uhka kohtaa Japania”⁶⁵ (Koizumi 20.3.2003b) ja ”[n]ykyäpäivänä terroristit voivat hyökätä meitä vastaan missä päin maailmaa tahansa”⁶⁶ (Koizumi 13.9.2002b) Lisäksi pääministeri painotti lain mahdollistamaa Japanin oma-aloitteista ja aktiivista osallistumista kansainvälisen yhteisön toimiin (Koizumi 4.2.2002). Laissa toiminta rajoitettiin taistelualueiden ulkopuolelle ja kiellettiin voiman käyttö (aseiden käyttö oli kuitenkin sallittua itsepuolustuksessa). Laki oli alun perin voimassa kaksi vuotta, mutta sitä jatkettiin erillisillä laeilla (Extension of the Anti-Terrorism Special Measures Law) vuosina 2003, 2005 ja 2006 (ks. MOFA 27.9.2006).

Marraskuussa 2007 Japani joutui keskeyttämään avustusoperaationsa viimeisimmän terrorismin vastaisen erityislain umpeuduttua. Koska terrorismin vastainen sota ei kuitenkaan ollut ohitse, katsottiin Japanissa tarpeelliseksi edelleen osallistua aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön omasta aloitteesta. Tammikuussa 2008 voimaan astuikin uusi laki, Erityislaki täydennysavusta (Replenishment Special Measures Law). Verrattuna terrorismin vastaiseen erityislakiin tämä uusi laki kavensi Japanin itsepuolustusjoukkojen toimia: täydennystoimien lisäksi vuoden 2001 lakiin kuului osana myös etsintä- ja pelastustoimet sekä humanitaarisen avun antaminen Lähi-idän alueen ihmisille. Uudessa laissa Japanin tuki rajoittui täydennystoimiin, eli lähinnä alusten tankkaukseen ja vesivarastojen täydennykseen. (MOD huhtikuu 2008.) Laki täydennysavusta oli voimassa vuoden, mutta sitä jatkettiin vielä vuodella⁶⁷.

---

⁶⁵ “We can never be sure when the threat [of terrorism and weapons of mass destruction] will fall upon Japan”.

⁶⁶ “Terrorists could strike us anywhere in the world today”

⁶⁷ Erityislaki täydennysavusta umpeutui 15.1.2010, mutta pääministeri Hatoyama lupasi Japanin kuitenkin edelleen osallistuvan terrorismin vastaiseen taisteluun määrittelemättä sen tarkemmin, mitä toimia Japani tulevaisuudessa tulee tekemään (Hatoyama 15.1.2010).

Terrorismin vastaisessa taistelussa yksi keskeinen asia, joka on otettava huomioon, ovat pitkän tähtäimen suunnitelmat. Ilman kokonaisvaltaisia suunnitelmia terrorismin kitkemiseksi, taistelu sitä vastaan on hyödytöntä. Pelkkien sotilaallisten operaatioiden kautta terrorismia ei voida poistaa maailmasta eikä rauhaa saavuttaa. (Kawaguchi 4.2.2002; Koizumi 21.9.2004.) Tätä ajatusta tukee Japanin jälleenrakennustoimet Afganistanissa. Rauhan pysyvyyden varmistaminen taistelujen jälkeen, on yksi askel kohti vakaampaa maailmaa: ”Rauhan saavuttaminen on alku, ei loppu”⁶⁸ (Kawaguchi 16.9.2002).

Pysyvän rauhan saavuttaminen on olennainen kaikissa konfliktitilanteissa. Niinpä Japanin itsepuolustusjoukkoja lähetettiin myös Irakiin tilannetta varten säädetyn erityislain nojalla (Law Concerning the Special Measures on Humanitarian and Reconstruction Assistance in Iraq)(ks. MOFA 19.2.2010). Irakin jälleenrakennus nähdään Japanissa tärkeänä koko Lähi-idän ja lopulta myös koko kansainvälisen yhteisön vakauden säilyttämiseksi ja terrorismin ehkäisemiseksi. Osallistuminen Irakin jälleenrakentamiseen ja rauhan pysyvyyden varmistaminen alueella on siten Japanin etujen ja tavoitteiden mukaisia ja esillä useissa pääministeri Koizumin puheissa (ks. esim. 20.3.2003a; 9.12.2003a; 9.12.2003b; 19.1.2004).

Yhdysvaltain ja sen sotaan osallistuneiden liittolaisten hyökättyä Irakiin, pääministeri Koizumi (20.3.2003b) katsoi tarpeelliseksi ilmoittaa, ettei Japani tule osallistumaan sotilaallisiin operaatioihin eikä käyttämään voimatoimia. Kun Japani taisteluiden päätyttyä lähetti joukkojaan antamaan humanitaarista apua sekä avustamaan Irakin jälleenrakentamisessa, painotti pääministeri Koizumi (9.12.2003b; ks. myös 9.12.2003a; 19.1.2004) jälleen, etteivät itsepuolustusjoukot ole lähdössä taistelemaan Irakiin: ”He [itsepuolustusjoukot] eivät osallistu voimankäyttöön. He eivät osallistu taisteluihin. He eivät ole menossa sotimaan.”⁶⁹ Jatkuva vakuuttelun tarve Japanin osallisuudesta kansainvälisiin operaatioihin vain rauhanomaisesti toimii muistutuksena niin kotimaiselle kuin kansainvälisellekin yleisölle Japanin halusta toimia rauhan puolesta ja vahvistavat molemmille yleisöille japanilaisten rauhan kansan identiteettiä. Samalla vakuuttelut myös oikeuttavat Japanin itsepuolustusjoukkojen osallistumisen kansainväliseen toimintaan siinä muodossa, mikä on Japanille sopivinta, eli rauhanomaiseen toimintaan (ks. esim. Koizumi 9.12.2004).

---

⁶⁸ “Achieving peace is a start, not an end.”

⁶⁹ “They [the Self Defense Forces] will not engage in the use of force. They will not participate in combative activities. They are not going to war.”

Japanissa esiintyi huolta itsepuolustusjoukkojen Irakiin lähettämisen mahdollisesta perustuslain vastaisuudesta. Pääministeri Koizumi (9.12.2003b) löysi kuitenkin perustuslain johdannosta sopivan kohdan, jonka mukaan joukkojen lähettäminen oli perusteltua:

Me tunnustamme, että kaikilla maailman kansoilla on oikeus elää rauhassa, ilman pelkoa ja puutetta. Me uskomme, ettei yksikään kansa ole vastuussa vain itselleen, vaan että poliittisen moraalilait ovat universaaleja; [...] Me, Japanin kansa, annamme kansallisen kunniamme vakuudeksi näiden ylevien ihanteiden ja päämäärien saavuttamiseksi kaikin keinoin.⁷⁰

Pääministeri Koizumi (ibid.; 19.1.2004; 9.12.2004) katsoi lisäksi, että itsepuolustusjoukot ovat oikean koulutuksen ja varustusten myötä ainoa ryhmä, joka alueelle voidaan lähettää suorittamaan tehtäviä, ja vastuullisena kansainvälisen yhteisön jäsenenä tämä on myös Japanin velvollisuus. Tällä tavoin hän pyrki sekä vahvistamaan rauhanajattelua noudattavaa identiteettiä kuulijoidensa keskuudessa että vakuuttamaan japanilaiset siitä, etteivät itsepuolustusjoukkojen toimet uhkaa tuota kyseistä identiteettiä. Samalla hän kykeni lähettämään kansainväliselle yhteisölle viestin, jossa Japani ottaa paikan vastuullisten toimijoiden joukossa esiintyen kuitenkin samalla rauhan puolestapuhujana.

Japanilaisten Irakissa tekemä työ on saanut kiitosta niin päämiesten puheissa kuin kansainvälisestikin. Pääministeri Koizumi (9.12.2004) muistuttaakin, että Japanin itsepuolustusjoukot tekevät arvokasta työtä, joka tullaan muistamaan kauan aikaa. Tällä tavoin päämiehet muistuttavat puheillaan kuulijoita rauhanomaisen työn merkityksestä ja tärkeydestä turvallisemman maailman saavuttamiseksi. Itsepuolustusjoukot poistuivat Irakista vuoden 2008 loppuun mennessä toimittuaan alueella lähes viiden vuoden ajan. Vaikka itsepuolustusjoukot eivät enää alueella toimikaan, painotti ulkoministeri Nakasone (28.1.2009) parlamentille pitämässään puheessa, että Japanissa tullaan edelleen tekemään töitä sen eteen, että joukkojen tähän mennessä suorittamat avustustyöt ovat jatkossakin hyödyksi niin irakilaisille kuin japanilaisille erilaisten yhteistoimintojen kautta.

Terrorismin ohella lisääntynyt piratismi aiheuttaa huolta Japanissa, sillä saarivaltiona maa on riippuvainen merenkäynnin turvallisuudesta. Sekä terrorismi että piratismi ovat uhkia Japanille, joka tuo lähes yhdeksänkymmentä prosenttia öljystä Intian valtameren kautta. Siksi turvallisen merenkäynnin varmistamisen alueella katsotaan olevan hyvin tärkeää myös Japanin tavoitteiden saavuttamiseksi sekä kansalaisten ja heidän omaisuutensa turvaamisen takaamiseksi. (Aso 25.9.2008; Nakasone 28.1.2009.) Aikaisemmin esillä olleen täydennysapua koskevan erityislain

---

⁷⁰ “ We recognize that all peoples of the world have the right to live in peace, free from fear and want. We believe that no nation is responsible to itself alone, but that laws of political morality are universal; [...] We, the Japanese people, pledge our national honor to accomplish these high ideals and purposes with all our resources. (Ks. Liite 1.)

lisäksi Japanin parlamentti säätikin piratismia koskevan lain: Laki merirosvouksen rangaistavuudesta ja toimista merirosvousta vastaan (Law on the Penalization of Acts of Piracy and Measures against Acts of Piracy), joka tekee merirosvouksesta rangaistavan teon Japanin lakijärjestelmän mukaan (MOD 2009, 401–402). Lain myötä japanilaiset voivat suojella oman maansa alusten lisäksi muidenkin maiden aluksia, ja muutenkin vastata piratismiin tehokkaammalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla (Aso 19.6.2009.) Jo ennen edellä mainitun lain täytäntöönpanoa (19.6.2009), Japanin laivaston alukset olivat aloittaneet japanilaisten alusten saatto-operaatiot Adeninlahdella hallituksen ja pääministerin päätöksellä (MOD 2009, 127–9).

Huolimatta siitä, että Japanissa on säädetty laki koskien kansainvälisiin operaatioihin osallistumista, tämän luvun aikana on käynyt ilmi, että monissa tapauksissa, kun Japanin itsepuolustusjoukkoja on lähetetty erilaisiin tehtäviin, on siihen vaadittu erityislaki. Erityislakien säätäminen on ollut tarpeellista uusien kansainvälisten normien – terrorismin ja piratismiin vastaan taistelemisen – seurauksena. Nämä uudet rakenteet ovat asettaneet Japanin valtiolle uusia tavoitteita ja haasteita, joihin sen on ollut pakko vastata rauhan saavuttamisen tavoittelemiseksi ja ydinaseiden leviämisen estämiseksi. Pääministeri Fukuda (4.1.2008) nostaa tämän erityislakien säätämisen ongelmallisuuden esiin, koska jokaisen erillisen lain säätämiseen kuluu tietty määrä aikaa. Japanin ei siis ole mahdollista vastata tarpeeksi nopeasti ja sujuvasti muuttuviin tarpeisiin ja tilanteisiin rauhanturvaamistehtävissä. Asian edistämiseksi ja itsepuolustusjoukkojen tehokkaan toiminnan takaamiseksi niin pääministeri Fukuda (4.1.2008; 18.1.2008) kuin ulkoministeri Koumura (18.1.2008) ottavat esille yleisen lain säätämisen koskien itsepuolustusjoukkojen rauhanturvaamisoperaatioita. Hatoyaman hallituksen myötä tätä asiaa ei enää nostettu päämiesten puheissa esille. Pääministeri Aso (30.6.2009) kritisoi ennen hallituksen vaihtumista, että demokraattinen puolue yritti jo oppositiossa ollessaan estää Japanin kannalta tärkeiden päätösten tekemistä, kuten itsepuolustusjoukkojen lähettämistä Irakiin, Intian valtamerelle ja Somalian rannikolle, minkä toimien siis katsottiin edistävän Japanin turvallisuutta ja vaurauden kasvua.

Tämän hetkinen Japanin perustuslain sananvalinta on jättänyt tilaa tulkinnalle. Japanissa tätä on käytetty hyväksi useampaankin otteeseen, kuten uudelleen aseistautumisen ja itsepuolustusjoukkojen kansainvälisiin operaatioihin osallistumisen yhteydessä. 2000-luvun uudenlainen turvallisuusympäristö terrorismin ja piratismiin lisääntymisineen on saanut Japanissa aikaiseksi sen, että perustuslain uudistaminen nähdään tarpeellisena: ”[M]e [Japanin hallitus] uskomme, että voidaksemme osallistua suuremmissa määrin maailman rauhan ja vakauden luomiseen, meidän on uudistettava kansallisen turvallisuuden laillista pohjaa vastaamaan nykyajan

tarpeisiin”⁷¹ (Abe 26.1.2007). Japanin toivotaan voivan osallistua vielä aktiivisemmin ja oma-aloitteisemmin laajempiin toimiin yhdessä muun kansainvälisen yhteisön kanssa. Tällä tavoin Japanin olisi mahdollista vaikuttaa omaan turvallisuuteensa ja vaurauden säilyttämiseen entistä paremmin. (Abe 26.9.2006; Abe 3.5.2007.)

Pääministeri Aben puheissa (26.9.2006; 29.9.2006; 19.12.2006; 26.1.2007) on erityisesti esillä perustuslain kieltämä kollektiivinen itsepuolustus. Hän haluaa tutkia tiettyjä yksittäisiä tapauksia, jotta voitaisiin selvittää, mitkä tapaukset kuuluvat kollektiivisen itsepuolustuksen piiriin ja niiden suhdetta perustuslakiin ja sen tulkintaan. Valtion päämiehenä hän on lopulta vastuussa kansan turvallisuudesta. Myös pääministeri Aso (4.1.2009) selventää hallituksen näkemystä kollektiivisesta itsepuolustuksesta: sen katsotaan edelleen olevan perustuslain vastaista. Merirosvousta koskevan lain myötä perustuslain tulkintaa tällä kohtaa on siis osittain muutettu, kun itsepuolustusjoukot voivat uuden lain ansiosta suojella myös muiden maiden lippujen alla seilaavia aluksia. Pääministeri Aso (ibid.) halusikin kiinnittää asiaan erityistä huomiota jo aikaisemmin, sillä esimerkiksi Somalian rannikolla toimivien merirosvojen katsottiin voivan saattaa alueelle mahdollisesti lähetettävät Japanin itsepuolustusjoukot suureen vaaraan, ellei heillä ole valtuuksia toimia ja vastata sopivalla tavalla merirosvojen aiheuttamaan uhkaan.

Erityislakien kohdalla mainitsemani Japanin tavoitteiden ja haasteiden muuttuminen kansainvälisessä toimintaympäristössä tapahtuneista muutoksista johtuen liittyy myös keskusteluun perustuslain tulkintamisesta (uudella tavalla). Japanilaisten päättäjien on tulkintoja tehdessään pohdittava maan kansallisia tavoitteita tässä uudessa ympäristössä ja niiden vastaavuutta tämän hetken tarpeisiin sekä suunnattava ne ulottuviksi tulevaisuuteenkin. Jos itsepuolustusjoukkojen toimia laajennetaan liikaa, saattaa rauhan puolesta puhuvan kansan identiteetti kärsiä niin kansainvälisen kuin kansallisenkin yleisön silmissä, koska puheet ja toimet eivät enää vastaisi toisiaan. Toisaalta päämiehet myös muistuttavat yleisöään siitä, että Japani on uskollisesti seurannut valitsemaansa rauhan linjaa toisen maailmansodan jälkeen, eikä sitä enää tulisi pitää uhkana:

[M]e [japanilaiset] olemme käyttäneet diplomatiaa rauhaa rakastavana kansana [...] ilman turvautumista aseellisiin konflikteihin toisen maailmansodan jälkeen⁷² (Machimura 29.4.2005a).

Rauhaa rakastavana kansana Japani on edistänyt sellaisia toimia [kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta] vuosikymmenten ajan⁷³ (Machimura 29.4.2005b).

⁷¹ “[W]e [the government of Japan] believe that, in order to make a greater contributions to the peace and stability of the world, we have to reconstruct the legal basis for national security to befit the times”.

⁷² “[W]e [the Japanese] have exerted diplomacy as a peace-loving nation [...] without resorting to armed conflicts since the end of World War II”.

⁷³ “As a peace-loving nation, Japan has been contributing to such tasks [international peace and stability] for decades”.

[M]enneisyydestä saatiin opetuksiin nojautuen, [Japani] ei tule koskaan poikkeamaan 60 vuotta sitten tekemästään vakaasta päätöksestä toimia Itä-Aasian rauhan, vakauden ja vaurauden saavuttamiseksi⁷⁴ (Aso 3.5.2006).

4.4. Kahdenvälisyys ja kansainvälisyys: Ulkosuhteet eräisiin ydinasevaltioihin ja Yhdistyneisiin kansakuntiin

Pääministeri Yoshiro Mori (31.1.2001) sanoo parlamentille osoitetussa puheessaan, että vastuu ja johtajuus ovat välttämättömiä 2000-luvun Japanin ulkopoliitikassa. Tämä vaatimus näkyy myös muissa päämiesten puheissa: eri tilanteissa nousee usein esille Japanin vastuullinen rooli ja johtajuus. Erityisesti päätöksiä Japanin ryhtymisestä tiettyihin toimiin perustellaan sillä, että siten Japani täyttää vastuullisen roolinsa kansainvälisessä yhteisössä ja täyttää muiden yhteisön jäsenten odotukset. Johtajuudesta puhutaan erityisesti ydinaseiden riisunnan yhteydessä, koska maalla on omakohtaisia kokemuksia atomipommien aiheuttamista tuhoista. Kansainvälisen yhteisön muiden jäsenten luottamuksen ja arvostuksen saaminen ovat myös tärkeitä Japanille, jotta uskottavan johtavan roolin ottaminen onnistuisi.

Suuren merkityksen päämiesten puheissa saavat myös kahdenväliset suhteet ja kansainvälinen yhteistyö. Niiden puitteissa Japani on voinut nauttia rauhantilasta toisen maailmansodan jälkeen, minkä katson tässä tutkielmassa olevan atomipommi-iskut kokeneen Japanin tavoite, kuten jo johdannossakin esitin. Lisäksi japanilaiset ovat yhteisten ponnistelujen kautta kyenneet rakentamaan hyvinvointiyhteiskunnan, jonka tavoitteiden ja turvallisuuden suojele ja edistäminen diplomatian sekä ulkopoliitikan avulla ovat päämiehille ensisijaisen tärkeitä. Pääministeri Koizumi (27.4.2001) esittää lehdistötilaisuudessa näkemyksensä siitä, että syy Japanin viimeisimpään sotaan – siis toiseen maailmansotaan – oli yksinkertaisesti eristäytyminen kansainvälisestä yhteisöstä. Siksi hyvien ja ystävällisten suhteiden saavuttamista niin naapurimaiden kuin maailman muidenkin valtioiden kanssa pidetään tärkeänä. Pari vuotta myöhemmin, Irakin sodan alettua Koizumi (20.3.2003b) nostaa saman asian uudelleen esille: Japani ei saa eristäytyä, vaan sen on jatkettava yhteistyötä kansainvälisen yhteisön muiden jäsenten kanssa ja erityisesti sen tärkeimmän liittolaisen Yhdysvaltojen kanssa.

Koska tarkoituksenani on tutkia atomipommikokemuksen vaikutuksia Japanin ulkopoliitikkaan, ovat suhteet nykyisiin ydinasevaltioihin mielenkiinnon kohteina. Kahdenvälisistä suhteista tärkeimpinä pidetään suhteita Yhdysvaltoihin sekä lähimpiin ydinaseita omistaviin naapurimaihin Kiinaan, Pohjois-Koreaan ja Venäjään. Rauhan ja tasapainon säilyminen Itä-Aasiassa ovat kiinni

---

⁷⁴ “[B]ased on the lessons of the past, [Japan] will never deviate from its firm resolve to work toward peace, stability and prosperity in East Asia”.

kyseisistä valtioista. Japani haluaa parantaa suhteitaan edellä mainittuihin valtioihin, jotta molemminpuolinen luottamus ja rauha säilyisivät alueella, ja jotta toisen maailmansodan aikaiset kokemukset voitaisiin unohtaa molemmin puolin: menneisyyden ei haluta vaikuttavan maiden välisiin suhteisiin. Huolimatta tästä toiveesta, maiden välillä on silti erinäisiä tässä luvussa esille nostamiani kiistakysymyksiä, vaikka ulkoministeri Makiko Tanaka (8.9.2001a) katsookin San Franciscon rauhansopimuksen viisikymmenvuotismuistopäivänä pitämässään puheessa, että sopimuksen allekirjoittamisen myötä ”Japani ja liittoutuneet kykenivät laittamaan pisteen menneisyydelle ja ottamaan uuden askeleen kohti tulevaisuutta”⁷⁵.

Lähi-idän alue on myös tärkeä Japanille, koska Japani tuo kyseiseltä alueelta lähes yhdeksänkymmentä prosenttia raakaöljystään (OECD/IEA 2008, 101) ja alueen epävakaus uhkaa päämiesten lausumien mukaan sekä maailman turvallisuutta että Japanin kansallista tavoitetta turvata energiansaantinsa ja sitä kautta myös säilyttää saavuttamansa vauraus. Lähi-idän alue on jo aikaisemmissa luvuissa ollut esillä enemmän, mutta tässä yhteydessä nostan vielä esiin erityisesti terrorismiin, joukkotuhoaseisiin ja vakauden saavuttamiseen liittyviä asioita.

Muut ydinasevaltiot, Iso-Britannia, Ranska, Intia ja Pakistan, eivät tässä luvussa saa erityistä huomiota, sillä kyseiset valtiot eivät esiinny päämiesten puheissa riittävässä määrin, jotta katsoisin näiden valtioiden esiintuomisen tarpeelliseksi tämän tutkielman tutkimusaineiston tarjoamissa puitteissa. Intia ja Pakistan olivat esillä jo aikaisemmassa ydinaseita koskevassa luvussa. Yhdistyneet kansakunnat (YK) sen sijaan on merkittävä toimija päämiesten puheissa kansainvälisen yhteistyön toiminnan johtamisessa ja ohjaamisessa.

Japanin suhteita Yhdysvaltoihin pidetään äärimmäisen tärkeinä: niistä puhutaan useampaan otteeseen sekä Japanin diplomatian että ulkopolitiikan kulmakivenä. Yhdysvallat mainitaan samoja tavoitteita ja arvoja pitävänä liittolaisena, jonka kanssa Japanin on tärkeää toimia yhdessä erilaisten maailmanlaajuisten ongelmien ratkaisemiseksi. (Ks. esim. Mori 31.1.2001; Koizumi 19.1.2004; Aso 20.1.2006; Nakasone 28.1.2009.) Pääministeri Yukio Hatoyama (16.9.2009) linjaa kuitenkin hallituksensa perusperiaatteissaan, että ulkopolitiikassa ”luovutaan äärimmäisestä kahdenvälisyydestä”⁷⁶, millä hän viittaa nimenomaan Yhdysvaltain ja Japanin liittolaisuuteen. Hatoyama (16.9.2009; 26.10.2009) pitää liittoutumaa hyvin tärkeänä, mutta katsoo, että sitä olisi muutettava tasavertaisempaan suuntaan, jotta myös Japani voisi aktiivisesti tehdä ehdotuksia niin kahdenvälisissä, alueellisissa kuin kansainvälisissä kysymyksissä. Marraskuussa 2009 presidentti

---

⁷⁵ “[E]nabled Japan and the Allied Powers to put an end to the past and take a new step for the future”.

⁷⁶ “[R]ejecting extreme bilateralism”.

Barack Obaman kanssa pidetyssä yhteisessä lehdistötilaisuudessa pääministeri Hatoyamakin (13.11.2009) kutsuu Japani–Yhdysvallat -liittoutumaa ”Japanin koko diplomatian kulmakiveksi”⁷⁷.

Päämiesten puheissa ei missään yhteydessä esiinny mainintaa siitä, että Yhdysvallat oli se valtio, joka pudotti atomipommit Japaniin toisen maailmansodan lopulla. Puheissa on kyllä esillä, että Japani on omakohtaisesti kokenut atomipommien tuhoisat vaikutukset (ks. esim. Koizumi 13.9.2002a; Kawaguchi 3.9.2003; Machimura 2.5.2005; Nakasone 27.4.2009), mutta Yhdysvaltojen rooli tässä yhteydessä jätetään mainitsematta. Tutkimusaineiston puheista löytyy mainintoja siitä, että maat olivat vihollisia toisen maailmansodan aikana, mutta heti perään nostetaan esille joko Yhdysvaltojen antama apu sodan jälkeiselle Japanille (Machimura 29.4.2005a) tai vihollisuussuhteen muuttuminen nykypäivän läheiseksi liittolaisuudeksi (Tanaka 8.9.2001a; Tanaka 8.9.2001b; Koizumi 10.9.2002). Mainintaa sodan jälkeisestä amerikkalais miehityksestäkään ei puheista löydy, vaan päämiesten puheissa painottuu Yhdysvaltojen rooli tuen ja avunantajana pulassa olleelle Japanille (ibid.). Pitämällä Yhdysvaltojen roolin poissa diskursseista, päämiehet pyrkivät unohtuttamaan tämän asian. Vaikka itse atomipommikokemus halutaan pitää esillä ja muistissa, ei Yhdysvaltojen roolista pommien pudottajana haluta muistuttaa.

Japani–Yhdysvallat -suhteet ovat päämiesten puheiden mukaan keskeisessä asemassa rauhan ja vakauden ylläpitämisessä niin Aasia–Tyynenmeren alueella, jolla edelleen esiintyy epävakautta ja epävarmuutta kylmän sodan päättymisestä huolimatta, kuin maailmanlaajuisesti (ks. esim. Kono 31.1.2001; Tanaka 8.9.2001a; Koizumi 10.9.2002; Machimura 21.1.2005; Abe 26.1.2007). Parlamentille osoittamissaan politiikan linjauspuheissa sekä pääministerit että ulkoministerit toivovat voivansa vahvistaa maiden välistä yhteistyötä entisestään politiikan, turvallisuuden ja talouden aloilla. Ulkoministeri Kawaguchin (27.8.2003) näkemys on, että liittoutuma on tärkeä myös Yhdysvalloille, ja maa haluaa säilyttää toimivan yhteistyösopimuksen myös tulevaisuudessa.

Erityisesti turvallisuussopimuksen uskottavuutta haluttaisiin parantaa, sillä sopimuksen mukanaan tuoma viesti toisille valtioille on olennainen osa Japanin turvallisuuspolitiikkaa. Japani–Yhdysvallat -turvallisuussopimuksen tuoma pelote sekä ydinasesuoja ovat Japanin kansallisten tavoitteiden kannalta äärimmäisen tärkeitä. (Ks. esim. Tanaka 8.9.2001b; Koizumi 4.2.2002; Machimura 29.4.2005a.) Maa, joka haluaa esiintyä maailmalla rauhan valtiona, pystyy nostamaan turvallisuuttaan sallimalla Yhdysvaltojen joukkojen läsnäolon maaperällään. Yhdysvaltojen joukkojen läsnäololle maassa annetaan jopa niinkin suuri merkitys, että niiden katsotaan olevan

---

⁷⁷ “[T]he cornerstone for Japan’s entire diplomacy”.

Japanin yli puolivuosisikymmentä kestäneen rauhan tilan ja vaurauden saavuttamisen takana (ks. esim. Kono 31.1.2001; Koizumi 6.1.2003; Nakasone 25.9.2008).

New Yorkissa 10.9.2002 pitämässään puheessa pääministeri Koizumi nosti esille joukkotuhoaseet ja niiden leviämisen estämisen. Epäilyt Irakin omistamista joukkotuhoaseista ja maan toimet YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmien vastaisesti saivat pääministerin vaatimaan Irakia laskemaan YK:n asetarkastajat välittömästi maahan ja joukkotuhoaseiden hävittämistä. Ulkoministeri Kawaguchi (31.1.2003) tuo puheessaan esille myös sen, että Irak on menneisyudessa käyttänyt joukkotuhoaseita, joten menneen kokemuksen kautta voidaan Irakilta odottaa uutta vastaavanlaista toimintaa.

Nämä asiat mielessä pitäen pääministeri Koizumi (10.9.2002) vahvisti maansa tuen Yhdysvalloille taistelussa terrorismia vastaan ja erityisesti Irakin joukkotuhoaseiden suhteen, mutta painotti diplomaattisten keinojen käyttöä:

Meidän [kansainvälisen yhteisön] täytyy säilyttää päättäväinen asenne toistuvien diplomaattisten ponnistelujen kautta. Irakin täytyy suostua YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmiin. Sen pitäisi sallia YK:n asetarkastukset välittömästi ja ilman ehtoja, ja hävittää kaikki joukkotuhoaseet. Japani tulee jatkamaan ponnistelujaan tässä pyrkimyksessä yhdessä Yhdysvaltojen kanssa.⁷⁸

Edeltävästä lainauksesta on rivien välistä luettavissa kehotus Yhdysvalloille edetä diplomatian keinoin Irakin tapauksessa. Monissa muissakin puheissa painotetaan toivetta löytää rauhanomainen ratkaisu Irakin kysymykseen diplomatian kautta (Koizumi 13.9.2002a; Koizumi 18.10.2002; Koizumi 31.1.2003; Koizumi 18.3.2003), mikä toiminta olisi yhdenmukaista japanilaisten rauhan puolesta puhumisen kanssa. Kansainvälistä yhteistyön ja koordinoinnin merkitystä pidetään kaikkein tärkeimpänä, mikäli Yhdysvallat aloittaa toimet vastauksena Irakille (Koizumi 13.9.2002b).

Maaliskuussa 2003, kun Yhdysvaltain hyökkäys Irakiin alkoi olla jo hyvin todennäköinen, pääministeri Koizumi (18.3.2003) kertoi antamassaan haastattelussa Japanin tukevan Yhdysvaltoja, mikäli hyökkäys tapahtuisi. Hän esitti näkemyksensä, että hyökkäys olisi oikeutettu YK:n antamien päätöslauselmien 1441, 687 ja 678⁷⁹ perusteella sekä kaikkien diplomaattisten yritysten kariuduttua (ks. tästä myös Koizumi 20.3.2003a; Koizumi 20.3.2003b). Samalla hän kuitenkin myös painotti useaan kertaan, ettei Japani osallistu sotilaalliseen toimintaan tai sotaan, eikä käytä voimatoimia, vaan tekee omat päätöksensä tarpeellisiksi katsomistaan toimista. Tällä tavoin pääministeri Koizumi

⁷⁸ "We must maintain a resolute attitude through diplomatic efforts. Iraq must comply with U.N. Security Council resolutions. It should allow immediate and unconditional U.N. inspection, and it should dispose of any weapons of mass destructions. Japan will pursue efforts in this endeavor together with the United States."

⁷⁹ Päätöslauselmista ks: UN Security Council (1990), UN Security Council (1991) ja UN Security Council (2002).

jälleen vahvasti japanilaisten rauhan identiteettiä sekä kotimaisille että kansainvälisille kuulihoille. Edellä mainittujen vakuuttelujen lisäksi, hän (Koizumi 18.3.2003; 20.3.2003b) pyrki ansaitsemaan kansan tuen Japanin osallistumiselle muistuttamalla kansaa Yhdysvallat–Japani -liittoutuman tärkeydestä Japanin kansallisten tavoitteiden saavuttamisessa – niin menneisyydessä kuin tulevaisuudessakin – sekä siitä, että joukkotuhoaseet ovat erittäin tuhoisia väärissä käsissä ja niiden hävittäminen maailmasta on myös Japanin velvollisuus, vaikka hän itse ”kammoksuu sotaa” ja ”haluaisi välttää sitä”⁸⁰ (Koizumi 20.3.2003b).

Kuten hyvin tiedetään, Yhdysvaltojen hyökkäys Irakiin tapahtui ilman YK:n hyväksyntää. Pääministeri Koizumi kuitenkin vakuutti lehdistötilaisuudessa (20.3.2003b), että Japanin Yhdysvalloille antama tuki ei muuta maan ulkopolitiikan peruslinjaa, joka nojaa *sekä* kansainväliselle yhteistyölle *että* Japani–Yhdysvallat liittolle. Maiden välinen liittoutuma ei siis ole noussut tärkeämpään rooliin Japanin ulkosuhteissa kuin YK:n ympärille rakentunut kansainvälinen yhteistyö. Kun eri puolilta maailmaa alkoi kuulua lausuntoja siitä, että Irakin sota ei ollutkaan oikeutettu ja että se oli virhe, eikä Irakista tultaisi löytämään joukkotuhoaseita, pysyi Japani uskollisena kannalleen ja seiso i liittolaisensa Yhdysvaltojen rinnalla. Asia tulkittiin edelleen niin, että YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmien nojalla, sota oli oikeutettu. (Kawaguchi 16.9.2004; Koizumi 9.12.2004.) Perustelemalla tukensa Yhdysvalloille turvallisuusneuvoston päätöslauselmien avulla päämiehet pyrkivät sekä säilyttämään hyvät suhteet Yhdysvaltoihin että takaamaan sen, että yleensä voiman käytön tuomitsevan valtion rauhan identiteetti säilyisi uskottavana. Pääministeri Koizumi (20.3.2003b) tosin vihjasi jo sodan alettua, että Irakin joukkotuhoaseiden riisunta ei ole sodan ainoa tavoite: ”Tavoitteena on aseidenriisunta. Kuitenkin, nyt kun tilanne on tullut tähän pisteeseen, jossa se tällä hetkellä on, uskon, että Irak ei suostu riisumaan aseitaan niin pitkään kun presidentti Saddam Hussein on maan ylin johtaja.”⁸¹

Päämiesten puheissa Japani–Yhdysvallat -suhteet näyttäytyvät päällisin puolin hyvinä ja ystävällisinä. Maiden välillä on kuitenkin kitkaa ainakin amerikkalaisjoukkojen sijoittumisessa Japanissa. Okinawan saaren asukkaat eivät ole tyytyväisiä tilanteeseen, jossa suurin osa amerikkalaisista tukikohdista ja sotilasta ovat juuri kyseisellä saarella. Maat ovat jo vuosikausien ajan yrittäneet löytää molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun tähän kysymykseen, mutta tuloksia on saatu aikaan vain vähän. Päämiehet kuitenkin lupaavat useissa puheissa pyrkiä löytämään ratkaisun tähän kysymykseen (ks. esim. Koizumi 22.9.2004; Machimura 29.4.2005a; Fukuda

---

⁸⁰ “I abhor war [...] I would like to avoid it”.

⁸¹ “The goal is disarmament. However, now that things have come to the point that they currently are, I believe that as long as President Saddam Hussein is the supreme leader, Iraq will not agree to disarm”

18.1.2008), ja vuonna 2009 Japanin parlamentissa viimein hyväksyttiin ehdotelma Yhdysvaltain merijalkaväkijoukkojen uudelleen sijoittamisesta Okinawalta Guamiin (Nakasone 13.5.2009), mutta ratkaisemattomia kysymyksiä joukkojen sijoittumisen suhteen on vielä jäljellä. Toisaalta Japanissa painitaan myös vaikean dilemman kanssa: kuinka löytää tasapaino Yhdysvaltain tuoman pelotteen, jota pidetään keskeisenä niin Japanin kuin laajemmalti Aasia–Tyynenmeren alueen rauhan ja tasapainon kannalta, ja paikallisille yhteisöille lankeavan kuorman välille (ks. esim. Kawaguchi 4.2.2002; Koizumi 22.9.2004; Machimura 29.4.2005a; Fukuda 18.1.2008; Nakasone 28.1.2009).

Vuonna 2004 pidetyssä YK:n yleiskokousta seuranneessa lehdistötilaisuudessa pääministeri Koizumilta (22.9.2004) kysyttiin YK:n turvallisuusneuvoston uudistamiseen⁸² liittyvä kysymys, jonka johdannossa sanottiin, että Yhdysvallat on aikaisemmin tukenut Japanin pysyvän jäsenyyden saamista, mutta samalla Washingtonissa ei osoiteta halukkuutta YK:n tai turvallisuusneuvoston uudistamiselle. Koizumin vastaus tähän oli hyvin diplomaattinen: Yhdysvaltojen, kuten kaikkien turvallisuusneuvoston jäsenten tuki YK:n uudistamiselle on välttämätön, ja presidentti Bushin kanssa käymänsä keskustelun pohjalta hän sanoi, että Yhdysvallat edelleen tukee Japanin pysyvää jäsenyyttä turvallisuusneuvostossa. Ulkoministeri Machimura (29.4.2005a) otti toisen maailmansodan päättymisen kuusikymmenvuotisvuosipäivänä New Yorkissa pitämässään puheessa hieman tiukemman sävyn. Hän painotti, että erityisesti Yhdysvaltojen pitäisi ymmärtää uudistetun YK:n hyödyllisyys. Lisäksi japanilaiset uskovat, että uudistettu YK vahvistaisi yhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa sekä voisi poistaa perättömät väitökset Yhdysvaltojen yksipuolisen politiikan harjoittamiselta. (Ibid.)

Kiina on Japanille tärkeä naapurimaa: suhteita Kiinan kanssa kuvataan samoin sanoin useissa puheissa ”yksiksi tärkeimmistä kahdensivuisista suhteista”⁸³ (ks. esim. Koizumi 4.2.2002; Kawaguchi 19.1.2004; Machimura 21.1.2005). Päämiesten puheista käy selväksi, että Japani–Kiina yhteistyöllä on tärkeä rooli sekä alueellisen että maailmanrauhan edistämässä. Tämän vuoksi olisikin tärkeää, että maat kykenisivät kehittämään suhteitaan ystävällisessä hengessä ja kasvattamaan keskinäistä luottamusta ja ymmärrystä. Japanin päämiehet toivovatkin Kiinalta avoimuutta vakaiden suhteiden rakentamiseksi. (Ks. esim. Kono 31.1.2001; Koizumi 31.1.2003; Koumura 18.1.2008; Nakasone 28.1.2009.)

Kiinan ja Japanin välisiä suhteita hiertää edelleen Japanin kolonialistiset pyrkimykset alueella sekä vuonna 1931 tekemä hyökkäys Kiinaan. Maiden välisessä yhteisessä julkilausumassa vuodelta

---

⁸² Lisää YK:n uudistamisesta on tämän luvun lopussa.

⁸³ “[O]ne of the most important bilateral relationships”.

1972, jonka myötä Kiinan ja Japanin väliset diplomaattiset suhteet palautettiin, Kiina pidättäytyy kaikista korvausvaatimuksista⁸⁴ koskien toista maailmansotaa, mutta hyväksyttävää anteeksipyyntöä Japanin aiheuttamasta kärsimyksestä on silti odotettu. Vuoden 1972 julkilausumassa Japani tunnustaa syyllisyytensä aiheuttamilleen kärsimyksille Kiinassa, mutta virallista anteeksipyyntöä siihen ei sisälly. (MOFA 29.9.1972.) Japani on kyllä useaan otteeseen pyytänyt anteeksi tekojaan ja maiden välisen julkilausumankin jälkeen myöntänyt aiheuttamansa kärsimyksen. Esimerkiksi pääministeri Koizumi (22.4.2005) esitti julkisen anteeksipyyntön Aasian maille Jakartalla pidetyssä Aasian ja Afrikan maiden päämiesten huippukokouksessa, mutta Kiinassa tätä katumuksen osoitusta ei hyväksytty. Kiina odottaa enemmän tekoja kuin puheita osoituksena historian tapahtumien vastuunottamisesta, ja näin ollen Japanin poliitikkojen vierailu aikaisemminkin esillä olleessa Yasukuni-temppelissä juuri ennen anteeksipyyntöä nähtiin selkeämpänä osoituksena japanilaisten suhtautumisesta toisen maailmansodan aikaisiin tapahtumiin. (Ibrahim 2005.)

Erilaiset tulkinnat ja näkemykset historian tapahtumista Kiinassa ja Japanissa vaikuttavat maiden välisiin suhteisiin. Japanin päämiehet ottavat puheissaan vastuun historiasta, koska tietävät sen olevan tärkeää suhteiden parantamiseksi. Japanilaiset ymmärtävät kiinalaisten kannan historian tapahtumiin, mutta toivovat, että mennyt voitaisiin jättää taakse ja sen sijaan keskittyä nykypäivän mukanaan tuomien haasteiden ratkaisemiseen ja yhteisen tulevaisuuden rakentamiseen. (Machimura 29.4.2005a; Koizumi 15.8.2005b; Aso 7.12.2005; Aso 20.1.2006.) Esimerkiksi ulkoministeri Aso (7.12.2005) haluaa muistuttaa kiinalaisia Japanin seuraamasta rauhan tiestä toisen maailmansodan jälkeen seuraavasti:

Toivon todella, että [...] kiinalaiset katsovat tätä asiaa [mennyttä historiaa] Japanin viimeisen 60 vuoden aikana seuraaman tien taustaa vasten. [...] Sodanjälkeisen Japanin historian tosiasiat osoittavat, että haluamme aidosti rauhaa, emmekä aio toistaa menneitä virheitä⁸⁵.

Pääministeri Koizumi (4.1.2005) muistuttaa, että Kiinan ja Japanin pitkä yhteinen historia ei ole täynnä ikäviä tapahtumia, vaan maiden väliset suhteet pohjautuvat kaukana menneisyydessä rakennetuille ystävällisille suhteille. Japanilaiset siis toivovat kiinalaisten unohtavan menneisyyden tapahtumat ja siirtyvän ajattelussa tulevaisuuteen.

---

⁸⁴ Kiinassa Japanin kehitysyhteistyötä on pidetty moraalisenä velvollisuutena ja eräänlaisena hyvityksenä sota-ajan vääryyksistä. Japanissa ei tähän näkemykseen yhdytä, sillä maan katsotaan jo maksaneen menneistä virheistään riittävästi. (Kawai ja Takagi 2004, 274; eriävästä mielipiteestä ks. Fujita 2000, 19.)

⁸⁵ "I hope very strongly that the people of [...] China look at this issue [past history] within the overall context of the road Japan has taken over the past 60 years. [...] The facts of the history of post-war [postwar] Japan prove the sincerity of our aspirations for peace and our determination not to repeat the mistakes of the past".

Kiinan ja Japanin välisistä suhteista puhuttaessa esillä on usein erimielisyyttä aiheuttavat asiat (ks. esim. Kawaguchi 16.9.2004; Machimura 21.1.2005; Koizumi 20.1.2006). Aikaisemmin on esillä ollut jo historian tulkinnan ja Yasukuni-temppelivierailuista aiheutuvat kiistat, mutta Kiinalla ja Japanilla on keskenään kiistaa myös Senkaku-saarten (kiinaksi Diaoyu) omistuksesta. Kiina pitää Senkakun kuuluvan osaksi Taiwanin maakuntaa⁸⁶, ja perustelee vaatimustaan kauaksi historiaan ulottuvien perustein. Japani puolestaan katsoo saarten kuuluvan itselleen, koska ne liitettiin osaksi Japania 1895 sen jälkeen, kun tutkimukset osoittivat, etteivät asumattomat Senkaku-saaret olleet osa Kiinan aluetta. Toisen maailmansodan jälkeen saaret olivat Yhdysvaltain hallinnon alla yhdessä Okinawan kanssa ja ne palautettiin Japanille yhtä aikaa Okinawan palauttamisen yhteydessä 1972. Saarten sijainnilla on merkitystä kummankin valtion talousvyöhykkeelle (Exclusive Economic Zone, EEZ), ja Kiinan ja Japanin välinen kiista Senkakun omistuksesta alkoi 1970-luvun jälkipuoliskolla, kun alueen luonnonvarojen (muun muassa öljyn) hyväksikäyttöön liittyvät kysymykset nousivat esiin. (Huang 1997; MOFA 29.3.2010.) Japanin päämiesten puheista löytyy viittauksia Itä-Kiinan merellä tapahtuviin luonnonvarojen käyttöön liittyvien kysymysten ratkaisemiseen maiden välisten suhteiden parantamiseksi (Kawaguchi 16.9.2004; Machimura 21.1.2005; Nakasone 28.1.2009).

Maiden välisiä suhteita varjostaa myös luottamuksen puute. Siinä missä Kiina seuraa hyvin tarkasti Japanin turvallisuuspoliittisia päätöksiä, ja epäilee maata aina aika ajoin halusta militarisoitua uudestaan (Hook et al. 2005, 191, 194–5), Japani puolestaan on huolissaan Kiinan puolustusmenojen puutteellista tiedottamista ja aseistuksen – myös ydinaseiden – modernisoimisesta (Kawaguchi 16.9.2004; Aso 7.12.2005; Aso 3.5.2006; Nakasone 27.4.2009). Maiden suhteet toisiaan kohtaan ovat siis edelleen hyvin epäileväisiä, vaikka molempien maiden hyväksymissä ja allekirjoittamissa julkilausumissa vuosilta 1972 ja 1998 sekä rauhan ja ystävyyden sopimuksessa vuodelta 1978 maat lupaavat olla tavoittelematta johtoasemaa alueella ja olla uhkaamatta toista osapuolta voimankäytöllä (MOFA 29.9.1972; MOFA 12.8.1978; MOFA 26.11.1998). Pääministeri Koizumi (27.9.2001) sanoo parlamentin linjauspuheessaan, että ystävällisten ja luottamuksellisten suhteiden saavuttamiseksi Kiinan kanssa Japanin on painotettava rauhan kunnioittamisen ja sodan kieltämisen politiikkaansa. Pääministeri Abe (8.10.2006) kertookin Kiinan vierailuaan seuranneessa lehdistötilaisuudessa toimineensa juuri kyseisellä tavalla. Samoin pääministeri Aso (30.4.2009) muistuttaa kiinalaisyleisöään siitä, että Japani on noudattanut

---

⁸⁶ Japanin ja Kiinan vuoden 1972 yhteisessä julkilausumassa Japani hyväksyi Kiinan näkemyksen siitä, että Taiwan on osa Kiinaa. Ulkoministeri Aso (7.12.2005) vahvisti, että Japanin hallituksen linja tässä kysymyksessä on edelleen sama: ”on vain yksi Kiina”. (“[T]here is but one China”).

rauhanpolitiikkaansa toisen maailmansodan jälkeen ja aikoo jatkaa valitsemallaan tiellä myös tulevaisuudessa.

Puheillaan päämiehet pyrkivät tuottamaan ja uusintamaan japanilaisten sodan vastaisuuden ja rauhan identiteettejä kiinalaisten silmissä. Japanilaisten ei kuitenkaan ole mahdollista päättää, miten kyseiset identiteetit Kiinassa nähdään, mitä ne merkitsevät kiinalaisille, sillä kuten tässä työssä nostin aikaisemmin esille, toimijat tuottavat identiteettejä yhdessä. Ero meidän ja muiden välille syntyy vuorovaikutuksessa, johon vaikuttaa toimijoiden kulttuurinen tausta. Kiinan ja Japanin välillä oleva luottamuksen puute on osoitus siitä, etteivät kiinalaiset näe japanilaisten identiteettiä siten, kun japanilaiset toivoisivat heidän sen näkevän.

Historian kysymykset, aluekiistat ja Kiinan puolelta luottamuksen puuttuminen Japanin puolustusratkaisuihin ovat – ainakin toistaiseksi – esteenä myös Japanin pysyvälle jäsenyydelle YK:n turvallisuusneuvostossa. Kiina, joka on yksi YK:n turvallisuusneuvoston pysyvistä jäsenistä, ei ole osoittanut suurta innokkuutta antaa tukeaan Japanille tässä pyrkimyksessä. Pääministeri Koizumi (22.9.2004) kuitenkin katsoo, että myös kiinalaiset tiedostavat YK:n uudistamisen tarpeellisuuden ja Japani aikookin pyrkiä saamaan kiinalaisten kannatuksen japanilaisille.

Kiina ei ole tärkeä naapuri Japanille vain turvallisuuden ja rauhan näkökulmasta, vaan myös taloudellisesti, sillä maiden välinen kauppa on hyvin vilkasta (JETRO 13.3.2010). Japanin ja koko Aasia–Tyynenmeren alueen vakaus ja taloudellinen hyvinvointi ovat siis päämiesten lausuntojen mukaan riippuvaisia Japani–Kiina -suhteista, joten maan omat taloudelliset tavoitteet ovat osana myös Japanin Kiina-politiikassa (Machimura 21.1.2005). Pääministeri Koizumi (10.9.2002) toivookin, että japanilaiset pitäisivät Kiinan taloudellista kasvua mahdollisuutena, eivätkä uhkana. Myös ulkoministeri Nobutaka Machimura (21.1.2005) on samoilla linjoilla. Hän haluaa muistuttaa parlamentin jäseniä mahdollisuuksista, joita kasvava Kiinan talous avaa Japanille tulevaisuudessa.

Pohjois-Korea on yhteinen turvallisuusuhka niin Itä-Aasian alueen valtioille kuin laajemmaltikin. Japanilaisille yhteistyötä Kiinan, Yhdysvaltojen, Venäjän ja Etelä-Korean sekä Kansainvälisen atomienergiajärjestön (IAEA) kanssa pidetään ensiarvoisen tärkeänä Pohjois-Korean kysymyksessä, sillä Pohjois-Korea uhkaa koko maailman vakautta ja rauhaa (ks. esim. Koizumi 22.3.2002; Koizumi 6.1.2003; Abe 9.10.2006; Aso 10.7.2009). Japanin päämiesten puheissa painotetaan dialogin ja rauhanomaisen, mutta samalla sinnikkäiden neuvottelujen käymistä Pohjois-Korean kanssa, jotta maa ymmärtäisi yhteistyön kansainvälisen yhteisön kanssa olevan hyödyksi myös Pohjois-Korealle (ks. esim. Koizumi 22.3.2002; Machimura 21.1.2005; Aso 20.1.2006; Aso

30.6.2009). Hatoyaman hallituksen politiikan linjauksessa on nähtävissä muutos, sillä hallitus julistaa ”käyttävänsä kaikkia mahdollisia porkkanan ja kepin keinoja”⁸⁷ ratkaistakseen ydinase-, ohjusten kehittä- ja kaappauskysymykset (Hatoyama 16.9.2009).

Kaikenlaisen tiedon saaminen Pohjois-Koreasta on maan sulkeutuneisuuden vuoksi hyvin vaikeaa. Maan odotetaan osoittavan vilpittömyyttä toimissaan, koska aikaisemmat puheet ja teot eivät ole aina kohdanneet (Koizumi 19.1.2004; Koizumi 4.1.2005). Kovemman linjan Pohjois-Koreaa kohtaan ottanut Hatoyamakin (24.9.2009b) lupaa Japanin vastaavan positiivisin toimin, mikäli Pohjois-Korea toimii avoimen vilpittömästi ja rakentavasti kiistakysymysten ratkaisemisessa. Myöhemmässä puheessa Hatoyama (9.10.2009) selvensi, että ennen Pohjois-Korean osoittamaa halukkuutta ratkaista kiistanalaisia asioita, Japanin tulisi pidättäytyä taloudellisesta yhteistyöstä Pohjois-Korean kanssa.

Japanissa toivotaan, että maa pystyisi normalisoimaan suhteensa Pohjois-Korean kanssa (ks. esim. Mori 31.1.2001; Koizumi 19.1.2004; Aso 26.1.2007; Koumura 18.1.2008). Osana tätä pyrkimystä pääministeri Koizumi vieraili Pohjois-Koreassa kahteen otteeseen. Hän oli ensimmäinen pääministeri, joka vieraili kyseisessä maassa. Ensimmäisen vierailun yhteydessä Japani ja Pohjois-Korea pääsivät yhteisymmärrykseen maiden välillä olevista kiistakysymyksistä siinä määrin, että maat antoivat yhteisen julkilausuman, Pjongjangin julistuksen (Pyongyang Declaration), jossa Japani esitti anteeksipyyntönsä Pohjois-Korealle menneisyydessä aiheuttamastaan kärsimyksestä Korean kansalaisille ja maat lupasivat pidättäytyä aiheuttamasta uhkaa toiselle osapuolelle sekä käydä neuvotteluja turvallisuus- ja humanitaaristen kysymysten ratkaisemiseksi (MOFA 17.9.2002). Vierailua seuranneessa lehdistötilaisuudessa pääministeri Koizumi (17.9.2002) painotti, että vilpittömyys, avoimuus ja Pjongjangin julistuksen noudattaminen ovat nyt avainasemassa maiden välisten suhteiden etenemiselle kohti normaaleja kahdenvälisiä suhteita (ks. myös toista vierailua seurannut lehdistötilaisuus Koizumi 22.5.2004). Myöhemmissäkin päämiesten puheissa on esillä sama linja ja vaatimus koskien maiden välisten suhteiden tulevaisuutta (ks. esim. Koizumi 20.3.2003b; Koizumi 4.1.2005; Machimura 21.1.2005; Aso 20.1.2006)

Diplomaattisten suhteiden palauttamiseksi Japanin ja Pohjois-Korean välille maiden olisi Japanin päämiesten mukaan kyettävä ratkaisemaan niin turvallisuuskysymykset, joita ovat Pohjois-Korean ydinaseiden ja ballististen ohjusten kehittäminen, kuin humanitaariset kysymykset, kuten Japanin kansalaisten sieppaukset (ks. esim. Koizumi 10.9.2002; Aso 20.1.2006; Abe 29.9.2006). Puheissa on esillä myös menneisyyden kiistakysymysten ratkaiseminen, mutta näitä historian

---

⁸⁷ “[U]sing all conceivable means of both the carrot and the stick”.

ratkaisemattomia kysymyksiä ei eritellä puheissa laisinkaan, vaan niihin viitataan ainoastaan ”valitettavana menneisyytenä” (Koumura 28.9.2007; Fukuda 18.1.2008; Koumura 18.1.2008; Aso 25.9.2008; Aso 28.1.2009; Nakasone 28.1.2009; Hatoyama 24.9.2009b), mitä ilmausta käytetään myös Pjongjangin julistuksessa vuodelta 2002, tai ”menneisyyden ongelmina”⁸⁸ (Aso 20.1.2006). Kuten Kiinankin kohdalla, päämiehet pyrkivät tällä tavalla pitämään ikävät japanilaisten aiheuttamat menneet tapahtumat poissa puheista ja unohduttamaan ne.

Japani ja Venäjä eivät ole vielä allekirjoittaneet rauhansopimusta toisen maailmansodan loppumisen jälkeen, koska valtioiden välillä on edelleen kiistaa Pohjoisista alueista (the Northern Territories)⁸⁹. Kun Japani ja Venäjä solmivat diplomaattisuhteet vuonna 1855, maat yhteisesti sopivat saarten kuuluvan Japanille. Tämän jälkeen kyseiset saaret ovat olleet osa Japania aina siihen asti, kun Neuvostoliitto valloitti ne toisen maailmansodan lopulla rikkoen samalla Japanin ja Neuvostoliiton vuonna 1941 solmiman hyökkäämättömyyssopimuksen. Japani allekirjoitti vuonna 1951 San Franciscon rauhansopimuksen, jossa se luopui kaikista oikeuksista koskien Kuriilien saariryhmää⁹⁰. Japanissa Pohjoisten alueiden saarten ei katsota olevan osa Kuriileja, vaan Venäjän ja Japanin välisen rajan katsotaan vuoden 1951 rauhansopimuksen myötä palautuneen ennen Portsmouthin rauhansopimusta vallinneelle rajalle. Venäjä, joka on rajakiistan vuoksi kieltäytynyt allekirjoittamasta San Franciscon rauhansopimusta, luonnollisesti katsoo Pohjoisten alueiden saarten olevan osa Kuriileja. Maat ovat kuitenkin antaneet yhteisen julkilausuman vuonna 1956, jonka myötä sota maiden välillä päättyi virallisesti ja diplomaattiset suhteet palautettiin. (MOFA s.a., 1–4.)

Aluekiistan ratkaiseminen Venäjän kanssa näyttäisi päämiesten puheissa olevan kaikkein tärkein asia Japanin Venäjä-politiikassa, sillä se on ehtona myös rauhansopimuksen allekirjoittamiselle. Huolimatta tästä ratkaisemattomasta kysymyksestä, maiden välisiä suhteita halutaan syventää monilla muilla yhteistyön aloilla. (ks. esim. Kawaguchi 4.2.2002; Koizumi 31.1.2003; Koumura 18.1.2008; Hatoyama 26.10.2009.) Erityisesti talouden alalla Venäjä nähdään todella lupaavana kumppanina (Kawaguchi 3.7.2002; Koizumi 19.1.2004) ja maalla on myös tärkeä osa Kaakkois-Aasian rauhan ja tasapainon ylläpitämisessä (ks. esim. Mori 31.1.2001; Aso 7.12.2005). Maiden väliset suhteet ovat vuosien saatossa edistyneet, mutta ottaen huomioon Japanin valtavan taloudellisen ostovoiman ja Venäjän runsaat luonnonvarat, olisi maiden välisen kaupan mahdollista

---

⁸⁸ “[U]nfortunate past”; “issues of the past”.

⁸⁹ Pohjoiset alueet käsittävät neljä saarta (Habomai, Shikotan, Kunashiri ja Etorofu) Kuriilien saariryhmän eteläosan ja Japanin pohjoisimman saaren, Hokkaidon, välissä.

⁹⁰ Venäjän ja Japanin välisen sodan (1904–5) päättäneen Portsmouthin rauhansopimuksen mukaan koko Kuriilien saariryhmä kuului Japanille ennen toista maailmansotaa.

olla vieläkin huomattavampaa (Mori 25.3.2001; MOFA s.a., 1). Japanin päämiesten puheista käy kuitenkin selväksi, ettei maa ole valmis joustamaan Pohjoisia alueita koskevassa kysymyksessä, vaan katsoo niiden olevan osa Japania (Kawaguchi 31.1.2003; Koizumi 31.1.2003; Kawaguchi 16.9.2004; Koizumi 19.1.2004; Koizumi 21.1.2005; Aso 20.1.2006).

Puhuttaessa Japanin pysyvästä jäsenyydestä YK:n turvallisuusneuvostossa, Venäjän rooli ei erikseen nouse esille päämiesten puheissa. Pääministeri Koizumi (22.9.2004) muistuttaa pitämässään lehdistötilaisuudessa, että kaikkien tämän hetkisten pysyvien jäsenten tuki on olennainen YK:n uudistamisessa. Hän lisää vielä, että Japani pyrkii käymään neuvotteluja asian tiimoilta ja rakentamaan yhteistyölle perustuvat suhteet ”Kiinan ja muiden naapurimaiden kanssa”⁹¹. Venäjä turvallisuusneuvoston pysyvänä jäsenenä sekä Japanin naapurimaana kuuluu siis Japanin kohderyhmään tässä asiassa. Ystävällisten suhteiden rakentaminen, toisen maailmansodan aikaisen aluekiistan selvittäminen ja rauhansopimuksen allekirjoittaminen Venäjän kanssa ovat siis varmasti pysyvää jäsenyyttä tavoittelevalle Japanille ensiarvoisen tärkeitä.

Päämiesten puheissa koko Lähi-idän alueelle annetaan hyvin tärkeä rooli suhteessa Japaniin, sillä se on Japanin tärkein energianlähde: ”Rauha ja vakaus Lähi-idässä, josta Japani tuo noin 90 %:a raakaöljystään, on välttämätön ehto niin koko maailman vakaudelle kuin Japanin energiaturvallisuudelle”⁹² (Koumura 18.1.2008; ks. myös Aso 26.1.2007; Nakasone 28.1.2009). Tällä hetkellä Lähi-idän alue on kokonaisuudessaan hyvin epävakaata aluetta ja alueen katsotaan yleisesti olevan kytköksissä terrorismiin. Japanilaisten toiveet estää aseiden – niin ydin- kuin joukkotuhoaseidenkin – leviäminen liittyy puolestaan terrorismin vastaiseen taisteluun, sillä terroristien käsissä nämä aseet voisivat olla hyvin tuhoisia. Esitin jo aikaisemmin näkemyksen siitä, että Japanin atomipommikokemukset olivat sattumanvaraisia. Sattumanvaraisuus on liitettävissä myös terrorismiin, sillä kuka tahansa voi olla potentiaalinen terrori-iskun uhri.

Edellä on jo tuotu esille Japanin suhtautuminen Irakin sotaan, mutta tässä yhteydessä tuodaan esille vielä asian pääpiirteitä. Koizumin (20.3.2003a) hallituksen päätöstä koskevan lausunnon mukaan Japani yritti kaikin keinoin löytää rauhanomaisen ratkaisun Irakin joukkotuhoaseita koskevaan ongelmaan niin kansainvälisen yhteistyön kuin omien diplomaattisten ponnistelujen kautta⁹³. Irak ei kuitenkaan vastannut näihin pyrkimyksiin, vaan rikkoi toistuvasti YK:n turvallisuusneuvoston

---

⁹¹ “[W]ith China and other neighboring countries”

⁹² “Peace and stability in the Middle East, from which Japan imports approximately 90 % of its crude oil consumption, is an indispensable condition for the stability of the world as a whole as well as for the energy safety of Japan”.

⁹³ Japanin ulkoasiainministeriön Internet-sivuilta on löydettävissä listaus Japanin diplomaattisista pyrkimyksistä, ks. MOFA maaliskuu 2003.

antamia päätöslauselmia. Tämän seurauksena Japani antoi tukensa hyökkäykselle Irakia vastaan kansallisten tavoitteidensa ja vastuullisen kansainvälisen yhteisön jäsenen nimissä.

Toisin kuin Irakin joukkotuhoaseita koskevassa kysymyksessä ja aikaisemmin mainitussa Iranin ydinasekysymyksessä, terrorismin vastaisen sodan alettua vuoden 2001 Yhdysvaltojen maaperällä tehtyjen terroristi-iskujen jälkeen, ei Japanin päämiesten puheista löydy viittauksia siihen, että vastauksen terroriteoille tulisi olla diplomatian kautta löydetty rauhanomainen ratkaisu. Puheissa ei suoranaisesti sanota, millaisen vastauksen tulisi olla, mutta pääministeri Koizumi (12.9.2001; 19.9.2001) lupaa kaiken mahdollisen tuen Yhdysvalloille ja tekevänsä kaikkensa terrorismin vastaisessa taistelussa, perustuslain puitteissa. Kuten aikaisemminkin todettiin, Japanissa iskuja pidettiin suunnattuina koko ihmiskuntaa vastaan, joten taistelun terrorismia vastaan katsottiin kuuluvan koko kansainväliselle yhteisölle.

Taistelujen päätyttyä Afganistanissa ja Irakissa, Japani on osallistunut pysyvän rauhan ja vakauden saavuttamiseen tähtääviin toimiin alueella. Japanin antaman rahallisen tuen lisäksi itsepuolustusjoukot sekä erilaiset japanilaiset vapaaehtois- ja kansalaisjärjestöt ovat osallistuneet jälleenrakentamiseen niin Afganistanissa kuin Irakissa. Japani on antanut rahallista tukea ja toiminut neuvottelijana myös Israelin ja Palestiinan välillä vuosikymmeniä jatkuneessa konfliktissa, jonka rauhanomaista ratkaisua toivotaan myös päämiesten puheissa. (Ks. esim. Koizumi 29.10.2001; Kawaguchi 16.9.2004; Machimura 29.4.2005a; Aso 30.6.2009.) Japani pyrkii edesauttamaan Lähi-idän alueen vakautta, sillä kuten päämiesten puheista ilmenee, alue on erittäin tärkeä Japanin kansallisille tavoitteille, ja nimenomaan energian saannin varmistamiselle. (Koizumi 9.12.2003a; Koizumi 9.12.2003b; Koizumi 19.1.2004; Kawaguchi 16.9.2004; Machimura 21.1.2005; Aso 20.1.2006; Abe 26.1.2007; Aso 26.1.2007; Koumura 18.1.2008; Nakasone 28.1.2009; Aso 19.6.2009)

Lähestyttäessä kaksituhattaluvun ensimmäisen vuosikymmenen loppua Japanin päämiesten puheisiin ilmestyy uudenlainen suhtautuminen Lähi-itään. Aikaisemmin Lähi-idän alue näyttäytyy puheissa vain energianlähteenä, mutta vuodesta 2008 alkaen puheissa kerrotaan Japanin haluavan syventää suhteita alueen eri maiden kanssa pelkästä energiariippuvuudesta monipuolisemmille aloille. Puheissa ei kuitenkaan sen tarkemmin määritellä, mitä nämä uudet monipuolisemmat suhteet tarkoittavat, toisin sanoen, mille ja millä aloilla suhteita halutaan laajentaa. (Koumura 18.1.2008; Nakasone 28.1.2009) Tämän lisäksi esille otetaan energian saannin varmistaminen tulevaisuudessa, jonka seurauksena Japani pyrkii muuttamaan energian lähteitään – sekä maita, joista energiaa tuodaan että monipuolistamaan energiamuotojaan (Koumura 18.1.2008).

Japanin päämiesten puheissa on selkeästi nähtävissä, kuinka suurta arvoa YK ja YK:n antamat päätöslauselmat nauttivat. Tärkeä tekijä tässä arvonannossa on varmasti YK:n diplomatiaa ja rauhanomaisia ratkaisuja painottava toiminta kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden saavuttamiseksi. Tällainen ajattelu- ja toimintatapa ovat ensisijaisen tärkeitä myös japanilaisille, sillä se sopii rauhaa rakastavan kansan identiteetinkin rakentamiseen. Tämä asia on jo useaan otteeseen ollut nähtävissä tässä tutkielmassa ja näkyy myös ulkoministeri Machimuran (21.1.2005) kommentista: ”Rauhan ja kansainvälisen yhteistyön politiikkaan perustuen, Japani on jatkuvasti pitänyt Yhdistyneitä kansakuntia tärkeänä”⁹⁴.

Japanin ulkopolitiikan kulmakivenä pidetyn Yhdysvallat–Japani -liittoutuman ohella, kansainvälisen yhteisön yhteistyön arvokkuutta korostetaan useissa puheissa (ks. esim. Koizumi 13.9.2002a; Koizumi 1.1.2004; Aso 25.9.2008). YK:n yleiskokoukselle pitämästä pääministeri Koizumin (21.9.2004) puheesta käy ilmi, että tällä yhteistyöllä tarkoitetaan juuri YK:n ympärille keskittyvää kansainvälistä koordinoitua. Kuten olen aikaisemmin tässä työssä esittänyt, maailmaa rakennetaan yhdessä toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. YK on jäsenmäärällisesti kattavin organisaatio, joka tarjoaa puitteet kansainvälisellä tasolla tapahtuvalle yhteistoiminnan toteuttamiselle. Tämä näkyy myös päämiesten puheissa: YK:ta kutsutaan ”ainutlaatuiseksi” ja ”yleismaailmalliseksi”⁹⁵ organisaatioksi, jossa rakennetaan kansainvälistä yhteisöä yhteistyön kautta (Kono 31.1.2001; Tanaka 17.5.2001; ks. myös Kawaguchi 23.9.2003; Machimura 29.4.2005a).

Pääministeri Hatoyaman hallituksen peruseriaatteissa on myös luettavissa vastakkainen näkemys. Edellä oli jo esillä hänen esittämänsä Yhdysvaltain ja Japanin äärimmäisen kahdenvälisyyden kritiikki. Samassa yhteydessä hän mainitsee ulkopolitiikan ”luopuvan liian yksinkertaisesta näkemyksestä Yhdistyneiden kansakuntien yliveritaisuudesta”⁹⁶. (Hatoyama 16.9.2009.) Myöhemmissä puheissa Hatoyama (24.9.2009a; 24.9.2009b) kuitenkin painottaa YK:n tärkeyttä monissa rauhaan ja vakauten liittyvissä asioissa, kuten esimerkiksi ydinaseiden leviämisen estämisessä, sekä Japanin linjaa noudattaa turvallisuusneuvoston päätöslauselmia, ja esittää japanilaisten halukkuuden edelleen saada pysyvä jäsenyys turvallisuusneuvostossa.

Japanin YK:n antamien päätöslauselmien noudattaminen ja toiminnan perustelu niihin nojautuen ovat myös osoituksia YK:lle asetetusta tärkeydestä. Esimerkiksi itsepuolustusjoukkojen

---

⁹⁴ “Based on the policy toward peace and international cooperation, Japan has consistently attached importance to the United Nations”.

⁹⁵ “[U]nique” ja “universal”.

⁹⁶ “[R]ejecting [...] a simplistic view of United Nations supremacy”.

lähettämistä Irakiin perusteltiin sekä sodan aikana (Koizumi 19.9.2001) että jälleenrakennusoperaatiossa (Koizumi 21.9.2004) turvallisuusneuvoston päätösten toteuttamisella. Mielenkiintoista on myös se, että rauhan puolesta puhuvan kansan pääministeri löysi oikeutuksen Yhdysvaltain Irakiin suorittamalle hyökkäykselle niin ikään turvallisuusneuvoston päätöslauselmista (Koizumi 18.3.2003).

Kansainvälisen yhteistyön ja YK:n merkitys korostuvat myös Japanin suhtautumisessa Pohjois-Koreaan. Vuonna 2006 sekä uudelleen vuonna 2009 esillä olivat Pohjois-Korean ilmoitukset sen suorittamista ydinkokeista. Ensinnäkin ydinkokeiden katsottiin olevan turvallisuusneuvoston päätöslauselmien 1695 (vuoden 2006 ydinkoe) ja 1718⁹⁷ (vuoden 2009 ydinkoe) vastaisia, minkä seurauksena Pohjois-Korean sanottiin heikentävän kansainvälisen yhteisön ponnisteluja ydinaseista luopumiseksi. (Abe 9.10.2006; Aso 25.5.2009.) Toisekseen Japanin pääministerit Abe ja Aso (ibid.) ilmoittivat kehottaneensa Japanin hallitusta ottamaan yhteyttä YK:n turvallisuusneuvostoon, jolta odotettiin tiukkoja ja nopeita vastauksia sekä lopulta päätöslauselmia koskien Pohjois-Korean ydinkokeita⁹⁸. Lisäksi vuonna 2009 Pohjois-Korean ballististen ohjusten laukaisemista pidettiin niin ikään turvallisuusneuvoston päätöslauselmien 1695 ja 1718 vastaisina, ja neuvostolta odotettiin asianmukaisia vastauksia ja toimia koko kansainvälisen yhteisön tahdon osoittamiseksi Pohjois-Korealle. (Aso 31.3.2009; Aso 10.4.2009.)

Suuresta YK:n arvostuksesta huolimatta, Japanin päämiehet ilmaisevat selvästi puheissaan odottavansa, että YK:ta uudistettaisiin lähitulevaisuudessa vastaamaan paremmin nykypäivän kansainvälisen yhteisön kohtaamiin haasteisiin. Asia nousee esille kaikissa Japanin pää- ja ulkoministerien YK:n yleiskokouksissa pitämässä puheissa. (Koizumi 13.9.2002a; Kawaguci 23.9.2003; Koizumi 21.9.2004; Machimura 17.9.2005; Koumura 28.9.2007; Aso 25.9.2008; Hatoyama 24.9.2009b.) YK:n perustamisen jälkeen maailmassa on tapahtunut paljon muutoksia: uusia valtioita on itsenäistynyt ja sen myötä YK:n jäsenmäärä on kasvanut, terrorismi ja joukkotuhoaseiden yleistymisen ovat johtaneet niiden nousemiseen kansainvälisiksi turvallisuuskysymyksiksi, maailman valtiot ovat riippuvaisempia toisistaan taloudellisesti yhä enenevässä määrin, vain muutaman muutoksen mainitakseni. YK:n olisi uudistuttava kauttaaltaan, jotta se voisi toimia tehokkaana ja vahvana kansainvälisenä toimijana. (Ibid.)

Japani on jo pitkään tavoitellut pysyvää jäsenyyttä YK:n turvallisuusneuvostossa, ja sen uudistusta pidetäänkin ensisijaisen tärkeänä. Tämän hetkisen turvallisuusneuvoston edustuksen ei katsota

---

⁹⁷ Päätöslauselmista ks. UN Security Council (2006b) ja UN Security Council (2006c).

⁹⁸ Päätöslauselma 1718 annettiin vuoden 2006 ydinkokeiden jälkeen, ja vuoden 2009 ydinkoetta seurasi päätöslauselma 1874, josta ks. UN Security Council (2009).

vastaavan tämän päivän maailman tarpeita ja voimasuhteita. Japanin jäsenyyttä neuvostossa perustellaan muun muassa sillä, että maa on aktiivisesti ja erottuvasti toiminut kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi, mikä vastaa turvallisuusneuvoston mandaattia. (ks. esim. Koizumi 21.9.2004.) Ulkoministeri Machimura (17.9.2005) huomauttaakin, että Japanin pyrkimykset kansainväliseen rauhaan puhuvat puolestaan, ja niiden pitäisi olla riittävä peruste Japanin suuremmalle roolille, eli pysyvälle jäsenyydelle turvallisuusneuvostossa.

Tämän lisäksi Japani on antanut YK:n käyttöön huomattavia resursseja rauhanturvaamisoperaatioissa. (Koizumi 21.9.2004; Abe 29.9.2006.) Vaikka Japanin päämiesten puheissa ei suoraan mainita Japanin antamia rahallisia panostuksia organisaatiolle, tulee viesti selväksi päämiesten puheista. Rahallisen tuen määrän voidaankin olettaa olevan yksi lisäperuste YK:n toiseksi suurimmalle rahanlähteelle ansaita pysyvä jäsenyys: ”Maiden, joilla on tahtoa ja resursseja toimia tärkeässä osassa kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden eteen, täytyy aina osallistua turvallisuusneuvoston päätöksentekoprosesseihin”⁹⁹. (Koizumi 21.9.2004.)

Japanin jäsenyyden turvallisuusneuvostossa katsottaisiin tuovan uudenlaista ajattelua neuvoston päätöksiin omien kokemustenkin kautta, mikä on nähtävissä jo nyt muun muassa siinä, että Japani on kyennyt rakentamaan yksimielisyyttä pysyvien jäsenten välillä ollessaan yksi neuvoston vaihtuvista jäsenmaista¹⁰⁰ (Kono 31.1.2001; Aso 20.1.2006). Tällä hetkellä turvallisuusneuvoston pysyvät jäsenet, Yhdysvallat, Venäjä, Kiina, Iso-Britannia ja Ranska, ovat kaikki ydinasevaltioita. Japani ydinasevastaisena sekä rauhan perustuslakiaan noudattavana valtiona, johon pääministeri Koizumi (22.9.2004) ei näe tarvetta tehdä muutosta sen takia, että Japani saisi paikan turvallisuusneuvostossa¹⁰¹, voisi täyttää kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden toteutumiseksi vaadittavat velvollisuudet, joita pysyvä jäsenyys toisi mukanaan. (Machimura 29.4.2005b; Nakasone 18.10.2008.) Ulkoministeri Kawaguchi (27.8.2003) jopa vihjaa, että Irakin sota olisi mahdollisesti voitu välttää, jos Japani olisi ollut turvallisuusneuvoston jäsen. Hän (ibid.) uskoo, että osallistumalla suoraan päätöksentekoon, Japani olisi voinut vaikuttaa turvallisuusneuvoston jäsenmaihin yhteisymmärryksen luomiseksi. Tutkimuksen alkupuolella esittelemäni Tetlockin et al. ”entä jos” -ajattelu sekä pienten muutosten vaikutus historian tapahtumiin sopivat hyvin näihin

---

⁹⁹ “Countries with the will and resources to play a major role in the international peace and security must always take part in the Council’s decision-making process.”

¹⁰⁰ Japani on toiminut turvallisuusneuvoston kiertävänä jäsenenä yhteensä kymmenen kertaa: 1958–1959, 1966–1967, 1971–1972, 1975–1976, 1981–1982, 1987–1988, 1992–1993, 1997–1998, 2005–2006 ja 2009–2010 (UN 24.3.2010).

¹⁰¹ Perustuslain muutosta koskevasta keskustelusta ks. luku 4.3.

ulkoministeri Kawaguchin kommentteihin: jos Japani olisi ollut turvallisuusneuvostossa, Irakin sotaa ei mahdollisesti olisi käyty¹⁰².

YK:n yleiskokouksille esitetyissä puheenvuoroissa halutaan myös kiinnittää YK:n jäsenten huomio peruskirjassa oleviin vihollisvaltio-lauseisiin (Koizumi 13.9.2002a; Kawaguchi 23.9.2003; Koizumi 21.9.2004; Machimura 17.9.2005; Koumura 28.9.2007). Peruskirjan artikloissa 53 ja 107 vihollisvaltiolla tarkoitetaan toisen maailmansodan aikaista vihollisuutta jonkin peruskirjan allekirjoittaneen valtion kanssa. Japani siis nimetään viholliseksi näissä artikloissa, mistä leimasta japanilaiset toivovat pääsevänsä eroon, jotta ne eivät toimisi muistutuksena siitä osasta Japanin menneisyyttä, joka halutaan unohtaa. Näitä lauseita ei pidetä enää ajanmukaisina, vaan pääministeri Koizumi (21.9.2004) muistuttaa, että myös YK:n yleiskokous on tunnustanut lauseiden olevan vanhentuneita, ja näin ollen ne tulisi poistaa peruskirjasta. Tässä yhteydessä puheissa ei erikseen korosteta Japanin osoittamaa uskollisuutta rauhan perustuslailleen tai toimiaan ja tukeaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi, sillä ne ovat esillä vihollislauseista luopumista vaativissa johdatteluissa. Lauseiden poistaminen olisi edellytys myös sille, että Japani voisi päästä tavoitteeseensa turvallisuusneuvoston pysyväksi jäseneksi.

5. Yhteenveto: ydinasevastaisuuden ja rauha-ajattelun rakentuminen atomipommikokemuksen seurauksena

Hiroshiman ja Nagasakin atomipommien pudotuspäivien muistoiksi järjestetyissä rauhanseremonioissa japanilaisten atomipommikokemus on esillä hyvin selvästi. Menneisyyden kokemus halutaan pitää ihmisten muistissa nyt ja tulevaisuudessa, jotta ydinaseiden aiheuttamien tuhojen laajuus ei unohtuisi ja ihmiset ympäri maailman alkaisivat entistä aktiivisemmin vaatia ydinaseiden lopullista hävittämistä maapallolta. Aikaisemmin esittelemäni Heino Nyyssösen ajatus politiikassa esillä pidetyistä asioista sopii japanilaisten päämiesten puheisiin: nykyisyyden ja tulevaisuuden tavoitteet vaikuttavat siihen, mitä politiikassa pidetään esillä. Japanilaiset toivovat voivansa näyttää esimerkkiä muille kansoille omakohtaisten kokemuksiansa kautta levittääkseen ydinasevastaisuutta yhä laajemmalle. Tällä tavoin japanilaiset pyrkivät muokkaamaan sosiaalista todellisuutta ydinaseiden leviämisen estämiseksi ja niistä luopumiseksi, mitkä siis ovat Japanin tavoitteita.

---

¹⁰² Tämän tutkielman puitteissa tätä ajatusleikkiä ei ole mahdollista viedä tämän pidemmälle, kuten esimerkiksi pohtia, millainen ratkaisu Irakin kysymykseen olisi löydetty sodan asemesta ja olisiko Saddam Hussein yhä Irakin valtion johtaja.

Samalla kun japanilaiset päämiehet pyrkivät eri yhteyksissä pitämällä puheillaan ja erilaisten vetoomusten avulla lisäämään ydinasevastaisuutta maailmassa, katsovat eräät valtiot ydinaseiden omistamisen välttämättömiksi tämän hetkisen turvallisuusympäristön puitteissa. Näihin valtioihin kohdistetaan päämiesten puheissa kritiikkiä, sillä kuten tutkielman teoriaosuudesta ilmenee, maailmaa pidetään sosiaalisesti rakennettuna, jossa yhden toimijan käytös vaikuttaa toisten toimijoiden käytökseen. Näin ollen japanilaisten pyrkimykset ydinaseiden hävittämiseksi ovat uhattuina niiden valtioiden toimien kautta, jotka tavoittelevat tai kehittelevät ydinaseita. Eniten kritiikkiä saa osakseen Pohjois-Korea, joka on ainoa valtio, joka on 2000-luvulla suorittanut ydinkokeita.

Luottamuksen saavuttaminen ja säilyttäminen eri toimijoiden välillä on hyvin tärkeää vakauden ja rauhan ylläpitämiseksi. Tämä asia on esillä myös päämiesten puheissa, joissa painotetaan avoimuutta ja rehellisyyttä maiden välisissä suhteissa sekä kansainvälisellä tasolla. Erityisesti Kiinalta ja Iranilta toivotaan aikaisempaa avoimempaa tiedottamista maiden ydin(ase)kysymyksissä. Kiinan kohdalla Japanin päämiehet haluaisivat maan kertovan julkisesti ydinaseisiin liittyvästä toiminnastaan sekä aseistuksestaan ja puolustusbudjetistaan ylipäänsä, sillä maa nähdään edelleen jonkin asteisena turvallisuusuhkana Japanissa kylmän sodan päättymisestä huolimatta. Iranin puolestaan täytyisi osoittaa halukkuutensa yhteistyöhön kansainvälisen yhteisön jäsenenä, jotta epäilykset siitä, että valtio tavoittelee ydinaseita, voitaisiin poistaa.

Erilaisilla normeilla on luottamusta lisäävä vaikutus toimijoiden välillä, sillä niiden uskotaan rajaavan toiminnan mahdollisuuksia ja siten ohjaavan toimijoiden käyttäytymistä. Japanilaisten päämiesten puheissa usko normeihin on nähtävissä esimerkiksi siinä, että ydinaseiden leviämisen estämiseen ja kehittämiseen liittyviä kansainvälisiä sopimuksia pidetään äärimmäisen tärkeinä. Valtioita, jotka eivät vielä ole osallisina sopimuksissa tai panneet sopimuksia täytäntöön, kehoitetaan tekemään niin ensitilassa. Osallistumalla kansainvälisiin sopimuksiin valtiot osoittaisivat toisille maille halukkuutensa noudattaa yhteisesti sovittuja pelisääntöjä ja lisääisivät näin ollen luottamusta toimijoiden välillä. Saamalla mahdollisimman monen valtion – ja lopulta kaikki maailman valtiot – osallisiksi sopimukseen, japanilaiset olisivat lisäksi lähempänä odottamia tavoitteita, ydinaseista luopumista ja turvallisempaa maailmaa.

Päämiehet muistuttavat kuulijoitaan myös Japanissa ylläpidetyistä kansallisista normeista, ja siitä, kuinka Japani on uskollisesti noudattanut näitä normeja. Japanin kolme ydinaseettomuusperiaatetta, ei omista, hanki tai salli tuotavaksi maahan ydinaseita, tuodaan esiin monissa päämiesten puheissa. Vaikka Japani myönsi Yhdysvaltojen kuljettaneen ydinaseita Japanin satamien kautta kylmän sodan

aikana, päämiehet painottavat, että ydinaseettomuusperiaatteet säilyvät osana Japanin ydinasepolitiikkaa, eikä maa aio hankkia ydinaseita tulevaisuudessaan, mihin se on erilaisten kansainvälisten sopimusten allekirjoittamisellakin sitoutunut. Nagasakin pormestarien rauhanjulistuksissa on nähtävissä, että vakuuttaakseen maailman ydinaseettomuusperiaatteiden noudattamisesta, Japanin tulisi säätää periaatteet laiksi asti. Lakisäädös olisi normia vaativampi toiminnan rajoittaja / ohjaaja.

Päämiesten puheissa esiintyvien toistuvien vakuuttelujen avulla rakennetaan luottamusta siihen, ettei Japani halua muuttaa ydinaseisiin liittyvää toimintaansa sekä vahvistetaan japanilaisten ydinase vastaisuuden ja rauhan kansan identiteettejä. Kansainvälinen toimintaympäristö on jatkuvan muutoksen tilassa: valtioiden välisiä suhteita rakennetaan ja tuotetaan koko ajan toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Näin ollen Japanin päämiesten puheilla halutaan sekä ylläpitää tiettyjä rakenteita että saada toisia rakenteita muuttumaan. Toimijoiden vuorovaikutus näkyy hyvin esimerkiksi lausunnoissa, joita Japanin päämiehet esittivät Barack Obaman noustua Yhdysvaltain presidentiksi. Presidentti Obaman osoittama halukkuus ydinaseiden vähentämiseksi ja lopulliseksi hävittämiseksi saivat huomiota Japanin päämiesten puheissa, sillä Yhdysvalloilla nähdään olevan merkittävä rooli ydinaseiden riisunnassa. Ennen Obaman presidenttikautta tätä roolia ei juurikaan päämiesten puheissa nostettu esille.

Muutoksia rakenteissa tapahtuu niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. Kansainvälisessä ydinaseisiin liittyvässä rakenteessa on tapahtunut muutoksia 2000-luvulla: Pohjois-Korea nousi ydinasevaltioiden joukkoon, Iranin epäillään haluavan liittyä 'ydinasekerhon' jäseneksi. Toiseen suuntaan tapahtunutta muutosta tässä rakenteessa edustaa edellä mainittu Yhdysvaltojen halukkuus riisua ydinaseet maailmasta. Japanin päämiesten puheissa Pohjois-Korean ja Iranin toimintaa marginalisoidaan diskurssien avulla, kun taas Yhdysvaltojen vastakkaiseen suuntaan tähtäävät toimet, jotka ovat Japanin tavoitteiden mukaisia, hyväksytään ja ne saavat kiitosta.

Päämiesten puheissa usein esiin nostettu Japanin perustuslaki toimii esimerkkinä kansallisen rakenteen muutoksesta. Tulkitsemalla perustuslakia uudelleen päämiesten on onnistunut laajentaa maan itsepuolustusjoukkojen toimintaa ja osallistumista kansainvälisiin operaatioihin, vaikka itse perustuslaki on pysynyt samana. Toisaalta samaista perustuslakia on käytetty selityksenä myös sille, ettei Japani voi osallistua taisteluihin osana kansainvälisiä operaatioita. Ajoittain esillä oleva perustuslain uudistamisen tarpeellisuus muuttuneeseen turvallisuusympäristöön sopivaksi ja Japanin kansallisten tavoitteiden saavuttamisen helpottamiseksi muuttaisi sekin osaltaan kotimaisia rakenteita.

Muuttuneeseen turvallisuusympäristöön nousseet uudet normit, terrorismin ja piratismiin vastainen taistelu, ovat osaltaan helpottaneet Japanin päämiesten työtä laajentaa itsepuolustusjoukkojen toimintaa. Päämiesten puheiden mukaan Japanin on pakko sekä kansainvälisen yhteisön vastuullisena jäsenenä että oman etunsa nimissä osallistua terrorismin ja piratismiin vastaiseen taisteluun saavuttaakseen tavoitteensa pysyvästä maailman rauhasta ja ydinaseiden leviämisestä sekä niiden riisumisesta. Näihin haasteisiin sen on vastattava uudella tavalla, koska kansainvälinen terrorismi ja piratismi ovat luonteeltaan uudenlaisia uhkia. Samalla päämiehet kuitenkin pyrkivät myös rakentamaan ja vahvistamaan puheissaan japanilaisten rauhan kansan ja ydinaseiden vastaisuuden identiteettiä, koska osallistuminen taisteluun näitä uusia uhkia vastaan saattaisi olla ristiriidassa niiden identiteettien kanssa. Koska terrorismin ja piratismiin kitkeminen pois maailmasta nähdään päämiesten puheissa ehtona myös turvallisuuden ja rauhan saavuttamiseksi sekä aseiden leviämisen estämiseksi, voivat päämiehet tällä tavoin perustella osallistumista edellä mainittujen identiteettien kokematta suurempia uhkaa.

Itsepuolustusjoukkojen toimien laajentamisen perusteina päämiehet käyttävät edellä esillä olleiden perustelujen lisäksi esimerkkejä Japanin lähimenneisyyden onnistuneista toimista ja saadusta arvostuksesta. Rauhanomaisten toimien katsotaan puheissa olevan olennainen osa pysyvän rauhan saavuttamista ja niissä nimenomaan painotetaan sitä, että Japanin itsepuolustusjoukot osallistuvat vain rauhanomaisiin operaatioihin. Puheissa ei sen sijaan muistuteta yleisölle Japanin armeijan menneisyydestä suorittamista väkivaltaisuuksista ja laajenemispyrkimyksistä. Tämä menneisyys halutaan unohtuttaa, sillä muistuttaminen siitä olisi kolaus japanilaisten sodan vastaisuuden ja rauhan identiteettien uskottavuudelle niin kotimaisen yleisön kuin kansainvälisen yhteisönkin silmissä.

Päämiesten puheissa diplomatian ja ulkopolitiikan keskeisiksi tehtäviksi mainitaan maan ja sen kansalaisten turvallisuuden suojele sekä tavoitteiden edistäminen. Valtioiden päämiehillä on tässä tehtävässä erityinen toimijan rooli, sillä he edustavat kunkin valtion kansalaisia. Käyttäessään puheenvuoroja päämiehet toimivat japanilaisten edustajina, jonka nimissä esitetään toiveita ja vaatimuksia maailman rauhan ja ydinaseiden hävittämisen puolesta. Toisaalta heillä on myös yksilöinä erityinen asema, sillä he lupaavat asemansa (pää- / ulkoministeriys) puitteissa tehdä kaiken heidän vallassa olevan edellä mainittujen asioiden toteutumiseksi. Heidän asemansa myös mahdollistaa päätösten tekemisen eri tilanteissa, kuten terrorismin vastaisen sodan alettua itsepuolustusjoukkojen lähettämisen Afganistaniin.

Hiroshiman ja Nagasakin rauhanseremonioissa pidetyissä puheissa pormestarien ja pääministerien kohdeyleisöt eroavat toisistaan. Pormestarien rauhanjulistukset ovat osoitettuja koko maailmalle, kun taas pääministerien ensisijaisena yleisönä voidaan pitää paikalla olevia ihmisiä. Vaikka pääministerien puheet ovatkin suunnattuja läsnä oleville ihmisille, ovat heidän sanansa hyvin tarkkaan valittuja, sillä heidän asemansa koko Japanin kansan edustajina eroaa pormestarien asemasta. Pormestarien puheissa esitetään kovaakin kritiikkiä ydinasevaltioille. Tällaista kritiikkiä ei pääministerien käyttämistä puheenvuoroista rauhanseremonioissa löydy, mutta muissa yhteyksissä pidetyissä puheissa arvostellaan ydinaseiden kehittämistä ja hankkimista. Lisäksi pormestarien puheissa nostetaan esille muun muassa Yhdysvallat atomipommien pudottajana, mitkä viittaukset puuttuvat kokonaan pääministerien puheista niin rauhanseremonioissa kuin muistakin tutkimusmateriaalin puheista. Tällä tavoin pää- ja ulkoministerit pyrkivät unohtamaan Yhdysvaltojen osallisuuden heidän atomipommikokemuksessaan ja pitämään tämän poissa myös kuulijoiden mielistä maiden välisten hyvien suhteiden ylläpitämiseksi.

Hiroshiman ja Nagasakin pormestarien puheet ovat sisällöltään paljon voimakkaampia, vaativampia ja kriittisempiä kuin pääministerien käyttämät puheenvuorot. Samana vuonna pidetyt pääministerien puheet ovat lähes identtisiä: ”Hiroshima” yksinkertaisesti vaihdetaan ”Nagasakiin”, ellei jommassakummassa kaupungissa ole vuoden aikana tapahtunut tai lähitulevaisuudessa tapahtumassa jotain atomipommikokemukseen liittyvää, jolloin tuo tapahtuma nostetaan esille. Esimerkiksi vuonna 2005 pääministeri Koizumi mainitsi Hiroshimassa pitämässään puheessa Hiroshiman rauhanmuistomerkin (Genbaku Dome), joka oli päässyt UNESCO:N maailmanperintölistalle (Koizumi 6.8.2005). Vastaavasti samana vuonna Nagasakissa esillä oli Nagasakin kansallisen atomipommiuhreille omistetun rauhanmuistorakennuksen (Nagasaki National Peace Memorial Hall for the Atomic Bomb Victims) järjestämä tuleva näyttely Yhdysvalloissa, jonka tarkoituksena oli kertoa maailmalle atomipommin aiheuttamista tuhoista ja kauheuksista Nagasakissa (Koizumi 9.8.2005). Tämäkin yhdenmukainen linja puheissa on osoitus varovaisuudesta ja diplomaatiasta pääministerien puheissa: mitään liian radikaalia ei haluta tuoda esiin.

Pääministerien puheiden sävy on siis pormestarien puheisiin verrattuna paljon diplomaattisempi. Puheiden diplomaattinen luonne on nähtävissä tutkimusaineistossa kauttaaltaan, ja se johtune juuri pääministerien edustavasta asemasta, minkä seurauksena heidän sanomisiaan – ja tekojaan – seurataan hyvin tarkasti ja väärin valitut sanat ja teot voisivat aiheuttaa väärinkäsityksiä. Yasukuni-temppelivierailuja seuranneet kohut ovat hyvä esimerkki tästä, sillä vierailujen tarkoitusta on julkisesti jouduttu selventämään naapurimaiden rauhoitteluksi ja vääränlaisten tulkintojen

tekemisen estämiseksi. Japanilaiset toivovat naapurimaiden unohtavan maan imperialistisen historian aikakauden, jonka muistutuksena tempelivierailut naapurimaissa toimivat.

Myös ulkoministerien puheissa on nähtävissä heidän näkyvän asemansa tuoma varovaisuus sanojen valinnan ja sanomisten suhteen ylipäänsä. Pääministerien tavoin heidän on harkittava tarkkaan, mitä ja millä tavoin he voivat julkisesti sanoa. Puheiden yleisesti diplomaattinen sävy muuttuu Pohjois-Korean ydinaseohjelmaa ja ohjusten kehittelyä koskevissa lausunnoissa kriittisemmäksi. Pohjois-Korean maantieteellinen läheisyys sekä se, ettei maa ole merkittävä taloudellinen kumppani Japanille voivat osaltaan selittää tätä ankarampaa kritiikkiä maata kohtaan. Ydinasevastaisuudella tätä asennetta ei voitane kokonaan selittää, sillä esimerkiksi Iranin epäiltyjen ydinasepyrkimysten suhteen Japani on ottanut maltillisemmän ja diplomaattisemmän linjan. Kuten aikaisemminkin on todettu, Lähi-idän valtiot ylipäänsä, Iran mukaan lukien, ovat tärkein energianlähde Japanille kaukaisesta sijainnista huolimatta.

Päämiesten puheissa näkyy varovaisuus lausunnoissa muidenkin taloudellisesti tärkeiden valtioiden suhteen. Yhdysvallat, joka on Japanille tärkeä sekä talouden alalla että maan puolustuksen kannalta, ei juuri saa osakseen kritiikkiä. Päinvastoin, Japani näyttäisi tukevan Yhdysvaltojen tekemiä päätöksiä. Päämiesten puheissa on kylläkin piilotettuja, rivien välistä luettavissa olevia vihjeitä Yhdysvalloille, kuten Irakin sotaa edeltävänä aikana edetä asiassa diplomatian keinoin ja kansainvälisen yhteistyön kautta. Samoin pääministeri Hatoyaman lausunnot pyrkimyksistä kehittää maiden välisiä suhteita tasavertaisempaan suuntaan ovat varovaisen diplomaattisia muutosvaatimuksesta huolimatta. Jotta pääministeri Hatoyaman puheiden tasolla näkyvää vaatimusta muuttaa suhteita tasavertaisempaan suuntaan voisi arvioida myös käytännön tasolla, olisi pidempiaikainen tutkimusaineisto tarpeellinen, mikä ei tämän tutkielman puitteissa ole kuitenkaan mahdollista.

Ystävällisten ja luottamuksellisten suhteiden saavuttaminen ja ylläpitäminen sekä naapurimaiden että maailman muidenkin valtioiden kanssa ovat päämiesten puheiden mukaan hyvin tärkeitä niin alueellisen kuin koko maailman rauhan kannalta. Kiina ja Venäjä ovat päämiesten puheissa esille nousevia tärkeitä naapureita – myös taloudellisesti. Japanilla on näiden valtioiden kanssa ratkaisemattomia aluekiistoja, mutta vain Venäjän kohdalla aluekiista on esteenä rauhansopimuksen allekirjoittamiseksi, ja tästä syystä maiden välinen kiista on esillä useissa päämiesten puheissa. Kiinan kohdalla aluekiistoja ei järjestelmällisesti nosteta esille, vaikka Kiinan ja Japanin välisistä suhteista puhuttaessa välillä ilmenee viittauksia Itä-Kiinan meren luonnonvaroja koskevaan kiistaan. Useimmiten aluekysymykset kuitenkin niputetaan yhteen ympäripyöreiden lausuntojen

kanssa maiden eroavista näkemyksistä historian tapahtumista ja ratkaisemattomista asioista. Tällä tavoin japanilaisten suorittamat hirmuteot Kiinassa sivuutetaan puheissa ikävinä menneisyyden tapahtumina, vaikkakin puheissa tunnustetaan historian teot, otetaan vastuu näistä teoista ja niitä pyydetään anteeksi. Japanin päämiehet kuitenkin toivovat, että nämä menneet teot voitaisiin unohtaa ja keskittyä tämän päivän ja tulevaisuuden suhteiden rakentamiseen.

Kahdenvälisen suhteiden lisäksi päämiesten puheissa painotetaan kansainvälisen yhteistyön tärkeyttä. Kuten aikaisemminkin jo todettiin, tässä tutkielmassa maailmaa pidetään toimijoiden vuorovaikutuksen seurauksena rakentuvana paikkana. Kansainvälisten normien noudattaminen ja toimiminen niiden pohjalta ovat japanilaisten tavoitteiden kannalta olennaisia. Niiden avulla Japanin on ensinnäkin mahdollista lunastaa paikkansa kansainvälisen yhteisön vastuullisena jäsenenä. Toiseksi, saamalla toisetkin valtiot noudattamaan ja toimimaan kansainvälisten normien puitteissa, helpottuu japanilaisten tavoitteiden saavuttaminen, kuten esimerkiksi ydinaseista luopuminen.

Edellä mainitussa kansainvälisessä yhteistyössä tärkeimpänä organisaationa toimii japanilaisten näkemyksen mukaan YK. YK:n turvallisuusneuvoston antamia päätöslauselmia arvostetaan Japanissa erittäin paljon, sillä ne ovat myös osoituksia siitä, että toisetkin valtiot jakavat Japanin näkemykset esimerkiksi ydinkokeita koskevassa keskustelussa, toisin sanoen niiden avulla ydinkokeiden tekeminen ja ydinaseiden hankkiminen marginalisoidaan hyväksytyjen toimien ulkopuolelle. Päätöslauselmien noudattamisen avulla perustellaan myös Japanissa tehtyjä päätöksiä, kuten Irakin sotaan osallistumista. YK:n diplomaattisten ja rauhanomaisten ratkaisujen painotus kiistakysymysten ratkaisemiseksi sopivat hyvin japanilaisten rauha-ajattelun identiteetille ja sen rakentamiselle, mikä luultavimmin on myös organisaation saaman arvostuksen takana.

Voidakseen paremmin ja aktiivisemmin edistää Japanin tavoitteita, esitetään päämiesten puheissa toiveita pysyvän jäsenyyden saamisesta YK:n turvallisuusneuvostossa. YK:n yleiskokouksissa asia tuodaan esille, jotta Japani saisi pyrkimykselleen kannatusta kaikkien jäsenvaltioiden keskuudessa, mutta myös kahdenvälisissä päämiesten keskusteluissa asia on otettu esiin. Päämiesten lausunnoista käy ilmi, että asia on ollut esillä ainakin Yhdysvaltojen, Kiinan ja Venäjän kanssa, joiden tuen saaminen turvallisuusneuvoston uudistamisessa on välttämätöntä – ovathan kyseiset valtiot neuvoston pysyviä jäseniä. Japanin kannalta ensiarvoisen tärkeää olisi myös saada YK:n peruskirjasta poistetuksi vihollislauseet, sillä niiden mukaan Japani edelleen on uhkaava toisen maailmansodan aikainen vihollinen. Olen jo useamman kerran tuonut esiin sen, että japanilaiset

haluavat unohtuttaa toisen maailmansodan aikaiset tekonsa ihmisten muistista ja tulla sen sijaan nähtynä maailmalla rauhaa rakastavana ja edistävänä kansana.

Japanin päämiesten puheista on nähtävissä, että atomipommikokemuksen myötä rakentunut ydinaseiden vastainen normi ja sodan vastaisuuden normi vaikuttavat edelleen Japanin ulkopoliitikassa vahvasti. Huolimatta siitä, että itsepuolustusjoukkojen toimintavaltuuksia on vuosien mittaan kasvatettu, on rauha-ajattelu edelleen tärkeässä asemassa Japanissa. Terrorismin vastaisen sodan hyväksymistä voisi toisaalta pitää rauha-ajattelun kanssa ristiriidassa olevana, kuten olen jo asiaa tuonut esiin, mutta kuten puheissakin sanotaan, terrorismi on vakava uhka koko maailman rauhalle, ei vain aseiden leviämisen myötä, vaan myös kaikkien ihmisten turvallisuudelle. Kuka tahansa voi joutua tahtomattaan terroritekojen uhriksi. Tulevaisuutta silmällä pitäen terrorismin vastaisen sodan voidaan olettaa edistävän maailmanlaajuista rauhaa ja vakautta, ja kuten puheissakin tuodaan esille, nämä pyrkimykset ovat Japanin tavoitteiden mukaisia, jotta maan kansalaisten hyvinvointi ja turvallisuus olisi taattu.

Sodan vastaisuuden ja rauhan korostamisen normit Japanissa näyttäisivät olevan sen verran voimakkaita, että huolimatta siitä, ovatko puhujat itse kokeneet sodan tai atomipommin, he painottavat puheissaan samoja asioita – siis rauhaa ja Japanin haluttomuutta osallistua sotaan. Tämän kautta japanilaisten rauhaa rakastavan ja ydinaseita vastustavan kansan identiteettiä uusinnetaan ja rakennetaan niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. Rauha-ajattelun ja ydinasevastaisuuden toivotaan myös leviävän toisten kansojen keskuuteen, sillä kaikkien ihmisten panos on tarpeellinen, jos maailmasta halutaan turvallisempi paikka elää. Japanilaiset kokevat olevansa atomipommikokemuksensa myötä velvollisia johtamaan maailmaa näissä pyrkimyksissä. Menneisyyden ydinaseiskuista muistuttamalla Japanin päämiehet pyrkivät saamaan ihmisiä tarttumaan toimeen rauhan saavuttamisen ja ydinaseista luopumisen edistämiseksi. Kuten nostin tutkielman teoriaosiossa esiin Heino Nyysöstä sekä Petra Bockia ja Edgar Wolfrumia seuraten, historiaa voidaan myös käyttää poliittisena välineenä, kuten Japanin päämiehet tekevät muistuttamalla ydinsodan aiheuttamista tuhoista.

6. Lopuksi

Tässä työssä on tutkittu Japanin toisen maailmansodan lopulla kokemien Hiroshiman ja Nagasakin atomipommien vaikutusta Japanin ulkopoliitikkaan nykypäivänä. Mielenkiinnon kohteena on ollut atomipommikokemuksen vaikutus Japanille tärkeisiin (ydinase)valtioihin, maan ainoaan liittolaiseen Yhdysvaltoihin – joka myös on pommit pudottanut valtio – sekä Yhdistyneisiin

kansakuntiin (YK). Menneisyyden tapahtumien näkyvyyttä on tutkittu Japanin päämiesten, eli tarkemmin sanottuna pää- ja ulkoministerien, sekä atomipommitettujen kaupunkien pormestarien puheiden avulla. Puheissa toistuvien elementtien avulla on tehty johtopäätöksiä siitä, kuinka atomipommikokemus ja sen seurauksena syntynyt rauha-ajattelu ovat tiiviisti läsnä Japanin ulkopolitiikassa.

Johdannossa tehtiin oletta että atomipommikokemus vaikuttaa Japanin ulkopolitiikkaan edelleen. Päämiesten puheiden perusteella tämä oletta näyttäisi vahvistuneen. Ydinasevastaisuus on hyvin vahvana Japanissa, ja kokemuksen ymmärtäminen johdannossa esitellyn kaltaisesti laajemmin sodan vastustamisena ja rauhanomaisten ratkaisujen painottamisena, näyttäisi niin ikään osoittuneen oikeaksi. Pysyvän rauhan saavuttaminen ja ydinaseista luopuminen saavat paljon huomiota päämiesten puheissa.

Tällä hetkellä ydinaseiden lopullinen riisuminen ja pysyvän rauhan saavuttaminen näyttävät kuitenkin kaukaisilta. Positiivista kehitystä riisunnan suuntaan on esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Venäjän osalta nähtävissä, mutta toisaalta vastakkainen toiminta Pohjois-Korean ja mahdollisesti Iranin taholta ovat osoituksia siitä, ettei ydinaseiden vastainen normi ole vielä täysin saavuttanut legitimitettä kaikkien valtioiden joukossa. Japanissa ollaan kuitenkin toiveikkaita, että ydinaseet saadaan hävitettyä maapallolta, etenkin, kun maailman johtavat ydinasevaltiot, Yhdysvallat ja Venäjä, ovat ottaneet johtoaseman tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Pysyvän rauhan saavuttamisen suhteen tilanne ei näytä yhtä lupaavalta. Maailmassa on käynnissä useita alueellisia konflikteja ja sotia, joihin rauhanomaisen ratkaisun löytyminen on japanilaisten toiveena, mutta työtä näiden selvittämiseksi ja rauhan ja vakauden saavuttamiseksi on vielä tehtävä paljon. Tällä hetkellä ei voida tietää, tulevatko Japanin tavoitteet toteutumaan, sillä kuten aikaisemminkin sanottiin, tulevaisuuden ennustaminen on mahdotonta.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Hiroshiman pormestarin rauhanjulistukset

Akiba, Tadatoshi (6.8.2001), "Peace Declaration". Luettavissa: <http://www.city.hiroshima.lg.jp/shimin/heiwa/declaration.html>. Noudettu: 10.1.2010.

----- (6.8.2002), "Peace Declaration".

----- (6.8.2003), "Peace Declaration".

----- (6.8.2004), "Peace Declaration".

----- (6.8.2005), "Peace Declaration".

----- (6.8.2006), "Peace Declaration".

----- (6.8.2007), "Peace Declaration".

----- (6.8.2008), "Peace Declaration".

----- (6.8.2009), "Peace Declaration".

Nagasakin pormestarien rauhanjulistukset

Itoh, Iccho (9.8.2001), "Nagasaki Peace Declaration". Luettavissa: <http://www.nagasaki-np.co.jp/peace/2001/kikaku/sengen/sengen2.html>. Noudettu: 10.1.2010.

----- (9.8.2002), "Nagasaki Peace Declaration". Luettavissa: http://www.wagingpeace.org/articles/2002/08/00_mayors-speeches.htm. Noudettu: 10.1.2010.

----- (9.8.2003), "Nagasaki Peace Declaration". Luettavissa: http://www.wagingpeace.org/articles/2003/08/09_ito-nagasaki-peace-dec2003.htm.
Noudettu: 10.1.2010.

----- (9.8.2004), "Nagasaki Peace Declaration". Luettavissa: http://www.wagingpeace.org/articles/2004/08/09_iccho_nagasaki-peace-declaration.htm.
Noudettu: 10.1.2010.

- (9.8.2005), “Nagasaki Peace Declaration”. Luettavissa:
http://www.wagingpeace.org/articles/2005/08/09_itoh_nagasaki-peace-declaration.htm.
 Noudettu: 10.1.2010.
- (9.8.2006), “Nagasaki Peace Declaration”. Luettavissa:
http://www.wagingpeace.org/articles/2006/08/06_itoh_declaration.htm. Noudettu: 10.1.2010.
- Taue, Tomihisa (9.8.2007), “Nagasaki Peace Declaration”. Luettavissa:
<http://www.peaceproposal.com/topics-declaration-nagasaki07.html>. Noudettu: 10.1.2010.
- (9.8.2008), “Nagasaki Peace Declaration”. Luettavissa: <http://peaceproposal.com/topics-declaration-nagasaki08.html>. Noudettu: 10.1.2010.
- (9.8.2009), “Nagasaki Peace Declaration”. Luettavissa:
<http://www1.city.nagasaki.nagasaki.jp/peace/english/appeal/>. Noudettu: 10.1.2010.

Japanin pää- ja ulkoministerien puheet

- Abe, Shinzo (26.9.2006), “Press Conference by Prime Minister Shinzo Abe”. Luettavissa:
http://www.kantei.go.jp/foreign/abespeech/index_e.html. Noudettu: 5.1.2010.
- (29.9.2006), “Policy Speech by Prime Minister Shinzo Abe to the 165th Session of the Diet”.
- (8.10.2006), “Press Conference by Prime Minister Shinzo Abe Followig his Visit to China”.
- (9.10.2006), “Press Conference by Prime Minister Shinzo Abe Following his Visit to the Republic of Korea”.
- (19.12.2006), “Press Conference by Prime Minister Shinzo Abe after the Closing of the 165th Session of the Diet”.
- (26.1.2007), “Policy Speech by Prime Minister Shinzo Abe to the 166th Session of the Diet”.
- (3.5.2007), “Statement by Prime Minister Shinzo Abe on the Occasion of the 60th Anniversary of the Enactment of the Constitution of Japan”.

- (6.8.2007), “Address by Prime Minister Shinzo Abe at the Hiroshima Peace Memorial Ceremony”.
- (9.8.2007), “Address by Prime Minister Shinzo Abe at the Nagasaki Peace Ceremony”.
- (15.8.2007), “Address by Prime Minister Shinzo Abe at the 62nd Memorial Ceremony for the War Dead”.
- Aso, Taro (7.12.2005), “Speech at the Foreign Correspondent’s Club of Japan – Asian Strategy As I See It: Japan as the ‘Thought Leader’ of Asia”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/announce/fm/aso/index.html>. Noudettu: 5.1.2010.
- (20.1.2006), “Policy Speech to the 164th Session of the Diet”.
- (3.5.2006), “Address at Center and Strategic Studies ‘Working Together for a Stable and Prosperous East Asia’ – Lessons of the Past, a Vision for the Freedom to Dream”.
- (15.10.2006), “Statement on the Adoption of the United Nations Security Council Resolution Concerning the Nuclear Test Proclaimed by North Korea”.
- (24.12.2006), “Statement on the Adoption of the United Nations Security Council Resolution 1737 Concerning Iran’s Nuclear Issue”.
- (26.1.2007), “Policy Speech by Minister for Foreign Affairs Taro Aso to the 166th Session of the Diet”.
- (26.3.2007), “Statement on the Adoption of the United Nations Security Council Resolution Concerning Iran’s Nuclear Issue”.
- (25.9.2008), “Address by Prime Minister Taro Aso at the 63rd Session of the General Assembly of the United Nations”. Luettavissa: http://www.kantei.go.jp/foreign/asospeech/index_e.html. Noudettu: 5.1.2010.
- (4.1.2009), “New Year’s Press Conference by Prime Minister Taro Aso”.
- (28.1.2009), “Policy Speech by Prime Minister Taro Aso to the Hundred and Seventy-first Session of the Diet”.
- (31.3.2009), “Press Conference by Taro Aso, Prime Minister”.

- (10.4.2009), “Press Conference by Prime Minister Taro Aso”.
- (30.4.2009), “Press Conference by Prime Minister Taro Aso during his Visit to the People’s Republic of China”.
- (25.5.2009), “Statement by Prime Minister of Japan”.
- (13.6.2009), “Comment by the Japanese Prime Minister on the adoption of a United Nations Security Council resolution concerning the nuclear test by North Korea”.
- (19.6.2009), “Statement by Prime Minister Taro Aso on the Enactment of the Law on the Penalization of Acts of Piracy and Measures against Acts of Piracy”.
- (30.6.2009), “Japan’s Diplomacy: Ensuring Security and Prosperity. Speech by H.E. Mr. Taro Aso, Prime Minister of Japan”.
- (10.7.2009), “Press Conference by Prime Minister Taro Aso upon the Conclusion of the G8 Summit 2009 in L’Aquila, Italy”.
- (6.8.2009), “Address by Prime Minister Taro Aso at the Hiroshima Peace Memorial Ceremony”.
- (9.8.2009), “Address by Prime Minister Taro Aso at the Nagasaki Peace Ceremony”.
- (15.8.2009), “Address by Prime Minister Taro Aso at the Sixty-Fourth Memorial Ceremony for the War Dead”.
- Fukuda, Yasuo (4.1.2008), “New Year’s Press Conference by Prime Minister Yasuo Fukuda”.
Luettavissa: http://www.kantei.go.jp/foreign/hukudaspeech/index_e.html. Noudettu: 5.1.2010.
- (18.1.2008), “Policy Speech by Prime Minister Yasuo Fukuda to the 169th Session of the Diet”.
- (6.8.2008), “Address by Prime Minister Yasuo Fukuda at the Hiroshima Peace Memorial Ceremony”.
- (9.8.2008), “Address by Prime Minister Yasuo Fukuda at the Nagasaki Peace Ceremony”.
- (15.8.2008), “Address by Prime minister Yasuo Fukuda at the 63rd Memorial Ceremony for the War Dead”.

Hatoyama, Yukio (16.9.2009), “Basic Principles of the Hatoyama Government”. Luettavissa:
http://www.kantei.go.jp/foreign/hatoyama/statement/index_e.html. Noudettu: 5.1.2009.

----- (24.9.2009a), “Statement by Prime Minister Hatoyama at the UN Security Council Summit on Nuclear Non-proliferation and Nuclear Disarmament”.

----- (24.9.2009b), “Address by Prime Minister Hatoyama at the 64th Session of the General Assembly of the United Nations”.

----- (9.10.2009), “Joint Press Conference by Prime Minister Yukio Hatoyama of Japan and President Lee Myung-bak of the Republic of Korea”.

----- (26.10.2009), “Policy Speech by Prime Minister Yukio Hatoyama at the 173rd Session of the Diet”.

----- (13.11.2009), “Joint Press Conference by Prime Minister Yukio Hatoyama of Japan and President Barack Obama of the United States of America”.

Kawaguchi, Yoriko (4.2.2002), “Policy Speech by Minister for Foreign Affairs Yoriko Kawaguchi to the 154th Session of the Diet”. Luettavissa:
<http://www.mofa.go.jp/announce/fm/kawaguchi/index.html>. Noudettu: 5.1.2010.

----- (14.6.2002), “Speech by Minister for Foreign Affairs Yoriko Kawaguchi ‘Common Opportunities: Japan and Canada in the 21st Century’”.

----- (3.7.2002), “Speech by Ms. Yoriko Kawaguchi, Minister for Foreign Affairs ‘The Outcome of the G8 Kananaskis Summit and Diplomatic Issues at Present’”.

----- (16.9.2002), “Speech by Minister for Foreign Affairs Yoriko Kawaguchi ‘Common Challenges: US and Japan, current Japanese view’”.

----- (10.1.2003), “Statement by Ms. Yoriko Kawaguchi, Minister for Foreign Affairs, on the Declaration by North Korea to Withdraw from the NPT”.

----- (31.1.2003), “Policy Speech by Minister for Foreign Affairs Yoriko Kawaguchi to the 156th Session of the Diet”.

----- (27.8.2003), “Speech by Minister for Foreign Affairs Yoriko Kawaguchi at the Foreign Correspondents’ Club of Japan”.

- (3.9.2003), “Speech by Minister for Foreign Affairs Yoriko Kawaguchi at the 3rd Conference on Facilitating the Early Entry into Force of the Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty”.
- (4.9.2003), “Speech by Minister for Foreign Affairs Yoriko Kawaguchi to the Conference on Disarmament”.
- (23.9.2003), “Statement by H.E. Ms. Yoriko Kawaguchi, Minister for Foreign Affairs of Japan, at the 58th Session of the General Assembly of the United Nations”.
- (18.12.2003), “Statement by Ms. Yoriko Kawaguchi, Minister for Foreign Affairs, on Iran’s Signing of the IAEA Additional Protocol”.
- (19.1.2004), “Policy Speech by Minister for Foreign Affairs Yoriko Kawaguchi to the 159th Session of the Diet”.
- (16.9.2004), “FCCJ Press Conference by Ms. Yoriko Kawaguchi, Minister for Foreign Affairs”.
- Koizumi, Junichiro (27.4.2001), “Opening Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Press Conference”. Luettavissa: http://www.kantei.go.jp/foreign/koizumispeech/index_e.html. Noudettu: 5.1.2010.
- (6.8.2001), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Hiroshima Memorial Service for the Hiroshima Peace Memorial Ceremony”.
- (9.8.2001), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Nagasaki Memorial Service for the 56th Nagasaki Peace Ceremony”.
- (13.8.2001), “Statement by Prime Minister Koizumi [Yasukuni Shrine]”.
- (15.8.2001), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi (at the 56th Memorial Ceremony for the War Dead)”.
- (12.9.2001), “Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi at Press Conference”.
- (19.9.2001), “Opening Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi At the Press Conference”.

- (27.9.2001), “Policy Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi to the 153rd Session of the Diet”.
- (29.10.2001), “Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi on the Passage of the Anti-Terrorism Special Measures Bill”.
- (4.2.2002), “Policy Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi to the 154th Session of the Diet”.
- (22.3.2002), “Opening Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi and President Kim Dae Jung of the Republic of Korea at the Joint Press Conference”.
- (21.4.2002), “Observation by Prime Minister Junichiro Koizumi on the Visit to Yasukuni Shrine”.
- (6.8.2002), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Hiroshima Memorial Service for the Hiroshima Peace Memorial Ceremony”.
- (9.8.2002), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Nagasaki Memorial Service for the 57th Nagasaki Peace Ceremony”.
- (15.8.2002), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the 57th Memorial Ceremony for the War Dead”.
- (10.9.2002), “Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi on Foreign Relations ‘Japan–U.S.Alliance in the 21st Century: Three Challenges’”.
- (13.9.2002a), “Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi at the 57th General Assembly of the United Nations”.
- (13.9.2002b), “Opening Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Press Conference in New York”.
- (17.9.2002), “Opening Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Press Conference on the Outcome of his Visit to North Korea”.
- (18.10.2002), “General Policy Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi to the 155th Session of the Diet”.

- (6.1.2003), “ Press Conference by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Beginning of the Year 2003”.
- (10.1.2003), “Comment by Prime Minister Koizumi Concerning North Korea’s withdrawal from the Nuclear Non-Proliferation Treaty”.
- (31.1.2003), “General Policy Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi to the 156th Session of the Diet”.
- (18.3.2003), “Prime Minister Junichiro Koizumi’s Interview on the Issue of Iraq”.
- (20.3.2003a) “Statement by Prime Minister Koizumi [Japan’s Response to the Issue of Iraq]”.
- (20.3.2003b), “Press Conference by Prime Minister Junichiro Koizumi on the Issue of Iraq”.
- (6.8.2003) “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Hiroshima Memorial Service for the Hiroshima Peace Memorial Ceremony”.
- (9.8.2003) “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Nagasaki Memorial Service for the Nagasaki Peace Ceremony”.
- (15.8.2003) “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the 58th Memorial Ceremony for the War Dead”.
- (9.12.2003a), “Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi”.
- (9.12.2003b), “Press Conference by Prime Minister Junichiro Koizumi”.
- (1.1.2004), “New Year’s Reflection by Prime Minister Junichiro Koizumi”.
- (19.1.2004), “General Policy Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi to the 159th Session of the Diet”.
- (22.5.2004), “Press Conference by Prime Minister Junichiro Koizumi after the Japan–North-Korea Meeting”.
- (6.8.2004) “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Hiroshima Memorial Service for the Hiroshima Peace Memorial Ceremony”.

- (9.8.2004) “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Nagasaki Memorial Service for the Nagasaki Peace Ceremony”.
- (15.8.2004) “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the 59th Memorial Ceremony for the War Dead”.
- (21.9.2004), “Address by H.E. Mr. Junichiro Koizumi Prime Minister of Japan at the fifty-ninth Session of the General Assembly of the United Nations”.
- (22.9.2004), “Press Conference Following the 59th Session of the UN General Assembly”.
- (9.12.2004), “Press Conference by Prime Minister Junichiro Koizumi (Decision on the extension of the Basic Plan regarding humanitarian and reconstruction assistance of the Self Defense Forces in Iraq)”.
- (4.1.2005), “Press Conference by Prime Minister Junichiro Koizumi”.
- (21.1.2005), “General Policy Speech by Prime Minister junichiro Koizumi to the 162nd Session of the Diet”.
- (22.4.2005), “Speech by H.E. Mr. Junichiro Koizumi, Prime Minister of Japan”.
- (6.8.2005), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Hiroshima Memorial Service for the Hiroshima Peace Memorial Ceremony”.
- (9.8.2005), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Nagasaki Memorial Service for the Nagasaki Peace Ceremony”.
- (15.8.2005a), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the 60th Memorial Ceremony for the War Dead”.
- (15.8.2005b), “Statement by Prime Minister Junichiro Koizumi”.
- (20.1.2006), “General Policy Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi to the 164th Session of the Diet”.
- (6.8.2006), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Hiroshima Peace Memorial Ceremony”.

----- (9.8.2006), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the Nagasaki Peace Ceremony”.

----- (15.8.2006), “Address by Prime Minister Junichiro Koizumi at the 61st Memorial Ceremony for the War Dead”.

Kono, Yohei (31.1.2001), “Policy Speech by Minister for Foreign Affairs Yohei Kono to the 151st Session of the Diet”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/announce/fm/kono/index.html>.
Noudettu: 5.1.2010.

Koumura, Masahiko (28.9.2007), “Address at the 62nd Session of the General Assembly of the United Nations”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/announce/fm/koumura/index2.html>.
Noudettu 5.1.2010.

----- (19.12.2007), “Statement on the Announcement by President Bush on Significant Reduction in the U.S. Nuclear Weapons Stockpile”.

----- (18.1.2008), “Policy Speech to the 169nd Session of the Diet”.

----- (4.3.2008), “Statement on the Adoption of United Nations Security Council Resolution 1803 concerning Iran’s Nuclear Issue”.

Machimura, Nobutaka (21.1.2005), “Policy Speech by Minister for Foreign Affairs Nobutaka Machimura to the 162nd Session of the Diet”. Luettavissa:
<http://www.mofa.go.jp/announce/fm/machimura/index.html>. Noudettu: 5.1.2010.

----- (29.4.2005a), “Speech by Foreign Minister of Japan Nobutaka Machimura on the Japan’s Global Strategy and the Japan–US Global Partnership on the 60th Anniversary of the End of World War II”.

----- (29.4.2005b), “Opening Statement by H.E. Mr. Nobutaka Machimura at the Meeting on UN Reform”.

----- (2.5.2005), “Statement by H.E. Mr. Nobutaka Machimura, Minister for Foreign Affairs of Japan, at the 2005 NPT Review Conference”.

- (17.9.2005), “Address by H.E. Mr. Nobutaka Machimura, Minister for Foreign Affairs of Japan, at the Sixtieth Session of the General Assembly of the United Nations ‘A New United Nations and Japan’”.
- Mori, Yoshiro (31.1.2001), “Policy Speech By Prime Minister Yoshiro Mori to the 151st Session on the Diet”. Luettavissa: http://www.kantei.go.jp/foreign/rekidaisouri/mori_e.html. Noudettu: 5.1.2010.
- (25.3.2001), “Irkutsk Statement by the Prime Minister of Japan and the President of the Russian Federation on the Continuation of Future Negotiations on the Issue of a Peace Treaty”.
- Nakasone, Hirofumi (25.9.2008), “Message Celebrating the Arrival of USS GEORGE WASHINGTON”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/announce/fm/nakasone/index.html>. Noudettu: 5.1.2010.
- (18.10.2008), “Statement on the election of Japan as Non-permanent Member of the United Nations Security Council”.
- (28.1.2009), “Policy Speech to the 171st Session of the Diet”.
- (2.4.2009), “Statement on Joint Statement by the Presidents of the United States of America and the Russian Federation on Further Reductions in Strategic Offensive Arms, and related matters”.
- (8.4.2009), “Statement on the Speech by Mr. Barack Obama, President of the United States of America, on ‘A World without Nuclear Weapons’”.
- (14.4.2009), “Statement on the Issuance of a Statement by the President of the United Nations Security Council regarding the Missile Launch by North Korea”.
- (27.4.2009), “Statement: Conditions towards Zero ’11 Benchmarks for Global Nuclear Disarmament”.
- (13.5.2009), “Statement on the Approval of the Diet on Conclusion of the Agreement on relocation of United States Marine Corps from Okinawa to Guam”.

----- (1.6.2009), “Statement on the Consensus on Commencement of Negotiations on a Fissile Material Cut-off Treaty”.

----- (13.6.2009), “Statement on the Adoption of a Resolution by the United Nations Security Council concerning the Nuclear Test conducted by North Korea”.

----- (7.7.2009), “Statement on the Joint Understanding Signed by the Presidents of the United States of America and the Russian Federation for the Strategic Arms Reduction Treaty I (START I) Follow-on Treaty”.

Okada, Katsuya (24.9.2009), “Statement at the 6th Conference on Facilitating the Entry into Force of the CTBT”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/announce/fm/index.html>. Noudettu 5.1.2010.

----- (26.9.2009), “Statement by Mr. Katsuya Okada, Minister for Foreign Affairs, on the Iranian Nuclear Issue”.

Tanaka, Makiko (17.5.2001) “Policy Speech by Minister for Foreign Affairs Makiko Tanaka to the Committee on Foreign Affairs and Defence of the House of Councilors at the 151st Session of the Diet”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/announce/fm/tanaka/index.html>. Noudettu: 5.1.2010.

----- (8.9.2001a), “Speech by Minister for Foreign Affairs Makiko Tanaka at the Ceremony in Commemoration of 50th Anniversary of the Signing of the San Francisco Peace Treaty”.

----- (8.9.2001b), “Speech by Minister for Foreign Affairs Makiko Tanaka at the Ceremony in Commemoration of the 50th Anniversary of the Signing of the Japan–U.S. Security Treaty”.

Kirjallisuus

Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1994), *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma*. Alkuteos: *The Social Construction of Reality* (1966). Suomentanut Raiskila, Vesa (toim.). Helsinki: Gaudeamus. 3. painos.

Bock, Petra & Edgar Wolfrum (1999), ”Einleitung”. Teoksessa Bock, Petra & Edgar Wolfrum (hrgs.), *Umkäpfte Vergangenheit*, 7–14. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.

Burr, Vivien (2003), *Social Constructionism*. East Sussex ja New York: Routledge. 2. painos

- Carr, Edward Hallet (1963), *Mitä historia on. George Macaulay Trevelyanille omistettu luentosarja Cambridgen yliopistossa tammi–maaliskuuta 1961*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- (1986), *What is History? The George Macaulay Trevelyan Lectures delivered in the University of Cambridge January–March 1961*. Lontoo: Macmillan Press. 2. painos.
- Chandler, David (2004), *Constructing Global Civil Society: Morality and Power in International Relations*. Hampshire ja New York: Palgrave Macmillan.
- Checkel, Jeffrey T. (1998), “The Constructivist Turn in International Relations Theory”. *World Politics* 50/1, 324–48.
- (1999), “Norms, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe”. *International Studies Quarterly* 43, 83–114.
- Collin, Finn (1997), *Social Reality*. Lontoo: Routledge.
- Cronin, Richard P. (2002), “Japan’s Changing Security Outlook”. Teoksessa Columbus, Frank (ed.) *Japan in Focus: Political and Economic Issues*, 23–52. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Dower, John W. (1993), “Peace and Democracy in Two Systems. External Policy and Internal Conflict”. Teoksessa Gordon, Andrew (ed.), *Postwar Japan as History*, 3–33. Berkley, Los Angeles ja Oxford: University of California Press.
- Fairclough, Norman (2003), *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Falk, Richard A. (1988), “The special challenge of our time: cultural norms relating to nuclearism”. Teoksessa Westing, Arthur H. (ed.), *Cultural Norms, War and the Environment*, 53–63. New York: Oxford University Press.
- Finnemore, Martha & Kathryn Sikkink (1998), “International Norm Dynamics and Political Change”. *International Organization* 52/4, 887–917.
- Florini, Ann (1996), “The Evolution of International Norms”. *International Studies Quarterly* 40/3, 363–389.

- Fujita, Kimio (2000). "Development cooperation in Japan: History and progress". *Asia-Pacific Review* 7/1, 15–37.
- Gill, Rosalind (1996), "Discourse analysis: practical implementation". Teoksessa Richardson, John T.E. (ed.), *Handbook of Qualitative Research Methods for Psychology and the Social Sciences*, 141–156. Malden, Oxford, Melbourne ja Berliini: BPS Blackwell.
- GOJ, Government of Japan (1992), "Act on Cooperation for United Nations Peacekeeping Operations and Other Operations". (S.I.): Japanin hallitus.
- Halliday, Jon & Gavan McCormack (1973), *Japanese Imperialism Today. 'Co-Prosperity in Greater East Asia'*. New York ja Lontoo: Monthly Review Press.
- Hardtwig, Wolfgang (1990), *Geschichtskultur und Wissenschaft*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Hersey, John (1986), *Hiroshima*. Lontoo: Penguin Books.
- Hook, Glenn D. (1984), "The Nuclearization of Language: nuclear Allergy as Metaphor". *Journal of Peace Research* 21/3, 259–275.
- Hook, D. Glenn & Julie Gilson & Christopher W. Hughes & Hugo Dobson (2005), *Japan's International Relations. Politics, economics and security*. Oxon ja New York: Routledge, 2. painos.
- Hopf, Ted (1998), "The Promise of Constructivism in International Relations Theory". *International Security* 23/1, 171–200.
- Howarth, David (2000), *Discourse*. Buckingham ja Philadelphia: Open University Press.
- IISS, The International Institute for Strategic Studies (2009), *The Military Balance 2009*. Lontoo: Routledge.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila & Suoninen Eero (1993), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Kalela, Jorma (2000), *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus. 2. painos.

- Kawai, Masahiro ja Shinji Takagi (2004). "Japan's Official Development Assistance: Recent Issues and Future Directions". *Journal of International Development* 16, 255–280.
- Koselleck, Reinhart (1985), *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Cambridge ja Lontoo: The MIT Press.
- (2002), *The Practice of Conceptual History. Timing History, Spacing Concepts*. Stanford, Kalifornia: Stanford University Press.
- Kubálková, Vendulka (2001), "Foreign Policy, International politics, and Constructivism". Teoksessa Kubálková, Vendulka (ed.), *Foreign Policy in a Constructed World*, 15–37. New York: M. E. Sharpe.
- Lewis, Bernard (1975), *History – Remembered, Recovered, Invented*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Lifton, Robert Jay (1967), *Death in Life: Survivors of Hiroshima*. New York: A Touchstone Book Published by Simon and Schuster.
- Lowenthal, David (1985), *The Past is a Foreign Country*. Cambridge, New York ja Melbourne: Cambridge University Press.
- MOD, Japan Ministry of Defense (2009), *Defense of Japan 2009*. Tokio: Japanin puolustusministeriö.
- MOFA, Ministry of Foreign Affairs of Japan (2003b). *Japan's Official Development Assistance Charter*. Japanin ulkoasiainministeriö, Taloudellisen yhteistyön osasto.
- (2007), *Disarmament and Non-Proliferation: Japan's Efforts*. Tokio: Japanin ulkoasiainministeriö.
- (s.a.), *Japan's Northern Territories. For a Relationship of Genuine Trust*. Japani: Japanin ulkoasiainministeriö.
- Muppidi, Himadeep (2004), *Politics of the Global*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Nagai, Takashi (1984), *The Bells of Nagasaki*. Tokio ja New York: Kodansha International.

Nyyssönen, Heino (1999), *The Presence of the Past in Politics: "1956" after 1956 in Hungary*.
Jyväskylän yliopisto: SopHi.

----- (2001), "Muiston ja muistuttamisen politiikka". *Politiikka* 43/1, 26–36.

OECD/IEA, Organization for Economic Co-operation and Development / International Energy
Agency (2008), "Energy Policies of IEA Countries: Japan 2008 Review". Pariisi: OECD/IEA.

Parker, Geoffrey & Philip E. Tetlock (2006), "Counterfactual History. Its Advocates, Its Critics, &
Its Uses". Teoksessa Tetlock, Philip E. & Richard Ned Lebow & Geoffrey Parker (eds.),
Unmaking the West. "What-If?" Scenarios That Rewrite World History, 363–392.
Yhdysvallat: The University of Michigan Press.

Pettman, Ralph (2000), *Commonsense Constructivism: or the making of world affairs*. New York:
M. E. Sharpe.

Shibuichi, Daiki (2005), "The Yasukuni Shrine Dispute and the Politics of Identity in Japan: Why
All the Fuss?" *Asian Survey* 45/2, 197–215.

Tannenwald, Nina (1999), "The Nuclear Taboo: The United States and the Normative Basis of
Nuclear Non-Use". *International Organization* 53/3, 433–468.

Tetlock, E. Philip & Richard Ned Lebow & Geoffrey Parker (2006), "Preface. Unmaking the Middle
Kingdom". Teoksessa Tetlock, Philip E. & Richard Ned Lebow & Geoffrey Parker (eds.),
Unmaking the West. "What-If?" Scenarios That Rewrite World History, 1–13. Yhdysvallat:
The University of Michigan Press.

Tetlock, E. Philip & Geoffrey Parker (2006), "Counterfactual Thought Experiments. Why We Can't
Live Without Them & How We Must Learn to Live With Them". Teoksessa Tetlock, Philip
E. & Richard Ned Lebow & Geoffrey Parker (eds.), *Unmaking the West. "What-If?"
Scenarios That Rewrite World History*, 14–44. Yhdysvallat: The University of Michigan
Press.

Togo, Kazuhiko (2005), *Japan's foreign Policy, 1945–2003: The Quest for a Proactive Policy*.
Leiden: Brill. 2. painos.

UN Security Council (1990), "Resolution 678". Yhdistyneet kansakunnat.

- (1991), “Resolution 687”. Yhdistyneet kansakunnat.
- (2002), “Resolution 1441”. Yhdistyneet kansakunnat.
- (2006a), “Resolution 1737”. Yhdistyneet kansakunnat.
- (2006b), “Resolution 1695”. Yhdistyneet kansakunnat.
- (2006c) “Resolution 1718”. Yhdistyneet kansakunnat.
- (2007), “Resolution 1747”. Yhdistyneet kansakunnat.
- (2008), “Resolution 1803”. Yhdistyneet kansakunnat.
- (2009), “Resolution 1874”. Yhdistyneet kansakunnat.

Weldes, Jutta (1996), “Constructing National Interests”. *European Journal of International Relations* 2/3, 275–318.

Wight, Colin (1999), “They Shoot Dead Horses Don’t They? Locating Agency in the Agent–Structure Problematique”. *European Journal of International Relations* 5/1, 109–142.

Wolfenstein, Martha (1998), *Disaster: A Psychological Essay*. Lontoo: Routledge. 2. painos.

Yost, Charles W. (1980), *History and Memory*. New York ja Lontoo: W. W. Norton & Company.

The 9/11 Commission Report. Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. [2004]. New York ja Lontoo: W. W. Norton & Company. 1. painos.

Internet lähteet

ACA, Arms Control Association (16.3.2010), “START I at a Glance”. Luettavissa: <http://www.armscontrol.org/factsheets/start1>. Noudettu: 16.3.2010.

Baer, Katarina (8.4.2010), ”USA:n ja Venäjän ydinasesopu sai sinetin”. Uutinen. Helsingin Sanomat 8.4.2010. Luettavissa: <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/USAn+ja+Ven%C3%A4j%C3%A4n+ydinasesopu+sai+sinetin/1135255947605>. Noudettu: 23.4.2010.

- Buckley, Sarah (2006), "Japan's shaky nuclear record". BBC News Online. Saatavilla <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3548192.stm>. Päivitetty 24.3.2006.
- CTBTO Preparatory Commission, Comprehensive Nuclear-test-ban Treaty Organization (19.2.2010), "Status of Signature and Ratification". Luettavissa: <http://www.ctbto.org/the-treaty/status-of-signature-and-ratification/>. Noudettu: 19.2.2010.
- CTBTO Preparatory Commission, Comprehensive Nuclear-test-ban Treaty Organization (16.3.2010), "History of Nuclear Testing". Luettavissa: <http://www.ctbto.org/nuclear-testing/history-of-nuclear-testing/nuclear-testing-1945-2009/page-6-nuclear-testing-1945-2009/?Fsize=wpupaqsyz>. Noudettu: 16.3.2010.
- GOJ, Government of Japan (29.10.2001), "The Anti-Terrorism Special Measures Law". Luettavissa: http://www.kantei.go.jp/foreign/policy/2001/anti-terrorism/1029terohougaiyou_e.html. Noudettu: 19.2.2010.
- Hatoyama, Yukio (15.1.2010), "Statement by Prime Minister Yukio Hatoyama on the Termination of Replenishment Support Activities upon the Expiration of the Replenishment Support Special Measures Law". Luettavissa: http://www.kantei.go.jp/foreign/hatoyama/statement/index_e.html. Noudettu: 19.2.2010.
- Huang, Cheng-China (1997), "ICE Case Studies: Diaoyu Islands Dispute". Luettavissa: <http://gurukul.ucc.american.edu/ted/ice/diaoyu.htm>. Noudettu: 29.3.2010.
- Ibrahim, Achmad (22.4.2005), "China dismisses Japanese apology for war aggression". Luettavissa: http://www.usatoday.com/news/world/2005-04-22-japan-china_x.htm. Noudettu: 14.3.2010.
- International Peace Cooperation Headquarters, Cabinet Office (2010), "Overview". Luettavissa: http://www.pko.go.jp/PKO_E/cooperation/cooperation.html. Noudettu: 3.3.2010.
- JETRO, Japan External Trade Organization (13.3.2010), "Japanese Trade and Investment Statistics". Luettavissa: <http://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics/>. Noudettu: 13.3.2010.
- MOD, Japan Ministry of Defence, (huhtikuu 2008), "Defence Policy". *Japan Defence Focus*, n:o 9. Luettavissa: <http://sec.mod.go.jp/e/jdf/no09/policy.html>. Noudettu: 19.2.2010.

MOFA, Ministry of Foreign Affairs of Japan (29.9.1972), “Joint Communiqué of the Government of Japan and the Government of the People’s Republic of China. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/joint72.html>. Noudettu: 14.3.2010.

----- (12.8.1978), “Treaty of Peace and Friendship between Japan and the People’s Republic of China”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/treaty78.html>. Noudettu 14.3.2010.

----- (26.11.1998), “Japan–China Joint Declaration On Building a Partnership of Friendship and Cooperation for Peace and Development”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/China/visit98/joint.html>. Noudettu: 14.3.2010.

----- (17.9.2002), “Japan–DPRK Pyongyang Declaration”. Luettavissa: http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/n_korea/pmv0209/pyongyang.html. Noudettu: 12.1.2010.

----- (2003a), Working Paper of Japan for Submission to the Second Session of the Preparatory Committee for the 2005 Review Conference of the Parties to the NPT. Japanin ulkoasiainministeriö. Saatavilla <http://www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/npt/session2-1.html>. Luettu 12.2.2010.

----- (maaliskuu 2003), “Japan’s Diplomatic Efforts on the Issue of Iraq”. Luettavissa: http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/iraq/position0211.html. Noudettu: 25.2.2010.

----- (27.9.2006), “Japan decides to continue to dispatch JMSDF vessels to the Indian Ocean in order to support international efforts to fight against terrorism”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/policy/terrorism/measure0610.html>. Noudettu: 19.2.2010.

----- (19.2.2010), “The Outline of the Basic Plan regarding Special Measures Based on the Law Concerning the Special Measures on Humanitarian and Reconstruction in Iraq”. Luettavissa: http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/iraq/issue2003/law_o.html. Noudettu: 19.2.2010.

----- (29.3.2010), “The Basic View on the Sovereignty over the Senkaku Islands”. Luettavissa: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/senkaku.html>. Noudettu: 29.3.2010.

Mykkänen, Pekka (13.4.2010), ”Yhdysvallat ja Venäjä sopivat plutoniumin tuhoamisesta”. Uutinen. Helsingin Sanomat 13.4.2010. Luettavissa:

<http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Yhdysvallat+ja+Ven%C3%A4j%C3%A4+sopivat+plutonium+tuhoamisesta/1135256069906>. Muutettu: 14.4.2010. Noudettu: 23.4.2010.

Obama, Barack (5.4.2009), “US President Obama’s speech, held April 5, 2009 in Prague”.
Luettavissa: <http://public.beuth-hochschule.de/~hironaga/declarations-eng.htm#15>. Noudettu
10.2.2010.

Prime Minister of Japan and His Cabinet (5.1.2010a), “List of Ministers”. Luettavissa:
http://www.kantei.go.jp/foreign/hatoyama/meibo/daijin/index_e.html. Noudettu: 5.1.2010.

Prime Minister of Japan and His Cabinet (5.1.2010b), “Previous Cabinets (Since 1996)”.
Luettavissa: http://www.kantei.go.jp/foreign/archives_e.html. Noudettu: 5.1.2010.

The Mainichi Daily News (9.3.2010), “Japan–U.S. secret pacts confirmed, gov’t policy shift
expected”. Luettavissa:
<http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/news/20100309p2g00m0dm033000c.html>. Noudettu:
12.3.2010.

----- (9.4.2010), “Hatoyama welcomes new U.S.–Russian nuclear arms reduction pact”.
Luettavissa: <http://mdn.mainichi.jp/mdnnews/news/20100409p2g00m0in010000c.html>.
Noudettu: 23.4.2010.

The Manhattan Project Heritage Preservation Association, Inc. (Muutettu 3.8.2005), “Manhattan
Project History: Putting the ‘Weapon’ to Military Use. 509th Composite Group. The Nagasaki
Mission – Timeline”. Luettavissa: <http://www.mphpa.org/classic/HISTORY/H-07m1.htm>.
Noudettu: 25.1.2010.

Yasukuni Shrine (2008), “About Yasukuni Shrine: Deities”. Luettavissa:
<http://www.yasukuni.or.jp/english/about/deities.html>. Noudettu: 17.2.2010.

UN, United Nations (24.3.2010), “List of countries elected members of the Security Council”.
Luettavissa: http://www.un.org/sc/list_eng5.asp. Noudettu: 24.3.2010.

Liitteet

Liite 1

The Constitution of Japan

We, the Japanese people, acting through our duly elected representatives in the National Diet, determined that we shall secure for ourselves and our posterity the fruits of peaceful cooperation with all nations and the blessings of liberty throughout this land, and resolved that never again shall we be visited with the horrors of war through the action of government, do proclaim that sovereign power resides with the people and do firmly establish this Constitution. Government is a sacred trust of the people, the authority for which is derived from the people, the powers of which are exercised by the representatives of the people, and the benefits of which are enjoyed by the people. This is a universal principle of mankind upon which this Constitution is founded. We reject and revoke all constitutions, laws, ordinances, and rescripts in conflict herewith.

We, the Japanese people, desire peace for all time and are deeply conscious of the high ideals controlling human relationship, and we have determined to preserve our security and existence, trusting in the justice and faith of the peace-loving peoples of the world. We desire to occupy an honored place in an international society striving for the preservation of peace, and the banishment of tyranny and slavery, oppression and intolerance for all time from the earth. We recognize that all peoples of the world have the right to live in peace, free from fear and want.

We believe that no nation is responsible to itself alone, but that laws of political morality are universal; and that obedience to such laws is incumbent upon all nations who would sustain their own sovereignty and justify their sovereign relationship with other nations.

We, the Japanese people, pledge our national honor to accomplish these high ideals and purposes with all our resources.

Chapter II. Renunciation of War

Article 9. Aspiring sincerely to an international peace based on justice and order, the Japanese people forever renounce war as a sovereign right of the nation and the threat or use of force as means of settling international disputes.

(2) In order to accomplish the aim of the preceding paragraph, land, sea, and air forces, as well as other war potential, will never be maintained. The right of belligerency of the state will not be recognized.

Chapter III. Rights and Duties of the People

Article 20. Freedom of religion is guaranteed to all. No religious organization shall receive any privileges from the State, nor exercise any political authority.

No person shall be compelled to take part in any religious act, celebration, rite or practice.

The State and its organs shall refrain from religious education or any other religious activity.

Liite 2

Charter of the United Nations, Chapter VII: Article 51

Nothing in the present Charter shall impair the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against a Member of the United Nations, until the Security Council has taken measures necessary to maintain international peace and security. Measures taken by Members in the exercise of this right of self-defence shall be immediately reported to the Security Council and shall not in any way affect the authority and responsibility of the Security Council under the present Charter to take at any time such action as it deems necessary in order to maintain or restore international peace and security.